

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Volnočasové aktivity současné rodiny

Bakalářská práce

Autor: Jitka Chaloupková
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Vedoucí práce: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.
Oponent práce: doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Jitka Chaloupková
Studium:	P16K0329
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Název bakalářské práce:	Volnočasové aktivity současné rodiny
Název bakalářské práce AJ:	Leisure activities of the contemporary family

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce pojednává o problematice volného času současných rodin v kontextu sociální komunikace. Cílem práce je poukázat na velký význam rodiny při utváření volného času, nastínit pojetí volného času jako součást životního stylu dnešních rodin a zmapovat souvislosti mezi trávením společného času rodičů a jejich dětí. K realizaci výzkumu zaměřeného především na rodiny z Královéhradeckého regionu je použit kvantitativně orientovaný výzkum uskutečněný metodou dotazníku.

BENKO, Zsuzsanna (ed.). Tradition and modernity in the life-style of the families of the Visegrad countries. Szeged: SZEK J. Gyula Higher Education Publisher, 2007, 401 s. ISBN 978-963-7356-667. HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004, 173 s. ISBN 80-7178-927-5. KRAUS, Blahoslav. Životní styl současné české rodiny. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, 246 s. ISBN 978-80-7435-544-8.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.
Oponent:	doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	22.1.2018

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 22. 11. 2019

Jitka Chaloupková

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí doc. PhDr. Ivě Jedličkové, CSc. za odborné vedení bakalářské práce, cenné rady a připomínky.

ANOTACE

CHALOUPKOVÁ, Jitka. *Volnočasové aktivity současné rodiny*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 75 s. Bakalářská práce

Bakalářská práce se zabývá volnočasovými aktivitami současné rodiny, včetně analýzy společného trávení volného času. Cílem práce je poukázat na významnou roli rodiny při utváření volného času jejích členů a zmapovat převažující společné volnočasové aktivity. Teoretická část je zaměřena na vysvětlení jednotlivých pojmů vztahujících se k tématu, včetně shrnutí významu rodiny v životě každého jedince, a to především v souvislosti s utvářením volného času a způsobem jeho trávení. Obsahem praktické části je empirický výzkum provedený formou anonymního dotazníkového šetření. Respondenty tohoto kvantitativně orientovaného výzkumu jsou rodiny s alespoň jedním dítětem žijící v Královéhradeckém kraji. Cílem praktické části bakalářské práce je zjistit, zda u současné rodiny převažuje individuální či společné trávení volného času, jak často a jakými volnočasovými aktivitami tráví společně volný čas a zároveň to, jakým způsobem se při výběru těchto aktivit členové rodiny rozhodují. Získaná data z realizovaného empirického šetření analyzují volný čas současné rodiny a mohla by být podkladem navazujících výzkumů v této oblasti.

Klíčová slova: volný čas, rodina, životní styl, volnočasové aktivity

ANNOTATION

CHALOUPKOVÁ, Jitka. *Leisure activities of contemporary family*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 75 p. Bachelor's Thesis.

The bachelor's thesis deals with leisure activities of contemporary family and analyzes time spent together as family in free time (family leisure). The goal of the thesis is to point out the important role of family in respect of the leisure activities of individual family members and to research prevailing family leisure activities. The theoretical part of the thesis is focused on definitions of key terms relating to this matter and summarizes the role of family in the life of every individual, mainly in connection with its impact on leisure activities. The practical part of the thesis contains an empirical research which is based on anonymous questionnaires. The respondents of this quantity-oriented research are families with at least one child living in the Královéhradecký region. The aim of this research was to analyze whether individual or family leisure prevails in the life of contemporary family and evaluate the frequency of family leisure, the most common activities and how individual family members decide which activities will be part of family leisure. Data collected from this survey could be used during further research.

Keywords: leisure, family, lifestyle, leisure activities

Obsah

ÚVOD	8
1 POJETÍ VOLNÉHO ČASU A JEHO ASPEKTY	10
1.1 Vymezení a chápání volného času	10
1.2 Funkce volného času	12
1.3 Faktory ovlivňující volný čas.....	13
2 SOUČASNÁ RODINA A JEJÍ CHARAKTERISTIKA	14
2.1 Vymezení pojmu rodina	15
2.2 Rodina a její funkce	17
2.3 Proměny současné rodiny	18
2.4 Rodina jako výchovný a socializační činitel	20
3 VOLNÝ ČAS V ŽIVOTĚ RODINY	23
3.1 Význam rodiny při utváření volného času.....	23
3.2 Volný čas jako součást životního stylu rodin.....	26
3.3 Volný čas v rodině v kontextu sociální komunikace.....	28
3.4 Možnosti volnočasových aktivit	30
4 EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ	33
4.1 Výzkumný cíl a stanovení hypotéz	33
4.2 Výzkumný soubor a jeho charakteristika	34
4.3 Výzkumná metoda.....	37
4.4 Realizace výzkumného šetření	38
4.5 Analýza a hodnocení výsledků šetření	39
4.6 Vyhodnocení hypotéz a diskuze	48
ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	70
SEZNAM GRAFŮ	74
SEZNAM TABULEK	75
SEZNAM PŘÍLOH	75

ÚVOD

Současný způsob života jednotlivců i celé společnosti je ovlivněný rozvojem informačních technologií, což se projevuje i v náplni volného času každého člověka. Dnešní doba je charakteristická početnější a různorodější nabídkou volnočasových aktivit. Přibývá organizací, které svoji činnost zaměřují na volnočasové aktivity, jejichž cílem je všestranný rozvoj osobnosti. S ohledem na skutečnost, že došlo ke změně způsobu života rodin a jejich členů, stává se volný čas stále častěji diskutovaným tématem. Na základě realizovaných výzkumů, zaměřených na volný čas, patří média mezi převládající volnočasové aktivity, jejichž rostoucí vliv ovlivňuje volný čas každého jedince, zejména však volný čas dospívající generace.

Výsadní postavení při utváření volného času a při výběru volnočasových aktivit každého jedince je přisuzováno rodině. Rodina je základní lidskou jednotkou společnosti. Prochází nejen vlastním vývojem, ale je také ovlivněna společensko-politickými, demografickými a kulturními změnami. Například orientace rodičů na pracovní kariéru je spojená s nárůstem jejich pracovního vytížení, což ve svém důsledku snižuje objem volného času, který by členové rodiny mohli trávit společně. Každá rodina je specifická svým životním stylem a právě životní styl, který rodina preferuje, má výrazný dopad na výběr volnočasových aktivit jejími členy. V současné době se hovoří spíše o pasivním trávení volného času jedinců i skupin, což dokládají výsledky některých provedených výzkumů. Je přínosné zjistit, zda členové rodiny tráví volný čas společně či individuálně a jakými aktivitami tráví společný volný čas, což bylo základem pro výzkumné šetření této bakalářské práce.

Cílem této bakalářské práce je s využitím odborné literatury poukázat na význam rodiny při utváření volného času jejích členů, nastínit pojetí volného času jako součást životního stylu dnešních rodin a následně v empirické části zmapovat trávení volného času současné rodiny. Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je zaměřena na specifikaci základních pojmů vztahujících se k tématu, čímž shrnuje dosavadní teoretické poznatky související s danou problematikou. Zdůrazňuje význam rodiny v životě každého jedince zejména v souvislosti s utvářením volného času a způsobem jeho trávení. Zároveň poukazuje na způsob životního stylu rodiny, jenž je jedním z významných faktorů ovlivňujících kvalitu života jejích členů a tím i trávení jejich volného času. V teoretické části je rovněž pojednáno o významu sociální komunikace při trávení společného času.

V praktické části bakalářské práce, která je zaměřena na analýzu trávení volného času současné rodiny, je po vymezení metodologického postupu prezentováno vlastní empirické šetření a jeho vyhodnocení. K zjištění odpovědí na výzkumné otázky a ověření stanovených hypotéz byl zvolen kvantitativní výzkum, konkrétně formou dotazníku. Výzkumný soubor představují rodiny s alespoň jedním dítětem žijící na území Královéhradeckého kraje.

Cílem empirické části je ověřit převažující společné volnočasové aktivity současné rodiny včetně vymezení frekvence společně tráveného volného času, zjistit převahu individuálně či společně tráveného volného času a tím otestovat hypotézy, zda společné trávení volného času převažuje u rodin s dětmi mladšími 15 let a zda rodiny s dětmi žijící na vesnici tráví častěji společný volný čas aktivními volnočasovými aktivitami než rodiny žijící ve městě. Takto formulované hypotézy navazují na teoretickou část bakalářské práce, ve které je zdůrazněn význam rodiny při výběru volnočasových aktivit s tím, že vycházejí z předpokladů jejího převažujícího vlivu zejména v období dětství a z přetrvávajících rozdílů ve způsobech trávení společného volného času mezi rodinami žijícími ve městě a na vesnici.

Získané poznatky a výsledky výzkumného šetření, které analyzují volný čas současné rodiny, jsou shrnuty v závěrečné kapitole bakalářské práce.

1 POJETÍ VOLNÉHO ČASU A JEHO ASPEKTY

Čas je důležitým pojmem, který se učíme od dětství rozeznávat, doprovází nás naším životem a má pro nás nezastupitelný význam. Odehrávají se v něm události osobní, rodinné, profesní i společenské. Blahoslav Kraus tento pojem, jenž byl předmětem zkoumání již v dávné minulosti, představuje jako základní fyzikální veličinu. Jeden den pro každého z nás představuje 24 hodin, což je 1440 minut nebo 86400 sekund. Nemůžeme si jej koupit, půjčit ani ukrást. Jeho doba je neměnná, avšak jeho obsah je v rukou každého jedince. Na každém z nás záleží, jakým způsobem s ním naložíme, jak jej zhodnotíme a využijeme. (Kraus et al., 2015, s. 138) Pojetí volného času a jeho vnímání může být z osobního pohledu každého jedince rozdílné, neboť se stává odrazem jeho životních hodnot a životního stylu, představuje duchovní bohatství.

Nejen samotné vymezení pojmu volného času se může v pojetí autorů odlišovat, ale i jeho vnímání z různých úhlů pohledů (např. ekonomického, sociologického, politického, sociálně-psychologického atd.) může být rozdílné. Jak uvádí Jiřina Pávková, ekonomické hledisko vypovídá o tom, jaké množství prostředků vkládá společnost do zařízení pro volný čas a nakolik se jí tato investice vyplatí. Odpověď na otázku, zda činnosti ve volném čase přispívají k utváření mezilidských vztahů, zda je formují a udržují, poskytuje sociologický a sociálně-psychologický pohled. Z politického hlediska je patrné, nakolik stát zasahuje do volného času obyvatelstva, jakým způsobem se podílí při výběru, zakládání a financování zařízení pro volný čas a též monitoruje a podporuje sdružení a spolky, jež v tomto ohledu pracují s rodinami, dětmi a mládeží. Pozitivní odraz správného využití volného času nalezneme ve zdravotním stavu člověka, což sleduje zdravotně-hygienický pohled. Pedagogický a psychologický pohled především sleduje, jakým způsobem a do jaké míry přispívají činnosti ve volném čase k uspokojení psychických i biologických potřeb jedince, zaměřuje se na výchovu nejen ve volném čase, ale též na výchovu k volnému času. (srov. Pávková a kol., 2002, s. 15)

1.1 Vymezení a chápání volného času

Volný čas je běžně vnímán jako časový úsek, který má jedinec pro sebe, ve kterém se dle svých individuálních potřeb a o vlastní vůli rozhoduje, jakým způsobem jej stráví. Autoři Pedagogického slovníku vymezují volný čas jako dobu, kdy z celkových 24 hodin běžného

dne odečteme čas věnovaný práci, péči o domácnost a rodinu a péči, jež věnujeme vlastním fyzickým potřebám. Jedná se o čas poskytující nám radost a uvolnění, čas, ve kterém se věnujeme činnostem dobrovolně. (Průcha a kol., 2013, s. 341) Obdobnou definici najdeme i u Ireny Slepíčkové, která uvádí: „*Volný čas lze v souhrnu definovat jako dobu, časový prostor, v němž jedinec nemá žádné povinnosti vůči sobě ani druhým lidem a v němž se pouze na základě svého vlastního svobodného rozhodnutí věnuje vybraným činnostem. Tyto činnosti ho baví, přinášejí mu radost a uspokojení a nejsou zdrojem trvalých obav či pocitů úzkosti.*“ (Slepíčková, 2005, s. 14)

Břetislav Hofbauer konstatuje, že se volný čas někdy vymezuje jako čas, jenž zbude po splnění pracovních i mimopracovních povinností, ale je lepší jej charakterizovat jako činnosti člověka, které vykonává na základě dobrovolnosti a určitého očekávání a které mu skýtají potěšení a uspokojení, tedy „*čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.*“ (Hofbauer, 2004, s. 13)

Volný čas lze tedy chápat různě, nejen v neformálním výkladu, ale také v sociologii, pedagogice, psychologii a dalších oborech. Je definován buď jako kulturní instituce, nebo druh aktivity závislé na motivaci a vůli. Jedná se především o čas volný, tedy čas bez povinných aktivit (škola, práce, každodenní činnosti typu vaření, uklízení, hygieny, apod.) poskytující odpočinek, zábavu a také mentální rozvoj. Volný čas hraje významnou roli při budování silných emocionálních vazeb, integraci, vytváření dobré komunikace uvnitř rodiny a dále plní i edukační a kognitivní roli. (Kraus a Jedličková in Benkő, 2007)

Někteří autoři poukazují na vymezení volného času dvěma způsoby: negativně a pozitivně. Negativní definice volného času podle Michala Kaplánka (2011, s. 6) vychází z vymezení volného času oproti pracovní době, představuje tedy čas mimo pracovní povinnosti. Toto negativní vymezení volného času, jak uvádí Blahoslav Kraus, představuje historicky starší přístup, který bývá někdy označován jako přístup sociologizující. Ten vychází z historického pojetí, dle kterého je za volný čas považován veškerý čas, který zbude po odečtení doby vynaložené na splnění všech povinností pracovních, rodinných, společenských a také činností směřujících k uspokojení fyziologických a biologických potřeb. Za autora tohoto přístupu bývá označován zakladatel pedagogiky volného času, francouzský sociolog Jofree Dumazedier, dle něhož do volného času nepatří běžné činnosti vedoucí k uspokojení biologických potřeb (jako například jídlo, spánek, hygiena), u dětí čas věnovaný škole, domácí přípravě i dopravě do školy a u dospělých čas věnovaný zaměstnání a dopravě do zaměstnání. V pojetí každého jedince však bude náhled na uvedené činnosti rozdílný,

neboť to, co pro jednoho bude odpočinkem a zdrojem relaxace, může být pro druhého určitou povinností či přímo zaměstnáním, což směřuje k druhému přístupu. (Kraus et al., 2015, s. 139) Pozitivní vymezení volného času označovaného též jako přístup psychologizující vymezují autoři Michal Kaplánek (2011, s. 6) i Blahoslav Kraus (2015, s. 140) obdobně. Definují volný čas jako čas ve vztahu k vlastním kvalitám, pohled na činnosti z hlediska potřeb člověka, což znamená, jaký význam pro něj tyto činnosti mají, jak je prožívá a chápe. Volný čas je v tomto pohledu chápán jako čas směřující k uspokojení potřeb a zájmů člověka, který si sám zvolil a s nímž svobodně nakládá. Michal Kaplánek dodává, že ačkoliv se z hlediska pedagogiky volného času užívá definice pozitivního vymezení, není ve skutečnosti reálně jednoduše oddělit volný čas od časových úseků věnovaných práci. V běžném životě pracujeme často i ve volném čase, třeba jen tak pro radost, staráme se o domácnost, pomáháme známým nebo pracujeme za účelem zlepšení finanční situace. Tento pohled se odráží i v autorově vymezení, v němž volný čas představuje pro člověka nejen jeho osobní čas bez povinností, čas umožňující pěstovat sociální kontakty a vést společenský život, ale mimo jiné i čas pracovní. (Kaplánek, 2011, s. 19)

Z výše uvedených definic vyplývá charakteristický rys volného času spočívající v jeho svobodné volbě, chuti a dobrovolnosti účastnit se těch činností, které poskytují jedinci pozitivní prožitek a přinášejí mu pocit uspokojení jeho potřeb. Jedná se o veškeré činnosti přispívající k rozvoji jedince, ať už jsou spojené s načerpáním sil, odpočinkem, zábavou, zájmovou činností či třeba se vzděláváním. Bezpochyby se dotýká všech věkových kategorií. Důležitost posláním volného času, jak dodává Michal Kaplánek, podtrhuje skutečnost, že dle Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) patří volný čas mezi 24 sociálních indikátorů určujících životní kvalitu v dané zemi. (Kaplánek, 2011, s. 18)

1.2 Funkce volného času

Volný čas je přirozenou a významnou součástí života každého z nás, proto je vhodné poukázat, jaké úkoly či funkce plní. Blahoslav Kraus zmiňuje tři nejčastěji uváděné funkce volného času:

- **odpočinková** – slouží k regeneraci pracovní síly a relaxaci,
- **zábavní** – představuje kompenzaci a regeneraci duševních sil,
- **kultivační** – zaměřená na rozvoj osobnosti. (Kraus et al., 2015, s. 144)

Tímto však výčet funkcí volného času není konečný. Břetislav Houfbauer poukazuje na další možný výčet těchto funkcí, například z pohledu sociologie. Francouzský sociolog volného času Roger Sue zařazuje mezi funkce volného času:

- **psychologickou** – týká se zábavy, uvolnění,
- **sociální** – zahrnuje především socializaci,
- **terapeutickou** – spočívá v prevenci chorob, zdravém životním stylu, smyslovém rozvoji,
- **ekonomickou** – poukazující na pozitivní vliv v případě uplatnění člověka v profesní činnosti (zároveň však autor poukazuje na dvojznačnost této funkce v „*pojetí volného času jako prožívání, anebo pouhé spotřeby vedoucí k odcizení*“. (in Hofbauer, 2014, s. 14)

S ohledem na téma této bakalářské práce zabývající se volným časem rodiny je vhodné zmínit pět základních funkcí rozlišených dle Evy Kratochvílové, jež Blahoslav Kraus (2015, s. 144) označil jako funkce, které se ve své podstatě mohou dotýkat nejen volného času jedince, ale i společně tráveného volného času rodiny.

Základní funkce dle Evy Kratochvílové:

- **zdravotně-hygienická** (odpočinek, kompenzace povinností a zátěže),
- **seberealizační** (rozvoj potřeb, zájmů, dovedností a schopností jednotlivých členů rodiny, zejména v rámci smysluplně vybraných individuálních aktivit),
- **formativně-výchovná** (nejdůležitější funkce z hlediska výchovy ve volném čase především u dětí a mládeže; vliv na formování osobnosti po všech jejích stránkách),
- **socializační** (společenská; charakteristická pro vytváření sociálních interakcí),
- **preventivní** (kvalitní a smysluplné využívání volného času umožňuje předcházet vzniku sociálně-patologických jevů). (srov. Kratochvílová, 2004, s. 86-88)

1.3 Faktory ovlivňující volný čas

Samotná existence volného času přispívá k všestrannému rozvoji naší osobnosti, a to nejen v období dětství a dospívání. Prostřednictvím volného času si lze rozšiřovat své vědomosti, psychické vlastnosti, pohybové schopnosti a obohacovat se o nové zážitky. Volný čas a jeho prožívání se postupem času proměňují a jsou ovlivňovány mnoha faktory.

Za faktory ovlivňující volný čas a jeho kvalitu označil Mojmir Vážanský například tyto faktory:

- **psychologické a fyziologické faktory** (např. věk a zdravotní stav jedince),
- **společenské prostředí** (požadavky společnosti na osobnost jedince, vztahy),
- **aktuální stav společnosti** (životní úroveň, bytové poměry, národnost),
- **sociodemografické činitele** (migrace, úmrtnost, vzdělání, porodnost). (Vážanský, 2001, s. 35)

Obdobně vymezuje faktory ovlivňující sféru volného času i Michal Šerák, který vedle působení jevů **sociálních, politických, ekonomických** (například nezaměstnanost apod.), **demografických, kulturních a dalších specifických faktorů**, jež mají podporující či omezující vliv na volný čas, dále zmiňuje **věk, pohlaví, vzdělání, sociální skupinu, bydliště** a další. Za důležitý prvek, který ovlivňuje volný čas v životě jedince, především v období dětství, dále uvádí **vzory chování a vytváření osobního hodnotového žebříčku** a také **typ výchovy** (rodinné, školní a mimoškolní), **společenské prostředí, tradice** apod. (Šerák, 2009, s. 37)

Existuje řada faktorů ovlivňujících trávení volného času jedince, přičemž mezi nejvýznamnější zcela jistě patří **rodina** a její **životní styl, vrstevnické skupiny** a v neposlední řadě **média**. Jak uvádí Břetislav Hofbauer, právě v rodině, do níž se rodíme, a následně ve škole, kterou jsme povinni navštěvovat, získáváme první zkušenosti a poznáváme možnosti a první úskalí volného času. (Hofbauer, 2004, s. 55) Především v období dětství, které je nejdůležitějším obdobím lidského života z pohledu utváření osobnosti, je rodina rozhodujícím činitelem při formování vlastního hodnotového žebříčku a utváření vzorů chování. Význam rodiny a životní styl bude podrobněji popsán v následujících částech této práce.

2 SOUČASNÁ RODINA A JEJÍ CHARAKTERISTIKA

Rodina jakožto instituce má zásadní vliv na vývoj jedince, neboť její klíčové působení směřuje do nejtvrdnějšího období lidského života, kterým je dětství a mládí. Stává se prvním výchovným a socializačním činitelem, podílí se na utváření osobnosti jedince, seznamuje jej s okolním světem a determinuje jej po celý život. *„Co je tedy rodina? Stručně řečeno, je to společenství, kde se sdílí čas, prostor, úzkost i naděje, kde se soužitím všichni „učí pro život“, kde všichni dávají a přijímají, kde formují svou osobnost a mají možnost zrát k moudrosti – a kde podstatnou složkou všeho je vzájemně sdílená a působená radost. A právě*

v tom je něco pro rodinu hluboce specifického: Je tu dána jedinečná příležitost, aby toto společenství bylo společenstvím radosti.“ (Matějček a Langmeier, 1981, s. 220) Toto pojetí představující především optimálně fungující rodinu poukazuje na osobitý přístup předního českého profesora a uznávaného dětského psychologa Zdeňka Matějčka, který kladl důraz na nenahraditelný význam rodiny.

2.1 Vymezení pojmu rodina

Od počátku existence rodiny po současnost prošla rodina různými proměnami a stádii svého vývoje, ale přesto si udržela výsadní pozici významné instituce v životě jednotlivce, skupin i celé společnosti. Stala se diskutovaným tématem napříč různými obory, např. sociologie, psychologie, pedagogiky, ekonomie, demografie, práva a dalších, a proto se mohou definice v pojetí těchto oborů odlišovat. Leona Stašová poznamenává, jaké je užití pojmu rodina v různých oborech. Například z pohledu sociologie se upřednostňuje označení rodiny jako malé sociální skupiny nebo sociální instituce, z pohledu psychologie je rodina představována jako primární skupina, pedagogika klade důraz především na její výchovně-socializační funkci a ekonomika považuje rodinu za výrobní nebo spotřební jednotku. (Stašová in Kraus a Poláčková et al., 2001, s. 78)

Jednoznačné vymezení pojmu rodina není jednoduché. Obecně je rodina chápána jako skupina lidí tvořená především rodiči a jejich dětmi, jež je spojená vzájemnými velmi blízkými vztahy a charakteristická soužitím ve společné domácnosti. (Haviger, Havigerová a Loudová, 2014, s. 108). Anthony Giddens popisuje rodinu jako skupinu, která je spojená příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové nesou odpovědnost za výchovu svých dětí (1999, s. 156). Podrobnější vymezení tohoto pojmu uvedli autoři Radomír Havlík a Jaroslav Kořa: *„Rodina je základním činitelem demografického vývoje (rodinný cyklus vázaný na biologické fáze od narození po smrt), sociální sktruktury (sociální strukturu tvoří spíše sítě vztahů rodin než jedinců), ekonomické (rodiny plní ekonomické funkce, jsou hospodařícími domácnostmi) i kulturní (diferenciovaně reprodukují základní normy, hodnoty, kulturní vzorce společnosti). To podtrhuje, že rodina je nejen skupinou (formou vztahů členů a jejich organizace), ale i institucí (závazným systémem uspořádání a pravidel soužití).* (Havlík a Kořa, 2011, s. 67)

Jiří Buriánek definoval rodinu jakožto primární skupinu malého rozsahu, leč důležitého subsystému společnosti, jejíž optimální fungování staví na základě

institucionalizování vztahů. Rodinný život je pojímán jako uznávaná hodnota, díky níž společnost předepisuje svým členům určitá pravidla chování a to především manželství jakožto institucionálního základu rodiny. Zároveň upozorňuje na skutečnost, že tato forma soužití již není spojena jen s manželstvím a vznikají další nové formy soužití, např. tzv. nesezdaná soužití. (Buriánek, 2008, s. 110)

Definování pojmu rodina z hlediska jejího fungování výstižně zmínil Ivo Plaňava, který ji vymezil jako „*strukturovaný celek (systém), jehož smyslem, účelem i náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí.*“ (Plaňava, 2000, s. 73)

Rodina, která je tvořena rodiči (popř. rodičem) a dětmi, je označována za rodinu nukleární. (Kraus, 2014, s. 80) K tomuto tvrzení Oldřich Matoušek dodává: „*Mluví-li se o rodině, máme sklon si ji představovat jako tzv. úplnou nukleární rodinu – totiž otce, matku a jejich děti. Většina lidí si myslí, že takto vypadá většina rodin. Opak je pravdou.*“ (Matoušek, 2003, s. 84) Autor tak poukazuje na proměny dnešní rodiny spojené se vznikem nových variabilních typů rodin oproti výše zmíněnému modelu a uvádí obecný odhad, dle kterého tvoří typ úplné nukleární rodiny pouze třetina rodin a pětina domácností. (tamtéž, s. 84)

Typy rodin lze rozlišit podle různých kritérií, například dle velikosti lze rozlišit rodinu na již výše zmíněnou nukleární rodinu a rodinu rozšířenou, pro kterou je typické rozšíření rodiny o prarodiče, sourozence a další blízké příbuzné. Vedle těchto typů lze dělit rodinu dle původu na rodinu orientační, v níž jedinec vyrůstá, a prokreační, což je ta, jež je v budoucnu založena dítětem. Podle úplnosti dělíme rodiny na úplné, jejímž znakem je přítomnost obou rodičů, a neúplné, ve které je typická absence jednoho z rodičů. Zdeněk Matějček tento výčet rozšiřuje o další formy rodiny - vlastní, nevlastní a náhradní. Vlastní rodina se vztahuje na případy, ve kterých jsou rodiče biologickým rodičem dítěte. Označení nevlastní znamená, že pouze jeden z rodičů je vlastním biologickým rodičem dítěte. Náhradní rodina je taková, která přebírá práva a povinnosti rodiny vlastní. (Matějček, 1994, s. 66) Dana Knotová obohacuje typologii podle kritéria prestiže a moci v rodině na rodiny matriarchální (moc je řízena matkou), patriarchální (moc v rukou otce), egalitární (rovnost práv v rodině). (Knotová, 2014, s. 37)

2.2 Rodina a její funkce

V průběhu dějinného vývoje se funkce rodiny poměrně proměňovaly, ale jejich cíl, zajistit zdravý vývoj dítěte a optimální fungování rodiny, zůstává stejný. Jak uvádí Leona Stašová, rodina plní své funkce nejen vůči svým členům, ale i vůči společnosti. Z pohledu svých členů zajišťuje činnosti související s hmotným zabezpečením, pečuje o jejich zdraví, obstarává výživu, předává jim kulturní dědictví, vytváří jedinečné výchovné a socializační prostředí, ve kterém vštěpuje svým členům morální postoje, a ovlivňuje jejich kulturní a hodnotovou orientaci. Ve vztahu ke společnosti plní role spočívající především v biologické reprodukci, ale také reprodukci kulturní. (Stašová in Kraus a Poláčková et al., 2001, s. 79)

Nejčastěji uváděnými funkcemi rodiny jsou dle Blahoslava Krause funkce:

- **biologicko-reprodukční** – souvisí s uspokojováním biologických a sexuálních potřeb jedince a zabezpečením jeho rozmnožování,
- **sociálně-ekonomická** – představuje rodinu jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému, neboť rodina sehrává důležitou roli významného spotřebitele na současném trhu,
- **ochranná** – vyznačuje se zabezpečením životních potřeb, a to biologických, hygienických a zdravotních,
- **socializačně-výchovná** - je spojena s procesem socializace a výchovy dítěte,
- **emocionální** – vytváří pocit bezpečí, přijetí, lásky, jistoty, důvěry, domova, v čemž především spočívá její nezastupitelnost oproti jiným institucím (srov. Kraus et al., 2015, s. 40)

Naplňování výše uvedených funkcí je nezbytné pro zdárný vývoj dítěte a zabezpečení potřeb všech členů rodiny. V případě, že se vyskytnou odchylky v plnění těchto funkcí či přímo absence tohoto plnění, hovoří se o určitých poruchách funkcí rodiny. Jiří Dunovský definuje poruchy rodiny jako „*selhání některého člena nebo členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí.*“ (Dunovský, 1999, s. 101) Následně autor rozlišuje čtyři typy rodin z hlediska plnění či neplnění těchto základních funkcí:

- **funkční rodina** – tato rodina splňuje všechny funkce a vývoj dítěte není ničím ohrožen,
- **problémová rodina** – v této rodině se setkáváme se závažnějšími poruchami některých nebo všech funkcí, přičemž tyto poruchy nemají vážnější dopad na vývoj dítěte, a rodina je zároveň schopná vlastními silami tyto problémy vyřešit,

- dysfunkční rodina – je rodina, která není schopna sama řešit závažné poruchy některých nebo všech funkcí a tyto poruchy jsou příčinou ohrožení rodiny jako celku i zdravého vývoje dítěte,
- afunkční rodina – je rodina vyznačující se závažným selháním základních funkcí, jež mohou vést až k ohrožení dítěte v jeho existenci a jedinou možností je odebrání dítěte z této rodiny a jeho následné umístění do rodiny náhradní. (srov. Dunovský, 1999, s. 28)

S ohledem na optimální fungování rodiny je vhodné zmínit tři základní principy rodinného fungování, na nichž se dle Ireny Sobotkové shodují mnozí autoři. Těmito principy jsou princip soudržnosti (sounáležitosti), adaptability a komunikace. V rodině je třeba klást důraz na udržování rodinné soudržnosti, dodržování určité intimity, blízkosti a přiměřené samostatnosti. Adaptabilita je schopnost rodiny přizpůsobovat se životním situacím a narůstajícím nárokům společnosti. Rodinná komunikace se odráží v celkové spokojenosti jejích členů. Svou otevřeností a přímostí zajišťuje správné fungování rodiny a přispívá k vytváření příjemné rodinné atmosféry. (Sobotková, 2012, s. 72)

2.3 Proměny současné rodiny

Rodina je od nepaměti základní lidskou jednotkou společnosti. Je ovlivněna nejen společensko-politickými, demografickými, kulturními změnami, ale přizpůsobuje se i rychlému nárůstu moderních technologií. Její změny jsou patrné, například ve změně sociálních rolí rodičů, velikosti rodiny, typu soužití, socioekonomickém postavení atd. *„Současné pojetí rodiny tenduje k chápání rodiny jako sociální skupiny nebo společenství, žijícího ve vlastním prostoru – domově, uspokojující potřeby, poskytující péči a základní jistoty dětem.“* (Průcha a kol. 2013, s. 248)

V souvislosti s proměnou rodiny v jejím vývoji Zdeněk Helus podotýká, že *„současná rodina je historicky vzniklý útvar, který prodělává důležité změny. Ty se týkají i otcovství a mateřství.“* (2015, s. 255) Autor tak poukazuje na jeden z hlavních znaků proměny rodiny. Ochabuje dřívější institucionální spojení dané manželským svazkem. Manželství už není podmínkou pro založení rodiny. Existují další nové formy soužití. Není již pravidlem, že se dítě rodí do rodiny svázané legitimním svazkem, což dokazují i data Českého statistického úřadu. Z těchto dat lze zaznamenat proměnu rodiny spočívající v počtu dětí narozených mimo manželství, viz následující tabulka:

Tabulka č. 1 – Přehled o množství dětí narozených mimo manželství v %

Rok	% dětí narozených mimo manželství	Rozdíl v % vždy oproti předchozímu roku
2014	46,70%	nárůst o 1,7 %
2015	47,80%	nárůst o 1,1 %
2016	48,60%	nárůst o 0,8 %
2017	49,00%	nárůst o 0,4 %
2018	48,40%	snížení o 0,6 %

zdroj: vlastní zpracování

V letech 2014 až 2017 je viditelný procentuální nárůst dětí narozených mimo manželství. První pokles po dvaceti letech byl zaznamenán v roce 2018, ve kterém došlo k poklesu dětí narozených mimo manželství o 0,6 % a z dat 1. pololetí roku 2019 je patrný pokles i v meziročním srovnání oproti 1. pololetí roku 2018 o 0,4 %. (Pohyb obyvatelstva – Rychlé informace, online, 2018)

Výčet charakteristických znaků současné rodiny shrnul Blahoslav Kraus výstižně do těchto znaků:

- **demokratizace uvnitř rodiny,**
- **izolovanost rodiny,**
- **zmenšování rodiny,**
- **dezintegrace,**
- **pracovní vyčerpání,**
- **dvoukariérový model rodiny,**
- **zvyšující se rozvodovost,**
- **rozdílná socioekonomická úroveň.** (srov. Kraus, 2014, s. 83-86)

Typickým rysem procesu demokratizace je proměna rolí, především změna mužské role, kdy žena získává stejná práva a povinnosti jako muž, který ztrácí své dřívější výsadní postavení v rodině. Demokratizace uvnitř rodiny se však týká i dětí, které se stávají aktivnějšími v organizaci rodinného života a vztah mezi nimi a rodiči se stává více partnerským. Dalším typickým rysem je pracovní vyčerpání a zaneprázdněnost rodičů, která se promítá do hodnotového systému a charakterových vlastností dětí, neboť nedostatek času je často nahrazován nadměrnou materiální kompenzací, např. v podobě vysokého kapesného. Nárůst nadměrného zatížení rodičů pracovními aktivitami přispívá k dezintegraci rodiny, což se odráží v úbytku společně strávených chvil. V souvislosti s nárůstem pracovního zatížení rodičů poukazuje Blahoslav Kraus na čím dál častější model současné rodiny spojený především s emancipací, kterým je model dvoukariérový. Souvisí především s možnostmi

stejných práv žen, jejich vzdělanostním a kariérním růstem, což se stává častým důvodem rozpadu rodin a s ním související rozvodovostí. Rozvod a důsledky s ním spojené mají často neblahý vliv na dítě, jež se může projevit problémy, například v jeho budoucích vztazích. Autor zároveň upozorňuje na určitou izolovanost rodiny, tedy únik rodiny před okolním přetechnizovaným a medializovaným životem do poklidu rodinného zázemí. Ubývá vícegeneračních soužití a zvyšuje se počet samostatně žijících osob a domácností s osamělými matkami a jejich dětmi. Nesmíme však opomenout i rozdílnou socioekonomickou úroveň, jež souvisí i s životním stylem rodin. (srov. Kraus, 2014, s. 83-86)

Řada autorů v souvislosti s proměnou dnešní rodiny vychází z nepříznivých demografických ukazatelů a hovoří o její krizi. Dle Miroslava Procházky tak autoři odkazují především na vysokou rozvodovost rodin s nezletilými dětmi spojenou nejen s nárůstem dětí narozených mimo manželství, ale též se zvyšujícím se počtem neúplných rodin. Dále poukazují na nárůst počtu týraných a zanedbávaných dětí a mladistvých, jež je spojován se vznikem společensky nežádoucích jevů, a dále také upozorňují na nepříznivou ekonomickou situaci mladých rodin, jež má dopad do života celé společnosti. (Procházka, 2012, s. 112)

Změny, kterými rodina ve svém vývoji prošla a prochází, jsou, jak uvádí Blahoslav Kraus „*nutnými adaptacemi, aby mohla dále přežít jako životaschopná instituce ve složitosti moderní doby.*“ (Kraus et al., 2015, s. 16)

Jak uvádí Miroslav Procházka, vývoj rodiny do budoucna je velmi těžké předpovídat, je ale zřejmé, že v něm sehrává velkou roli i stát a jeho politika. Za nejdůležitější aspekt však autor považuje výchovu v samotné rodině, odkud pocházíme, kde se utváří naše osobnost a schopnost dalšího rozvoje a vzdělávání. (Procházka, 2012, s. 118)

2.4 Rodina jako výchovný a socializační činitel

Výchova a socializace představují procesy, odrážející nejen povahu své doby, ale i prostředí a jejich účastníky. Jedná se o provázané pojmy, neboť výchova je součástí procesu socializace. Oproti výchově představuje socializace širší pojem, neboť se uskutečňuje jednak výchovným působením a jednak vlivem prostředí.

Socializace představuje celoživotní proces spočívající v osvojování specifických forem lidského jednání a chování, kulturních návyků, hodnotové orientace, komunikačních schopností, čímž tak přispívá k začlenění jedince do společnosti. Tento interakční proces probíhá zejména sociálním učením, kdy si jedinec osvojuje určité sociální role, způsoby chování typické pro jeho pohlaví, věk a situaci. (Kraus a Poláčková et al., 2001, s. 54)

Socializace není jednosměrným působením společnosti na jedince, ale probíhá vzájemnými interakcemi mezi jedincem s ostatními lidmi i společností a její kulturou. Zdeněk Helus vnímá socializaci „jako proces utváření a vývoje člověka působením sociálních vlivů a jeho vlastních aktivit, kterými na tyto sociální vlivy odpovídá: vyrovnává se s nimi, podléhá jim či je tvořivě zvládá.“ (Helus, 2015, s. 107) Jan Čáp s Jiřím Marešem dodávají, že: „socializace v sobě obsahuje individualizaci – formování odlišných, jedinečných osobností.“ (2001, s. 55), což vypovídá o jedinečnosti každého člověka.

Celoživotní proces socializace začíná zpravidla v rodině, neboť zde jedinec poprvé přejímá sociální role, učí se společným činnostem, sociální interakci a komunikaci, a proto bývá tento proces oprávněně označován jako primární socializace. Právě v rodině dle Zdeňka Heluse získává dítě prostřednictvím intimních vztahů s matkou a dalšími členy rodiny první kontakt se společností a kulturou. (Helus, 2015, s. 198) Rodiče se stávají pro své děti vzorem chování, děti se učí reagovat na nové situace, osvojují si nové sociální role a učí se umět reagovat na svět kolem sebe.

Průběh socializace, jak uvádí Blahoslav Kraus, lze rozdělit zpravidla do čtyř základních stádií: dětství, mládí, dospělosti a stáří. První stádium je období od narození do přibližně patnácti let, označované jako období **dětství**, které lze dále v zásadě rozdělit na další tři etapy. Dětství je důležitým stádiem v životě každého jedince, neboť v tomto období se rozhoduje o celé jeho osobnosti. První etapa (doba od narození do přibližně dvou let) představuje proces, ve kterém dochází k identifikaci dítěte s matkou. Ve druhé etapě je charakteristický proces osamostatňování se a ve třetí, která je spojená s nástupem dítěte do školy a s rostoucím vlivem médií, dochází k oslabení výsadního postavení rodiny. Druhé stádium, které je pro jedince nejnáročnější, je období **mládí**. V tomto období dochází k nástupu do zaměstnání, zakládání rodiny, samostatnému prosazení se v životě společnosti, je tedy obdobím získávání prvních zásadních životních zkušeností, ale též objevování a hledáním něčeho nového. Právě rodina sehrává v této náročné životní etapě jedince důležitou roli. **Dospělost** je třetím stádiem, ve kterém dochází k naplnění a realizaci životní dráhy rodinné, profesní a společenské. Posledním životním obdobím je **stáří**, ve kterém dochází k určité proměně způsobu dosavadního života. Není již obdobím budování, ale spíše obdobím přehodnocování, tedy slovy autora jde o organizaci současného žití. (srov. Kraus et al., 2015, s. 58-60)

Shrnutí charakteristických znaků socializace výstižně pojala Dana Knotová, která konstatovala, že „proces socializace je **celoživotní** (vzniká narozením a končí smrtí), **oboustranný** (je interakcí mezi prostředím a člověkem), **hodnotově normativní** (jeho součástí

je osvojování a utváření vlastních hodnot a učení se normám), **plánovitý** (např. vzdělávání, výchova v rodině), ale i **nahodilý** (mj. prostřednictvím každodenních aktivit).“ (Knotová a kol., 2014, s. 23)

Důležitou úlohu v socializaci, jak uvádějí Jan Čáp a Jiří Mareš, mají mechanismy sociálního učení. Jde o soubor forem učení, díky kterým si jedinec osvojuje předpoklady pro život ve společnosti. Nejdůležitějšími mechanismy sociálního učení jsou dle autorů především napodobování (imitace jiného jedince jako vzoru), učení identifikací (přebírání nebo zamítání způsobů chování většinou osoby, se kterou je jedinec v kladném emočním vztahu), učení sociálním posilováním (zpevňováním, odměnou a trestem), observační učení (zástupné) a sociální učení s účastí kognitivních a autoregulačních mechanismů (zdůvodnění a záměr jednat ve shodě s přijatým principem, s kterým se jedinec ztotožnil a snaží se jím řídit). (Čáp a Mareš, 2001, s. 192)

Rodiče jsou pro své děti vzorem. Dítě je ovlivněno určitou genetickou výbavou, ale jakým směrem se tyto predispozice vyvinou, závisí na výchově a prostředí. Rozhodující roli v procesu socializace sehrává výchova. „*Výchova představuje dynamický proces vědomé a řízené socializace a zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život ve společnosti.*“ (Kraus, 2014, s. 64) Základní smysl výchovy vidí Mojmir Vážanský v rozvoji lidských hodnot, postojů a vybavení člověka dovednostmi a znalostmi, jež mu poskytnou větší pocit bezpečí, prožitků a uspokojení. (Vážanský, 2001, s. 68)

Rodiče při výchově jednají racionálně, intuitivně a vycházejí především z výchovných vzorů své původní rodiny. (Lašek a kol., 2014, s. 11) Dle Jiřího Langmeiera a Dany Krejčířové lze všechny záměrné a spontánní způsoby chování rodičů vůči dítěti shrnout do tří základních typů výchovných stylů. **Autoritativní styl**, kde rodič nepřipouští diskuzi s dítětem, klade důraz na direktivnost a tresty, typickým rysem je podřízení dítěte autoritě rodiče. **Liberální styl** se naopak vyznačuje až nadměrnou volností, kde nejsou omezovány aktivity dítěte. Nejpriznivějším stylem pro zdravý vývoj dítěte je označován **styl demokratický**, vyznačující se určitým kompromisem, nalezením společně přijatého řešení situací, ve kterých rodič svou přirozenou autoritou nedirektivním způsobem počítá s poslušností a ponechává dítěti přiměřenou volnost. (srov. Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 269)

3 VOLNÝ ČAS V ŽIVOTĚ RODINY

Rodina představuje první prostředí, které dítě od narození ovlivňuje. Pokud má volný čas přispívat ke kvalitě života jedince, měla by mu rodina připravit příznivé podmínky pro jeho život, což souvisí s životním stylem dané rodiny, jejími postoji, hodnotami, výchovou i časovými a hmotnými možnostmi pro realizování volnočasových aktivit. Seznamuje jedince s volným časem, předává mu první zkušenosti, jak s ním nakládat, jakým způsobem jej trávit, a zároveň pomáhá při objevování jeho úskalí. „*Rodina vytváří hmotné podmínky a sociální ochranu; začíná s výchovou a vzděláváním; rozvíjí mezilidské vztahy a klade základy hodnotové orientace.*“ (Hofbauer, 2004, s. 56) Zájmem každého rodiče by mělo být naučit své děti využívat volný čas smysluplně a svým pozitivním vzorem poukázat, že individuální i společný volný čas je přirozenou součástí každého života. Otázkou je, zda umí dnešní rodiče efektivně využít nejen svůj individuální volný čas, ale i čas trávený společně se svými dětmi. Podstatný je však i zájem rodičů o to, jakým způsobem a s kým jejich děti tráví svůj volný čas.

3.1 Význam rodiny při utváření volného času

Rodina ovlivňuje život svých členů, utváří jejich osobnost, uspokojuje jejich potřeby a snaží se je připravit na vstup do společnosti. „*Rodina funguje jako primární nositel kultury, poskytuje základ norem, hodnot a kulturních vzorců (zvyky, tradice, mravy, zákony) a učí dítě orientovat se ve světě symbolů.*“ (Knotová a kol., 2014, s. 37)

Dle Petra Saka má rodina při osvojování si aktivit ve volném čase zcela dominantní roli, neboť děti ovlivňuje nejen záměrným působením, tedy výchovou, ale i svým každodenním životem a tím působí na dítě v řadě směrů. Těmi jsou zejména:

- **sociální aspekt aktivity** – spočívá v předávání sociálního kapitálu rodiny čili schopnost rodiny reprodukovat sebe sama;
- **materiální prostředky aktivity** – jsou v případě některých aktivit nezbytnou podmínkou pro jejich provozování, což může občas vést k nedostupnosti aktivit pro některé jedince;
- **dovednosti** – v tomto ohledu patří rodina k důležitým činitelům, neboť ovlivňuje vývoj schopností a dovedností dítěte již od jeho narození;
- **znalosti** – rodina spolu s výše uvedenými dovednostmi předává dítěti také potřebné znalosti a informace, čímž rozvíjí jeho aktivity;

- **potřeba a zájem** - z pohledu tohoto aspektu funguje rodina jako motivátor a stimulátor zájmového rozvoje osobnosti dítěte;
- **životní styl** - volnočasové aktivity a jejich následný výběr či potlačení se odvíjejí převážně z životního stylu preferovaného původní rodinou. (srov. Sak, 2000, s. 146 - 147)

Rodina je prostředím se silnými emociálními vazbami, díky nimž se stává jedním z nejméně dominantních činitelů ovlivňujících život jedince v mnoha směrech. Řada autorů poukazuje na důležitou úlohu působení rodičů coby pozitivních vzorů, jejichž kvalita sehrává podstatnou roli v jejich výchovném působení. *„Jsou to právě rodiče, kteří se stávají napodobovaným vzorem, determinujícím formu i obsah aktivit podporujících či přímo rozvíjejících schopnosti a dovednosti svých dětí. Podle toho, jaké zkušenosti při trávení volného času získává dítě z dětství, přizpůsobuje se tomuto modelu i v dospělosti.“* (Lašek, a kol., 2014, s. 39) Rodiče se stávají pro své děti inspirací, k čemuž dle Břetislava Hofbauera dochází například napodobou a reprodukcí (modelováním, sociálním učením) vzorů chování. Rodiče by neměli tuto skutečnost opomíjet, neboť z hlediska volného času se pro děti stávají jak vzory pozitivními, tak negativními. Je vhodné vést děti k aktivitě, účasti na společenských hrách, setkáních s přáteli či příbuznými, rodinným výletům, vycházkám, návštěvě kulturních zařízení apod. Úskalím však může být napodoba životního stylu v případech, kdy rodiče tráví čas například nicneděláním nebo konzumním způsobem života, díky kterým má taková napodoba pro jejich děti spíše negativní efekt. (Hofbauer, 2004, s. 61)

S oblastí volného času rodiny je spjata i skloubení pracovních a rodičovských povinností. Nejen rodiče, ale i ostatní členové rodiny se musí naučit jak s volným časem nakládat, jak uvést do souladu plnění svých povinností a trávení volného času. Ve vztahu k volnému času je důležité vytvoření vztahu nejen k hodnotám, ale i k práci. *„Dítě a mladistvý usiluje o to poznávat svět a život a aktivně se ho zmocnit, vyzkoušet si různé činnosti, ověřit si své schopnosti i další předpoklady.“* (Čáp a Mareš, 2001, s. 296) Děti jsou zvědavé a podnikavé. Kopírují nejen rodiče, ale i jiné dospělé. Je prospěšné ukázat dětem, že práce, ať již pracovní povinnosti či činnosti spojené s chodem domácnosti, jsou přirozenou součástí každého života. Situace v rodinách se odlišuje. Jsou rodiny, ve kterých rodiče své děti například vůbec nezapojují do činností spojených s chodem domácnosti, považují je stále za malé nebo je podceňují, což se často projeví v jejich neobratnosti a nesamostatnosti. Druhým extrémem jsou rodiče s příliš vysokými nároky na své dítě. Práce vede děti k samostatnosti, šikovnosti, vytrvalosti, posílení sebedůvěry, pocitu užitečnosti, svědomitosti,

což jsou žádoucí vlastnosti pro jejich další život. Zároveň se zapojení dítěte do chodu domácnosti může proměnit v zábavu a společně trávené chvíle.

Dle Miroslava Procházky souvisí význam rodiny při utváření volného času se společně tráveným časem jejích členů. „*Výchovný význam společného a aktivního trávení volného času v rodině je v sociální pedagogice vnímán jako velmi pozitivní aspekt, jež má svůj význam pro utváření pozitivního životního stylu a sehrává roli též v předcházení rizikovým projevům chování.* (Procházka, 2012, s. 110) Společný volný čas by však neměl zůstat jediným způsobem trávení volného času. Optimálním stavem je vyváženost individuálních a společných volnočasových aktivit. Jan Čáp a Jiří Mareš upozorňují, že nedostatek zkušeností ze společné činnosti může vést „*k nedostatkům v rozvinutí sociálních dovedností, návyků a rysů osobnosti, označovaných výrazy vztah k lidem, smysl pro spolupráci, kooperativnost, altruismus apod.*“ (Čáp a Mareš, 2001, s. 56)

Další významnou roli sehrávají rodiče dle Břetislava Hofbauera v citlivém sledování a cílevědomém reagování na potřeby, zájmy a nadání dětí. (2004, s. 61) Je otázkou, nakolik rodiče přizpůsobují zvolené aktivity zájmům, potřebám a možnostem dětí, zda nejsou příliš nároční a kritičtí či se pouze nesnaží plnit si své nedosažené cíle. Důležité je, aby rodiče své děti podporovali, uměli jim naslouchat, rozuměli jejich potřebám a projevovali o jejich osobu upřímný zájem. Lze souhlasit s názorem Jiřiny Pávkové, která konstatuje, že citlivý přístup rodičů k zálibám dětí je velmi důležitý. Rodiče nesmí zapomínat, že volnočasové aktivity jsou založeny na svobodné volbě a nikoliv na základě příkazu. Mimo to poukazuje autorka na skutečnost, že rodinné prostředí výrazně ovlivňuje využívání volného času nejen dětí, ale všech jejích členů, neboť kromě rodičů ovlivňují volný čas dětí i prarodiče, či další příbuzní, kteří se například v případě doprovodu dětí na kroužky mohou stát aktivními účastníky volnočasových aktivit. (srov. Pávková, 2014, s. 30-31)

S narůstajícím věkem dětí se k vlivům rodiny připojují i další prostředí, zejména škola, kamarádi, další různé zájmové organizace apod. Oldřich Matoušek a Andrea Matoušková uvádějí, že důležitým parametrem rodičovského chování je dodržování vnitřní disciplíny a monitoring volnočasových aktivit. „*Čím hůře rodiče monitorují své dítě, tím je, podle studií shrnutých v práci Snydera a Pattersona (1987), větší pravděpodobnost, že se dítě dopustí trestného činu, že se trestného činu dopustí v časném věku, že jej bude opakovat a že půjde o závažný trestný čin.*“ (Matoušek a Matoušková, 2011, s. 45)

Význam rodiny v oblasti utváření individuálních i společných volnočasových aktivit je v případě jejich členů velmi podstatný. Ve způsobu trávení volného času současných rodin se odráží nejen její hodnoty, ale i společensko-ekonomické postavení, vzdělání rodičů, místo

bydliště, rodinný status, zájem rodičů a další. Za optimální prostředí se považuje harmonické prostředí rodiny. V případě, že rodina neplní své funkce, stává se pro správný vývoj dítěte určitým rizikovým faktorem, jenž může mít za následek vznik nežádoucího chování plynoucího z absence lásky, identifikaci s chybným chováním rodičů, akceptaci odlišného normativního a hodnotového systému apod.

3.2 Volný čas jako součást životního stylu rodin

Životní styl je jedním z hlavních faktorů ovlivňujících kvalitu života, tedy i oblast volného času. Přestože se zdá, že je jeho obsah jasný, vymezení tohoto multidisciplinárního pojmu je komplikovanější. Vyskytuje se ve všech oblastech, jež se nějakým způsobem dotýkají naplňování a využívání volného času, například v pedagogice, sociologii, psychologii a ekonomice. Vedle pojmu životní styl se v odborné literatuře můžeme setkat s pojmem životní způsob. Blahoslav Kraus vysvětluje rozlišení těchto pojmů následovně:

- **Životní způsob** je udáván v souvislosti s makrostrukturální stránkou sociálních vlivů, týkajících se ekonomických, technických, ekologických, celospolečenských a skupinových procesů a zároveň se v převážné míře vztahuje k větším sociálním celkům (například typický životní způsob určitých národů, států, světadílů).
- **Životní styl** se používá spíše ve vztahu k jednotlivci a představuje obsáhlý komplex činností a s nimi propojených norem, hodnot a návyků, které jsou trvalého rázu a vystihují jeho osobnost. Je ovlivněn historickým vývojem, tradicemi, kulturní a ekonomickou úrovní společnosti. (srov. Kraus, 2014, s. 166-167)

Nicméně Blahoslav Kraus rovněž dodává, že někteří autoři tyto pojmy většinou nerozlišují a prakticky je užívají jako synonyma (Kraus et al., 2015, s. 92), což potvrzuje i tvrzení Heleny Kubátové, která uvádí, že výše zmíněné pojmy nelze obecně vymezit a lze je považovat za synonyma, pokud nejsou jednotlivými autory vymezeny podrobné obsahy těchto pojmů. (Kubátová, 2010, s. 20)

Životní styl se vyvíjí po celý život, především v interakcích s okolím. Dle Ireny Slepíčkové dochází ke kombinaci působení výchovy, sociálního prostředí, kulturních tradic a dalších podmínek včetně ekonomických. Svou roli zde sehrávají i vrozené předpoklady a vlastnosti každého jedince. *„Životní styl lze charakterizovat jako paletu prakticky všech lidských aktivit od myšlení, přes chování až po jednání a to takových, které zaujímají v životě trvalejší místo, většinou se opakují, jsou typické a předvídatelné. Nejčastěji se posuzuje podle názorů, postojů a chování.“* (Slepíčková, 2005, s. 41)

Jeho proměnlivost v životních fázích se dá shrnout slovy Petra Saka a Karolíny Kolesárové: „*Životní styl jedince se vyvíjí celý život. V každé životní fázi je modifikován, přizpůsoben dané životní situaci a sociální pozici se všemi zastávanými sociálními rolmi, ale stále je to životní způsob určitého jedince, věkové skupiny, generace. Každá životní fáze má svou podobu životního stylu odpovídající sociální pozici, potřebám a zájmům člověka v dané fázi.*“ (Sak a Kolesárová, 2012, s. 98)

Faktory ovlivňující formování životního stylu lze rozdělit do dvou skupin: faktory subjektivní a objektivní. První skupinu tvoří faktory subjektivní, které se vztahují k potřebám a zájmům jedince, mezi něž dle Blahoslava Krause patří jedincovy psychologické charakteristiky (intelekt, temperament), pohlaví, zdravotní stav a věk. Do druhé skupiny, tedy mezi objektivní společenské faktory, řadí autor především ekonomické a politické poměry. Důležitou roli však přisuzuje také kulturním tradicím, které mají svůj podíl na utváření života jedince i společnosti. V tomto ohledu vyzdvihuje vliv orientační rodiny, která svými zvyky a praktikovaným jednáním ovlivňuje život svých členů (srov. Kraus, 2014, s. 168-169)

Mezi ukazatele životního stylu zařazují autoři Jiřina Pávková, Bedřich Hájek a Břetislav Hofbauer hodnotovou orientaci člověka, ale také sociální interakci, jak a s kým komunikujeme, jaké máme vztahy k ostatním lidem či společnosti. Významnými prvky pro formování vztahu k volnému času jsou typ a velikost rodiny, způsob rodinného soužití, věk, počet a pohlaví jednotlivých členů rodiny a zvolený styl rodinné výchovy. (srov. Pávková a kol., 2002, s. 30)

Životní styl rodiny je v mnohém ovlivňován také prostředím. Miroslav Procházka poukazuje na roli lokálního prostředí v životě jedince: „*Lokální prostředí v sobě obsahuje mix geografických, environmentálních a sociálních faktorů, které mají přímý i nepřímý vliv na utváření osobnosti člověka. Každý je ovlivňován přítomností města nebo venkova, specifickými vztahy v dané lokalitě, kulturními specifiky, přírodními podmínkami, životním prostředím (zdevastovaným či relativně neporušeným).*“ (Procházka, 2012, s. 122) Životní prostředí je dle Blahoslava Krause prostředím vytvářejícím podmínky pro život. Prostor, jenž člověka obklopuje a s nímž je člověk ve vzájemném působení. Samotný pojem prostředí dle autora zahrnuje tedy nejen hmotné předměty (materiální systém), ale též nepostradatelné vztahy, tedy systém duchovní. (Kraus a Poláčková et. al, 2001, s. 99)

Z pohledu životního stylu rodin zmiňuje Blahoslav Kraus tradiční rozdělení prostředí dle místa bydliště na prostředí venkovské a městské. (Kraus et al., 2015, s. 116) Dřívější výrazné rozdíly mezi životním stylem na vesnici a ve městě se postupně stírají, ale přesto některé rozdíly existují. Miroslav Procházka poukazuje na charakteristický rys městského

prostředí, kterým je určitá míra anonymity mezilidských vztahů, jež poskytuje svým členům určitý pocit intimity, ale na druhé straně představující úbytek solidarity a sounáležitosti. Zároveň upozorňuje na výrazně větší nabídku možností volnočasových aktivit než na vesnici. Vesnické prostředí naopak představuje jako prostředí, ve kterém se více dbá na udržování tradic a zvyků. Obce často pořádají společné akce za účelem stmelení jejich obyvatel a udržení ustálených rituálů a zvyků, čímž je prohlubován pocit sounáležitosti jejich obyvatel. (srov. Procházka, 2012, s. 123 - 124)

Na přelomu let 2013/2014, v rámci projektu ESF „Rozvoj a podpora multidisciplinárního vědecko-výzkumného týmu při studiu současné rodiny na UHK“, uskutečnil výzkumný tým akademických pracovníků z Univerzity v Hradci Králové pod vedením Blahoslava Krause výzkum na téma „*Životní styl současné české rodiny*“, kterého se zúčastnilo 1307 rodin. Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, jakým životním stylem žijí současné rodiny. Dílčím cílem bylo zjištění týkající se životní spokojenosti, ekonomické situace rodin, postavení volného času a úlohy médií v dnešní rodině. Z tohoto výzkumu vyplynulo, že jedním z největších problémů ovlivňujících nejen spokojenost v rodinném životě, vybavení domácností, ale i kvalitní trávení volného času je především ekonomická situace současných rodin, jež se prolíná všemi sledovanými oblastmi. (Kraus et al., 2015, s. 83n)

3.3 Volný čas v rodině v kontextu sociální komunikace

Rodinné prostředí představuje prostor, ve kterém se dítě poprvé setkává s ostatními členy rodiny, dalšími příbuznými i ostatními členy společnosti, ve kterém dochází k prvním kontaktům, k utváření vztahů, stává se účastníkem při společných aktivitách apod. Mluvíme o sociální interakci. Dle Jana Čápa a Jiřího Mareše dochází v sociálních interakcích k vzájemnému působení ovlivňovaného a ovlivňujícího. Rodiče (nebo jiní dospělí) působí na děti a děti svou reakcí zase ovlivňují chování dospělých. Vzájemná výměna informací neboli sociální komunikace je součástí sociální interakce. Jedná se o slovní i mimoslovní sdělení, díky nimž dochází k předávání zkušeností, koordinování společných činností, ale též podněcování druhých k určitému chování a jednání. Sociální komunikace není záležitostí jen členů rodiny, ale probíhá např. i při hrách mezi vrstevníky, spolupracovníky, v televizi, tisku apod. (2001, s. 56-57)

Komunikace je základním nástrojem dorozumívání, ve které kromě výměny informací dochází i k výměně emocí. „*Komunikace je proces, při němž si v přímém i nepřímém*

sociálním kontaktu sdělujeme informace a významy. Představuje veškeré spojení člověka se světem, umožňuje získávat informace o dějích, vzájemné dorozumívání i výměnu emocionálního obsahu.“ (Kraus, 2014, s. 119) Oldřich Matoušek dále doplňuje, že každá komunikace dostává určitý komunikační význam a to právě tím, co si mezi sebou říkáme a jak to děláme. Představuje vztah mezi tím, kdo sdělení vysílá, a příjemcem tohoto sdělení. Komunikace probíhá nejen obsahem, tedy tím, co si mezi sebou komunikanti sdělují, ale i způsobem řeči a mimořечovými projevy (gesty, mimikou, postojem těla apod.). (Matoušek, 1997, s. 77)

Hlavní zásady komunikace spatřuje Joseph DeVito v procesu přizpůsobování, v dosažení určitého cíle a v nevyhnutelnosti, neopakovatelnosti a nevratnosti daného okamžiku. Přizpůsobení znamená být schopný se identifikovat se signály druhých a orientovat se v nich, pokusit se nalézt společný komunikační systém, který může být ohrožen například odlišnou slovní zásobou rodičů a dětí. Každá komunikace má svůj cíl, je typická svým záměrem, chceme něco sdělit a dosáhnout určitého cíle. I když nemáme v úmyslu komunikovat, vysíláme přesto komunikační signály, které ostatní mohou přijímat. Nevratnost spočívá v tom, že když se něco stane, něco sdělíme, nelze to smazat, a neopakovatelnost vyplývá z toho, že všechno a všichni se mění a nic není stejné. (srov. DeVito, 2008, s. 44 - 52)

Rodina je první skupinou ovlivňující vývoj dítěte, jež dle Jana Čápa a Jiřího Mareše klade základy pro dovednosti a návyky v sociální komunikaci, spočívající např. ve schopnosti navázat kontakt s dalšími jedinci, začlenit se do skupiny, zvládat řešení konfliktů apod. (2001, s. 275) Podstatným přínosem sociální komunikace je i mezigenerační předávání informací v rámci komunikace dětí s rodiči a prarodiči. Při společném trávení volného času dětí a prarodičů se děti učí poznávat a respektovat generaci starších lidí a zároveň se obohacují o další zdroj životních zkušeností, vědomostí, rodinných tradic a historie.

Při vzájemném kontaktu lidí dochází k sociální interakci, jejíž součástí je sociální komunikace. Ta plní v našich životech důležitou roli. Jak konstatují Jan Čáp a Jiří Mareš „sociální komunikace je důležitým procesem v realizaci osobních vztahů.“ (2001, s. 190) První vztahy vznikají v rodině, nejprve mezi dítětem a matkou i ostatními členy rodiny, poté děti navazují vztahy např. se spolužáky, učiteli, kolegy apod. Při společných činnostech, ať už se jedná o práci či volnočasové aktivity, dochází k sociálním interakcím a společné komunikaci. Členové rodiny spolu musí komunikovat, učí se spolupracovat a přizpůsobovat jeden druhému. Je třeba mít také zájem o to, co ostatní členové rodiny dělají a nezapomínat spolu komunikovat. Právě společná komunikace členů rodiny je důležitým prvkem

upevňujícím rodinné vztahy a absence či nezvládnutí komunikace se stává důvodem mnoha nedorozumění a nepochopení, a to nejen mezi partnery, ale i ve vztazích mezi rodiči a dětmi.

3.4 Možnosti volnočasových aktivit

Volnočasovými aktivitami se rozumí činnosti, které uspokojují potřeby jedince, prohlubují jeho zájmy a rozvíjejí jeho schopnosti. Díky nim si lze odpočinout, odreagovat se, získat nové zážitky a zkušenosti. V současné době je možné si vybrat z pestré nabídky možností, jakými aktivitami lze volný čas trávit. Každý si na základě svých hodnot a priorit zvolí, jakým způsobem a s kým bude volný čas sdílet, zda jej stráví sám či s rodinou, partnerem, dětmi nebo někým dalším. Petr Sak, který se podrobněji věnoval výzkumu volnočasových aktivit dětí a mládeže, v tomto kontextu uvádí, že volnočasové činnosti jedince jsou vždy výrazem jeho subjektivní stránky a odrazem jeho potřeb a zájmů. Zároveň dodává, že jsou mimo jiné ovlivněny nejen samotným jedincem, ale i hodnotovou orientací, kulturou a způsobem života jeho rodiny. (Sak, 2000, s. 133) Z toho lze usuzovat, že společné volnočasové aktivity, které byly typické jedincově orientační rodině, jej ovlivní i v jeho budoucím životě a při jejich dalším výběru.

Obecně lze volnočasové aktivity rozdělit na **aktivní** (produktivní) a **pasivní** (receptivní). Aktivní označení se dle Břetislava Hofbauera přisuzuje zájmům, při kterých jedinec sám vyvíjí činnost a produkuje nějaké hodnoty oproti receptivnímu, kde je aktivita omezena pouze na vnímání předmětu zájmu (2004, s. 93). Blahoslav Kraus toto obecné dělení vztahuje k trávení volného času v rodině. Aktivní volnočasové aktivity představují činnosti, na jejichž průběhu a výsledku se členové rodiny přímo podílejí. Jde zpravidla o činnosti zaměřené na pohyb, sport, kulturu a různou zájmovou činnost, například výtvarné, hudební či technické činnosti i aktivity. Oproti tomu mezi pasivní volnočasové aktivity spadají činnosti typu sledování televize, návštěva kina, trávení volného času nudou – například neorganizovaně na ulici apod. Jedná se o aktivity, jejichž průběh nemohou členové ovlivnit, podílejí se nepřímě. (Kraus et al., 2015, s. 156)

Volnočasové aktivity lze též dělit dle způsobu trávení. Například nejen podle Ireny Slepíčkové probíhá trávení volného času v zásadě dvěma způsoby: **spontánně** nebo **organizovaně**. Spontánní volnočasové aktivity jsou charakteristické činnostmi, které si jedinec sám zvolí v rámci neformální skupiny, oproti organizovanému způsobu, který je založen na nabídce formální organizace. (2005, s. 22) Toto dělení se může týkat jak jednotlivců, tak skupin, tedy v našem případě i rodin.

Další možností je jejich dělení dle počtu zúčastněných na **individuální** a **kolektivní**. Například v rodině mluvíme o individuálním a společném trávení volného času, kdy ideálním stavem v životě jedince i rodiny by měla být jejich určitá vyváženost. Dle frekvence lze na aktivity pohlížet jako na **pravidelné, jednorázové** či **nahodilé**. Autoři Jana Duffková, Lukáš Urban a Josef Dubský uvádějí rozdělení nejčastějších volnočasových aktivit na aktivity **kulturní, sportovní, sociální, vzdělávací, veřejné, rekreační a cestovatelské, hobby a manuální**. (2008, s. 157)

Jestliže hlavními funkcemi volného času je funkce odpočinková, zábavní a kultivační, lze volnočasové aktivity vymezit obdobným způsobem a tedy na činnosti **odpočinkové, rekreační a zájmové**. Ve volném čase dochází k uspokojení řady lidských potřeb. Někdo rád vyrazí na výlet, jiného láká práce na zahradě a jiný se věnuje třeba rybaření. Výsadní postavení v oblasti volnočasových aktivit přisuzuje Jiřina Pávková zájmovým činnostem. Jejich podstatu spatřuje v cílevědomém probouzení, uspokojování a rozvíjení zájmů a schopností současně. Zájem je motiv lidského jednání, který vede k aktivizaci osobnosti jedince a zároveň umožňuje zábavu, relaxaci a odpočinek. Zájmy lze dále dělit například z hlediska společenských norem na **žádoucí** (zájem o kulturu, dějiny) a **nežádoucí** (alkohol, gamblerství apod.). (srov. Pávková, 2014, s. 67)

Irena Slepíčková uvádí, že výběr aktivit je ovlivněn mnoha vlivy, např. kulturními tradicemi, prostředím, ve kterém žije, způsobem, jakým byl vychován, i aktuální situací, v níž se nachází. (Slepíčková, 2005, s. 33)

Za zmínku, s ohledem na volný čas v životě rodiny, jistě stojí trávení volného času formou hry. **Hra** představuje dle Jiřiny Pávkové jednu z nejvýznamnějších forem odpočinkových a rekreačních aktivit a zároveň patří spolu s prací a učením mezi základní lidské činnosti, které se mohou stát vhodnými výchovnými prostředky. (Pávková, 2014, s. 66) Hrou rozumíme jednu z nejoblíbenějších a nejpřirozenějších činností nejen malých dětí. Hrají si všichni bez ohledu na věk, děti, dospělí i senioři. Škála her je opravdu různorodá a mění se nejen v průběhu života, ale i s dobou a prostředím. Velkou úlohu sehrávají i prarodiče, kteří mohou své děti a vnoučata seznámit s typy her minulých generací. Ferdinand Mazal označuje hru jako skutečnou součást života. „*Hra je tedy činnost prováděná spontánně, pro vlastní uspokojení, přičemž motivací není výsledek, ale činnost sama. Motivace je zaměřena k cíli, k činnosti, kterou ztotožňujeme s hrou. Výsledkem je prožitek, uspokojení, které ovlivňuje provádění dalších činností. Hra je často spojena s výsledkem hry, je účinným prostředkem výchovy, má vědomostní efekt na formování osobnosti, na sociální integritu, na city, motoriku, uvolňuje agresivitu.*“ (Mazal, 2007, s. 17)

Je otázkou, jaký typ volnočasových aktivit převažuje u současné rodiny. Preferují spíše aktivní či pasivní volnočasové aktivity? Jaké aktivity preferují její jednotliví členové? Nejčastější volnočasovou aktivitou, vyplývající z výzkumů volného času, bylo sledování televize. Jedním z těchto výzkumů byl výzkum s názvem „Proměny české společnosti“, který byl realizovaný Sociologickým ústavem Akademie věd ČR a Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity. Představoval čtyřleté šetření, jež se uskutečnilo v letech 2015 až 2018. Prvního ročníku s názvem „Jak Češi tráví čas?“ se zúčastnilo 5 212 českých domácností s více než 13 000 členy. Z tohoto šetření vyplynulo, že nejběžnější a nejdéle trvající volnočasovou aktivitou napříč všemi generacemi je sledování televize. V průměru se pohybuje okolo dvou hodin denně, což je v přepočtu zhruba jedna třetina celkového volného času. Dále následuje odpočinek, na který je vyhrazena zhruba jedna hodina času a další jedna hodina připadá na čas strávený s rodinou či přáteli. Čtení či poslechu hudby věnujeme zhruba půl hodiny denně a rovněž půl hodiny denně náleží trávení volného času na internetu. Na otázku „Na co si přejeme mít více času?“ šest z deseti dospělých mladších 52 let odpovědělo, že by si přálo mít více času na rodinu. (Jak Češi tráví čas?, 2016, online)

Nejen televize, ale média všeobecně se v současné době dostávají na přední místa nejčastěji volených volnočasových aktivit. Média však nepatří mezi vždy pozitivně ovlivňující volnočasové aktivity. Například děti tráví čím dál více času hraním počítačových her či trávením volného času na sociálních sítích. Proto je dle Blahoslava Krause důležité soustředit pozornost na důležitou oblast rodičovského monitoringu médií a mediální výchovy. (2015, s. 171)

Výzkumů zaměřených přímo na volnočasové aktivity rodiny není příliš mnoho. V roce 2006 byl realizován mezinárodní výzkum „Tradition and modernity in the life-style of the families of the Visegrad countries“, kterého se účastnilo 500 respondentů (zastupujících 500 rodin) žijících na území Hradce Králové. Tento výzkum byl zaměřený na životní styl rodiny, s čímž souvisí i způsob trávení volného času. I z výsledků tohoto výzkumu vyplynulo, že nadpoloviční většina respondentů označila za nejčastější volnočasovou aktivitu sledování televize. (Kraus a Jedličková in Benkő, 2007, s. 289)

Dnešní doba je charakteristická nárůstem nabídky volnočasových aktivit. Všichni si tak mohou podle svých zájmů a možností vybrat, kterými činnostmi a s kým svůj volný čas stráví. Jak uvádí Miroslav Procházka, volnočasové aktivity představují důležitý prvek strategie prevence rizikového chování, zároveň však dodává, že „nelze každou volnočasovou aktivitu považovat za prevenci.“ (Procházka, 2012, s. 111)

4 EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ

4.1 Výzkumný cíl a stanovení hypotéz

Praktická část bakalářské práce, realizovaná prostřednictvím kvantitativního výzkumu, je zaměřena především na zmapování volného času a způsobu jeho trávení v rodině s dalšími souvisejícími aspekty.

Cílem výzkumného šetření bylo zmapovat společně trávený volný čas současné rodiny, tedy zjistit, jak často a jakými volnočasovými aktivitami rodiny nejčastěji tráví společně volný čas a zároveň jakým způsobem se při výběru těchto aktivit podílejí a rozhodují.

V návaznosti na cíl výzkumu a na základě teoretické části a poznatků, z odborné literatury a provedených výzkumů, byly stanoveny výzkumné otázky a s nimi související hypotézy.

Výzkumné otázky:

Výzkumná otázka č. 1: Převažuje u současné rodiny společně trávený volný čas nad časem individuálním?

Výzkumná otázka č. 2: Existují rozdíly v trávení volného času mezi rodinami žijícími ve městě a na vesnici?

Stanovené hypotézy:

Hypotéza č. 1 – **Společné trávení volného času převažuje u rodin s dětmi mladšími 15 let.**

V teoretické části bylo poukázáno na význam rodiny při utváření volného času. Společné trávení volného času bylo označeno jako pozitivní aspekt, jenž dotváří životní styl rodiny a posiluje vzájemné vztahy. Ačkoliv se zdá tato hypotéza samozřejmostí, byla zahrnuta do výzkumného šetření s cílem zjistit, jak velký je rozdíl v odpovědích mezi těmito rodinami. Hypotéza bude potvrzena, pokud společné trávení volného času bude u rodin s dětmi mladšími 15 let převažovat jak v průměrném pracovním dni, tak o víkendu.

Hypotéza č. 2 – **Rodiny s dětmi žijící na vesnici tráví častěji společný čas aktivními volnočasovými aktivitami než rodiny s dětmi žijící ve městě.**

Tato hypotéza je stanovena na základě poznatků z odborné literatury a provedených výzkumů, přestože se rozdíly mezi rodinami z města a vesnice stírají, stále existují rozdíly v trávení jejich volného času. Rozlišení aktivních a pasivních volnočasových aktivit vychází z vymezení těchto aktivit v teoretické části. Tato hypotéza bude potvrzena, pokud aktivní

volnočasové aktivity budou u rodin žijících na vesnici převažovat jak v průměrném pracovním dni, tak o víkendu.

4.2 Výzkumný soubor a jeho charakteristika

Vzhledem k tomu, že cílem tohoto empirického šetření je zmapovat společně trávený volný čas současné rodiny, výzkumným vzorkem jsou rodiny s alespoň jedním dítětem žijící na území Královéhradeckého kraje. Za rodinu je v kontextu této bakalářské práce považována rodina jako malá skupina minimálně dvou lidí žijících ve společné domácnosti, přičemž minimálně dvě osoby představují jednoho dospělého (otec nebo matka) a jedno dítě (dítě od narození po dobu ukončení studia, přičemž splňuje podmínku společného bydlení s rodičem).

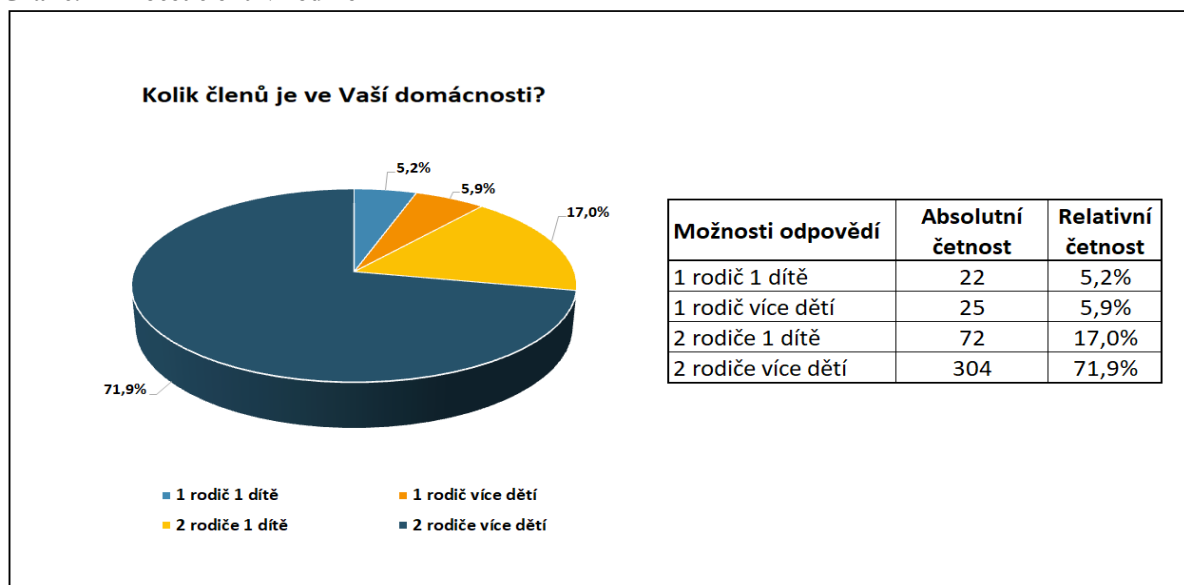
Na úvod je vhodné zmínit též charakteristiku Královéhradeckého kraje, ve kterém je výzkum realizován. Celkový počet obyvatel tohoto kraje se na základě údajů Českého statistického úřadu pohybuje okolo 551 tisíc obyvatel, a v České republice se tak řadí mezi kraje na desáté místo. (Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2019, online, 2019) Královéhradecký kraj zaujímá rozlohu 4759 km². Sousedí s dalšími třemi kraji – Pardubickým, Libereckým a Středočeským, na severu tvoří hranici s Polskem. Území Královéhradeckého kraje tvoří pět okresů: Hradec Králové, Trutnov, Náchod, Jičín a Rychnov nad Kněžnou. Na území Královéhradeckého kraje je 448 obcí. Centrem a sídlem Královéhradeckého kraje je statutární město Hradec Králové. (Charakteristika kraje, online, 2019) Význam rodiny a její podpora je důležitou součástí realizačního plánu rodinné politiky. Cílem koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje 2017 - 2020 pro rok 2019 je ulehčení rodinného rozpočtu, podpora dostupnosti služeb, zboží a podpora společného trávení volného času a zajištění udržení a fungování systému „Rodinných pasů“. Královéhradecký kraj se tak zaměřuje na podporu rodin s dětmi včetně podpory jejich společně tráveného volného času. (Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje 2017 – 2020, online, 2017)

Výzkumný soubor představoval skupinu 423 respondentů (rodin s alespoň jedním dítětem) žijících na území Královéhradeckého kraje. V rámci prvních třech položek dotazníku byla získána data týkající se demografických údajů charakterizujících výzkumný soubor.

První položka dotazníku byla zaměřena na počet osob, žijících ve společné domácnosti, což umožnilo získat přehled o tom, zda ve výzkumném souboru převažují rodiny s jedním dítětem či více dětmi a zároveň byla získána informace o typu rodiny, tedy zda se

jedná o rodinu úplnou či neúplnou. Z výzkumu vyplývá, že nejpočetnější skupinu respondentů, konkrétně 71,9 % respondentů, představovaly úplné rodiny s dvěma či více dětmi. Druhou nejpočetnější skupinu tvořilo 17 % úplných rodin s jedním dítětem. Pouze 5,9 % tvořily neúplné rodiny s dvěma či více dětmi a 5,2 % neúplné rodiny s jedním dítětem. (graf č. 1)

Graf č. 1 – Počet členů v rodině

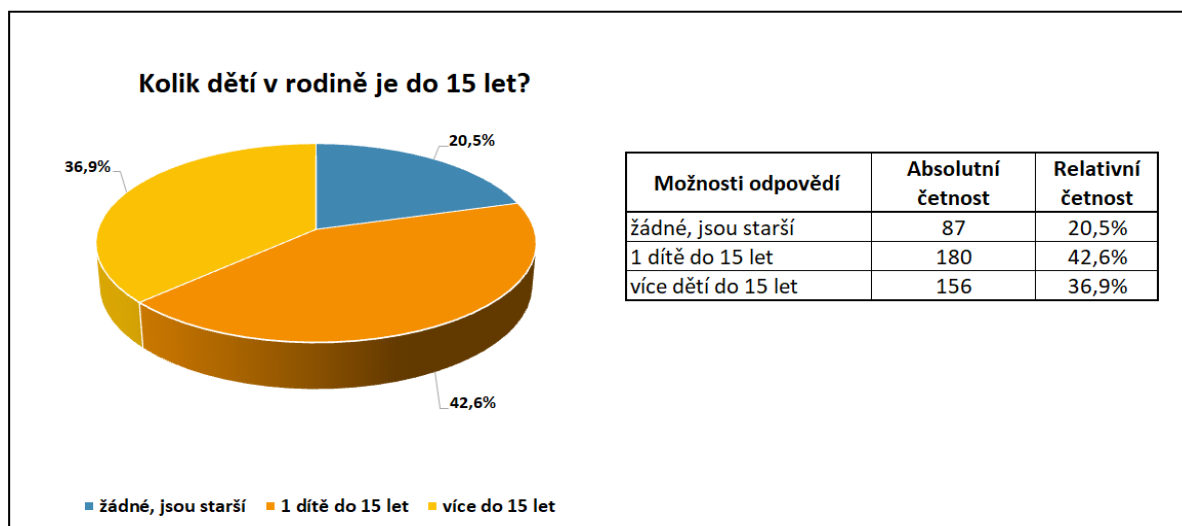
zdroj: vlastní zpracování

V koncepci rodinné politiky Královéhradeckého kraje 2017 je poukázáno na změny rodiny, kterými za poslední desetiletí prochází. (Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje 2017 - 2020, online, 2017) Jejich výčet je obdobný, jaký byl již zmíněn v teoretické části, a to konkrétně v kapitole „Současná rodina a její charakteristika“ a v její podkapitole „Proměny současné rodiny“. Za přetrvávající znak byl v této koncepci zmíněn model rodiny s dvěma dětmi, což potvrzují i výsledky výzkumu „Životní styl současné české rodiny“, zmíněného v teoretické části, kde rodiny s dvěma a více dětmi představovaly 67 % respondentů a rodiny s jedním dítětem 27,3 % respondentů. (Kraus et al., 2015, s. 88) V rámci tohoto výzkumného šetření rodiny s jedním dítětem byly představeny 94 respondenty (22,2 %) a rodiny s dvěma či více dětmi byly představeny 329 respondenty (77,8 %), čímž lze považovat výše zmíněný model rodiny s dvěma dětmi za přetrvávající.

Druhá položka dotazníku byla zaměřena na informaci, kolik rodin z výzkumného souboru má děti mladší 15 let a kolik rodin má děti starší 15 let. Z výzkumného vzorku vyplynulo, že převažují především rodiny s dětmi mladšími 15 let, které tvořily více jak 75 % z celkové skupiny dotazovaných, jednalo se o 336 respondentů (79,5 %). Zbývajících

20,5 %, tedy 87 dotazovaných, uvedlo, že jejich dítě je starší 15 let. Konkrétně se jednalo o 28 rodin s jedním dítětem a 59 rodin s jedním či více dětmi. 156 dotazovaných (36,9 %) představovalo rodinu s dvěma či více dětmi, přičemž všechny jejich děti byly mladší 15 let. 180 dotazovaných (42,6 %) uvedlo, že mají jedno dítě do 15 let. Jednalo se o 66 rodin s jedním dítětem a 114 rodin s dvěma či více dětmi. (graf č. 2)

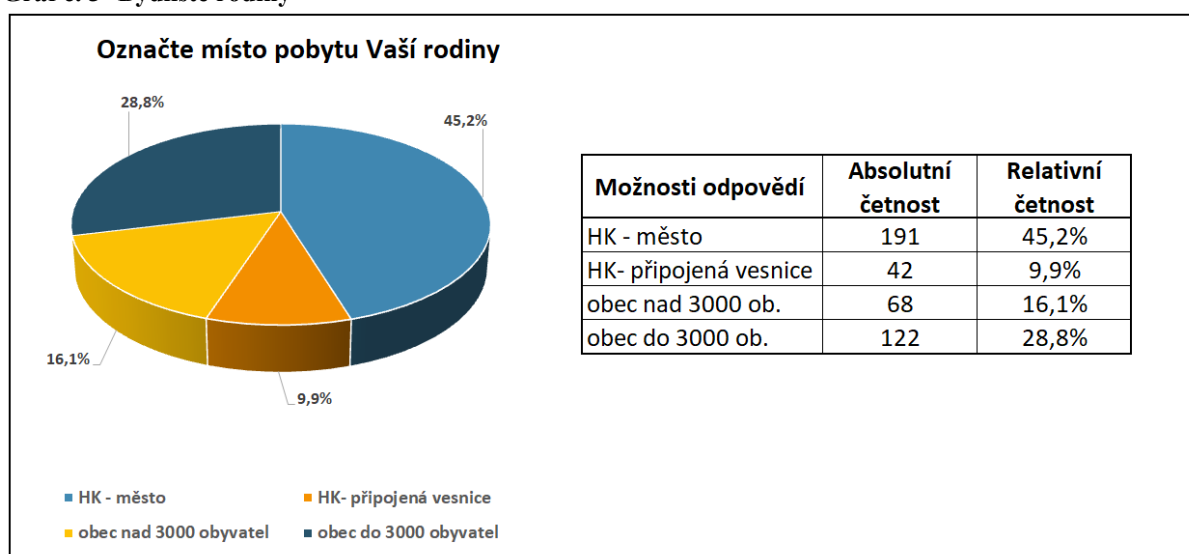
Graf č. 2 - Věk dětí v rodině

zdroj: vlastní zpracování

Poslední položka, která se týkala získání dalších identifikačních údajů charakterizujících výzkumný soubor, se snažila ověřit bydliště příslušné rodiny. (graf č. 3)

Graf č. 3 -Bydliště rodiny

zdroj: vlastní zpracování

Nejvíce dotazovaných respondentů žije přímo v Hradci Králové, konkrétně 191 respondentů (45,2 %). Druhou nejpočetnější skupinu představují rodiny žijící v obci do 3 000 obyvatel, jedná se o 122 dotazovaných (28,8 %). 68 respondentů (16,1 %) žije v obci nad 3 000 obyvatel a 42 respondentů (9,9 %) žije v připojené vesnici (obci) městu Hradec Králové.

Pro účely této práce je za vesnici považováno označení sídelního útvaru s méně než 3 000 obyvateli, což lze odvodit dle paragrafu třetího odstavce prvního zákona č. 128/2000 Sb., zákona o obcích, ve znění pozdějších předpisů: „*Obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem, pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády.*“ Celkový počet rodin žijících ve městě tedy představovala skupina 259 respondentů (61,3 %). Jednalo se o rodiny žijící přímo ve městě Hradec Králové (45,2 %) a rodiny žijící v obci nad 3 000 obyvatel (16,1 %). Druhou skupinou bylo 164 rodin (38,7 %) žijících na vesnici, tedy rodiny žijící ve vesnici (obci) připojené městu Hradci Králové (9,9 %) a rodiny žijící v obci do 3 000 obyvatel (28,8 %).

4.3 Výzkumná metoda

Výzkumná metoda je dle Petera Gavory všeobecné označení pro proceduru, se kterou výzkumník při výzkumu pracuje. Mezi nejfrekventovanější výzkumné metody zařazuje například pozorování, škálování, dotazník, interview, obsahovou analýzu textu a experiment. (Gavora, 2000, s. 70) S ohledem na záměr této práce byla k získání potřebných údajů zvolena metoda anonymního dotazníkového šetření. Jak uvádí Jiří Reichel, tento způsob sběru dat představuje spolu s rozhovorem nejrozšířenější techniku sociálních výzkumů. (Reichel, 2009, s. 118) Stejný názor zaujímá i Peter Gavora, který dodává, že právě dotazník je jednou z nejčastěji používaných metod zjišťování, jež je zpravidla určen pro hromadné získávání údajů. Určitou výhodou této techniky je oslovení velkého počtu respondentů a zároveň získání velkého množství informací v poměrně krátkém čase a s nízkými náklady. (Gavora, 2000, s. 99) Miroslav Chráska dodává, že se jedná o soustavu předem promyšlených a pečlivě zformulovaných otázek, na které respondent písemně odpovídá. (Chráska, 2007, s. 163) V případě dotazníku se však nevyhneme i možnému zkreslení informací. Miroslav Disman poukazuje na přirozenou tendenci respondentů ukázat se v odpovědích v co nejlepším světle. (2002, s. 133)

Při sestavování dotazníku byly použity poznatky z odborné literatury a výzkumů s obdobnou tematikou. Před přistoupením k distribuci dotazníku respondentům byl pro ověření srozumitelnosti jednotlivých položek dotazníku proveden tzv. předvýzkum, který, jak uvádí Peter Gavora (2000, s. 101), je vhodné provést nejlépe pomocí interview. Miroslav Disman poukazuje na skutečnost, že právě předvýzkum by měl být nedílnou součástí každého výzkumného šetření. (Disman, 2002, s. 122) V případě tohoto šetření bylo osloveno 10 respondentů, se kterými byly jednotlivé položky dotazníku probírány ústně, čímž se zjišťovaly možné nedostatky ve formulaci jednotlivých položek dotazníku a pochopení dané problematiky. Některé otázky byly na základě připomínek a názorů respondentů z hlediska srozumitelnosti a přesnosti mírně upraveny. Poté bylo možné přistoupit k samotnému šetření.

4.4 Realizace výzkumného šetření

Pro šetření byl zvolen dotazník vlastní konstrukce, vytvořený prostřednictvím elektronického nástroje Survio. Dotazníky byly distribuovány především v okruhu kolegů a přátel prostřednictvím emailové žádosti, která obsahovala přímý internetový odkaz na příslušné webové stránky, na kterých byl dotazník po dobu 32 dní (konkrétně v období od 28. ledna 2019 do 28. února 2019) umístěn. Úvodem této žádosti byl krátký pozdrav určený adresátům, upřesnění cílové skupiny respondentů a prosba o vyplnění dotazníku a jeho následnou distribuci dalším potenciálním respondentům.

Výhodou elektronického dotazníku bylo jeho jednoduché uživatelské prostředí. Po přímém spuštění příslušného odkazu se respondent nejprve seznámil se vstupní částí dotazníku, která obsahovala oslovení respondenta, seznámení se s dotazovatelem, včetně uvedení důvodu a účelu dotazování a prosby o vyplnění dotazníku. Následně respondent automaticky procházel jednotlivými otázkami (jejichž přesný výčet bude přílohou této bakalářské práce) až na konec dotazníku, kde bylo uvedeno krátké poděkování.

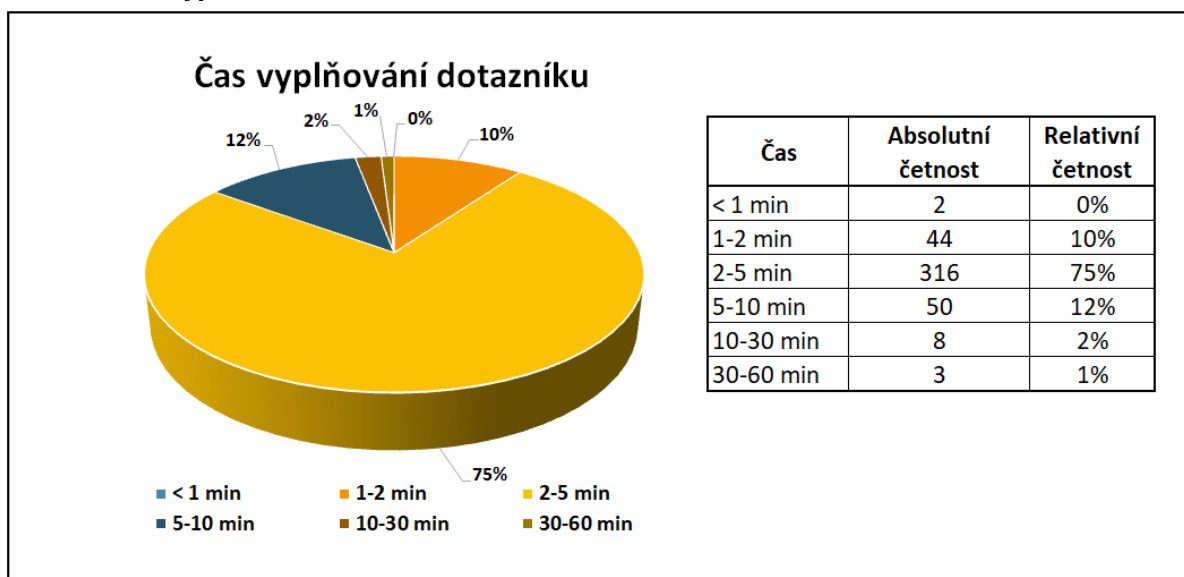
Dotazník obsahoval 12 otázek. Většina otázek byla formulovaná tak, aby respondent zaškrtnul jednu z nabízených možností. Pouze jedna otázka byla polouzavřeného typu, a respondent tak mohl v případě potřeby uvést jinou odpověď, odlišnou od předdefinovaných možností. První tři otázky byly zaměřeny na získání bližších (sociodemografických) údajů zkoumané rodiny (počet členů domácnosti, věk dětí a bydliště). Zbývajících 9 otázek bylo zaměřeno na volný čas v rodině.

Návštěvnost dotazníku byla zaznamenána celkem v 616 případech, přičemž 423 respondentů dotazník dokončilo a zbývajících 193 nedokončilo. Do výběrového souboru

tak bylo zařazeno 423 respondentů, což je 69 % respondentů z celkového počtu. Zbývajících 31 % respondentů dotazník neukončilo.

Vzhledem k tomu, že dotazníky byly distribuovány prostřednictvím již výše zmíněného elektronického nástroje Survio, byl získán přehled o čase, který respondenti potřebovali pro vyplnění dotazníku. (graf č. 1)

Graf č. 1 - Čas vyplňování dotazníku

zdroj: vlastní zpracování

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že největší skupinu tvořili respondenti, kteří dotazník vyplnili v rozmezí 2 – 5 minut. Jednalo se o 316 respondentů (74,7 %), 5 až 10 minut potřebovalo 50 dotazovaných (11,8 %) a podobnou skupinu tvořilo 44 respondentů (10,4 %), kteří vyplnili dotazník v rozmezí 1 – 2 minut. 8 respondentů (1,9 %) potřebovalo 10 – 30 minut, 3 respondenti (0,7 %) 30 – 60 minut a 2 respondenti (0,5 %) vyplnili dotazník za kratší časový úsek než 1 minutu (graf č. 1).

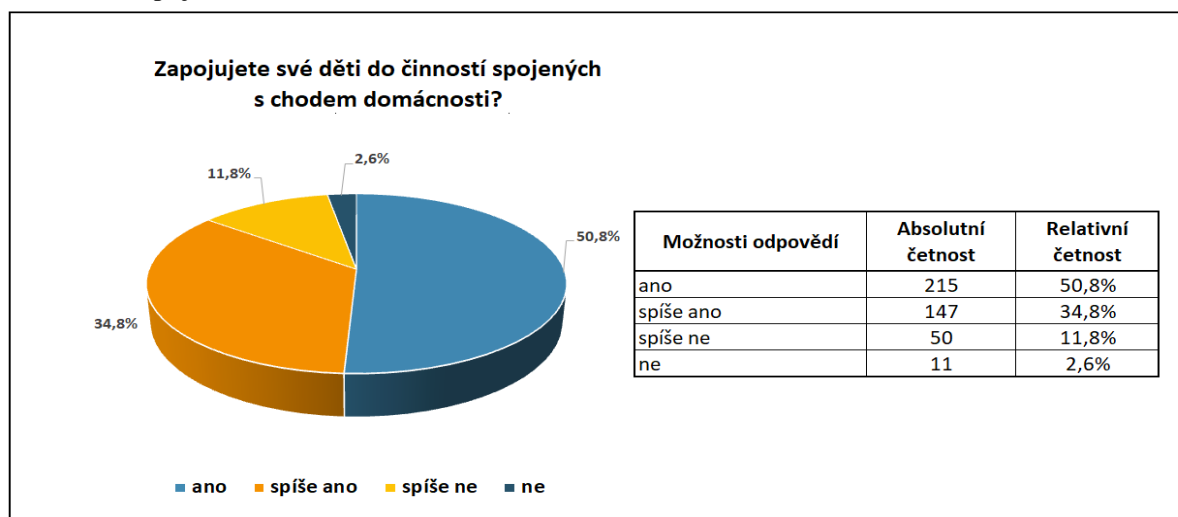
4.5 Analýza a hodnocení výsledků šetření

Dotazníkového šetření, jak již bylo uvedeno, se zúčastnilo 423 respondentů. První tři položky dotazníku, které byly prezentovány v rámci kapitoly „výzkumný soubor a jeho charakteristika“, byly zaměřeny na bližší identifikaci výzkumného souboru. V následující části této kapitoly budou rozebrány jednotlivé položky dotazníku, které byly zaměřeny na trávení volného času současné rodiny.

Položka č. 4: Zapojujete své děti do činností spojených s chodem domácnosti (např. uklízení, vaření, praní, žehlení, vynášení odpadků, apod.)?

Tato položka nemá explicitní vazbu na formulované hypotézy, ale byla zařazena vzhledem k tomu, že může ovlivňovat volný čas rodiny. Její význam je sekundární a je zařazen proto, že objem činností spojených s chodem domácnosti může ovlivňovat množství společně tráveného času, neboť je rozdíl, zda jsou tyto činnosti vykonávány pouze rodiči či jedním z rodičů nebo jsou zapojeny i děti. Pokud se o tyto činnosti podělí, zbude jim více volného času, který mohou strávit společně. Rodiče tak zároveň v dětech posilují pocit sounáležitosti, potřebnosti, a také vedou děti k samostatnosti, svědomitosti, píli a dalším důležitým vlastnostem.

Graf č. 5 - Zapojení dětí do chodu domácnosti

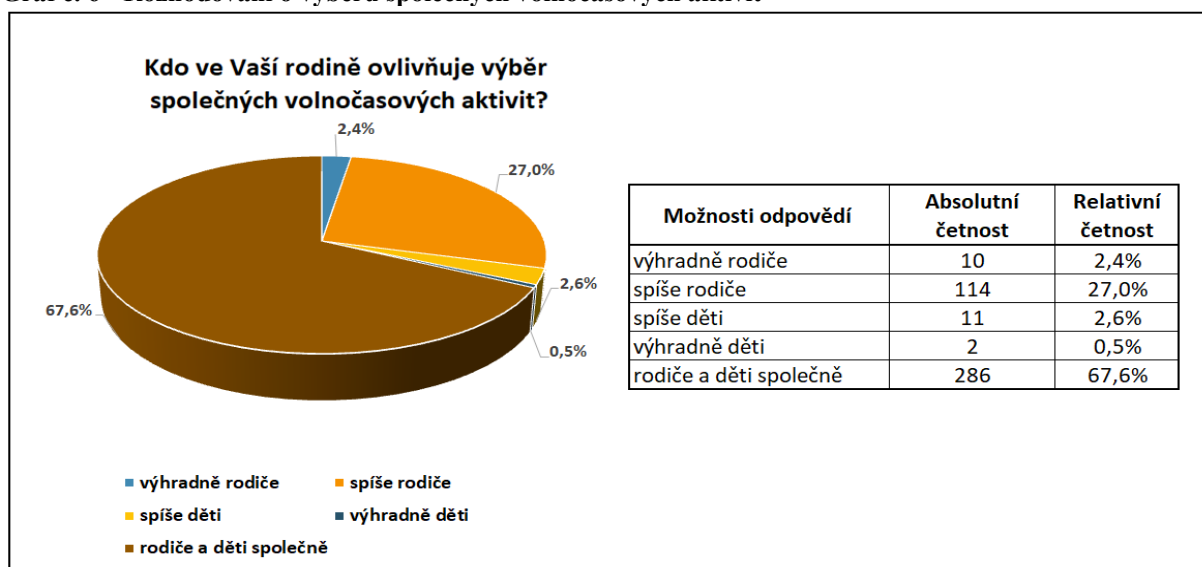
zdroj: vlastní zpracování

Z uvedeného grafu vyplývá, že ze všech dotázaných pouze 11 respondentů (2,6 %) uvedlo, že nezapojují děti do činností spojených s chodem domácnosti, a 50 respondentů (11,8 %) odpovědělo, že spíše nezapojují své děti do těchto činností. Vzhledem k tomu, že věková skupina dětí byla rozdělena pouze na podskupiny dětí do 15 let a nad 15 let, lze předpokládat, že se může jednat o rodiny převážně s malými dětmi. V případě nezapojení svých dětí do těchto činností se jedná pouze o 1 rodinu s dětmi staršími 15 let, zbylých 10 rodin jsou rodiny s dětmi mladšími 15 let. Označení odpovědi „spíše ne“ se týkalo 13 rodin s dětmi staršími 15 let a 37 rodin s dětmi mladšími 15 let. Převážná většina respondentů (85,6 %) zapojuje své děti do těchto činností. „Spíše ano“ odpovědělo 147 respondentů (34,8 %) a „ano“ odpovědělo 215 respondentů (50,8 %). (graf č. 5)

Položka č. 5: Kdo ve Vaší rodině ovlivňuje výběr společných volnočasových aktivit?

Tato položka dotazníku byla zvolena jako podpůrná ke stanoveným hypotézám. Poskytla odpovědi na otázku, jakým způsobem se členové rodiny podílejí na výběru společných volnočasových aktivit. Nejpočetnější skupinou byly rodiny, ve kterých o výběru těchto aktivit rozhodují rodiče a děti společně. Jednalo se o více jak polovinu celkového počtu respondentů, konkrétně 286 respondentů (67,6 %). Druhou nejpočetnější skupinou byly rodiny, ve kterých o výběru rozhodují spíše rodiče, tedy 114 respondentů (27 %). V 10 rodinách (2,4 %) rozhodují výhradně rodiče a ve 2 rodinách (0,5 %) výhradně děti. Zbývajících 11 respondentů (2,6 %) uvedlo, že rozhodují spíše děti. (graf č. 6)

Graf č. 6 - Rozhodování o výběru společných volnočasových aktivit

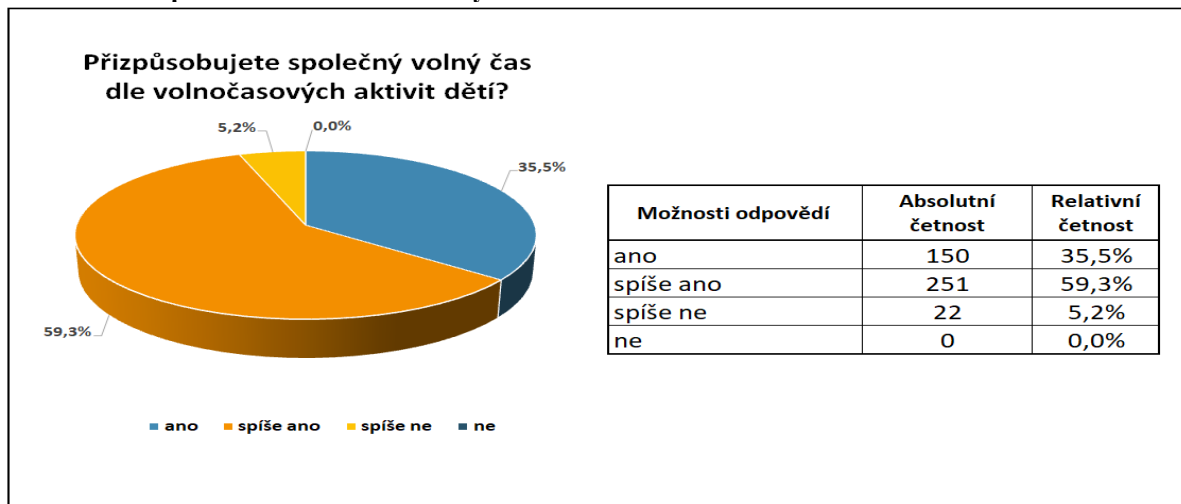
zdroj: vlastní zpracování

Položka č. 6: Přizpůsobujete společný volný čas dle zálib a volnočasových aktivit Vašich dětí?

Společný volný čas rodičů a dětí často ovlivňují i záliby samotných dětí. Mnohdy rodiče tráví s dětmi společný čas v rámci účasti na jejich zájmových volnočasových aktivitách například turnajích, vystoupeních, hrách apod. I tato položka dotazníku byla zařazena jako podpůrná ke stanoveným hypotézám s cílem zjistit, nakolik je společný volný čas přizpůsobován dle volnočasových aktivit dětí. 150 rodičů (35,5 %) přizpůsobuje společný volný čas dle volnočasových aktivit dětí. Za nejpočetnější odpověď bylo označeno předdefinované „spíše ano“, kdy se jednalo o 251 respondentů (59,3 %). Odpověď „spíše ne“ označilo 22 respondentů (5,2 %), kteří spíše nepřizpůsobují společný volný čas dle zálib jejich

dětí. Pozitivním výsledkem bylo, že žádný ze 423 respondentů nezvolil striktní odpověď, že nepřizpůsobují společný volný čas dle zálib jejich dětí. (graf č. 7)

Graf č. 7 - Přizpůsobování dle volnočasových aktivit dětí

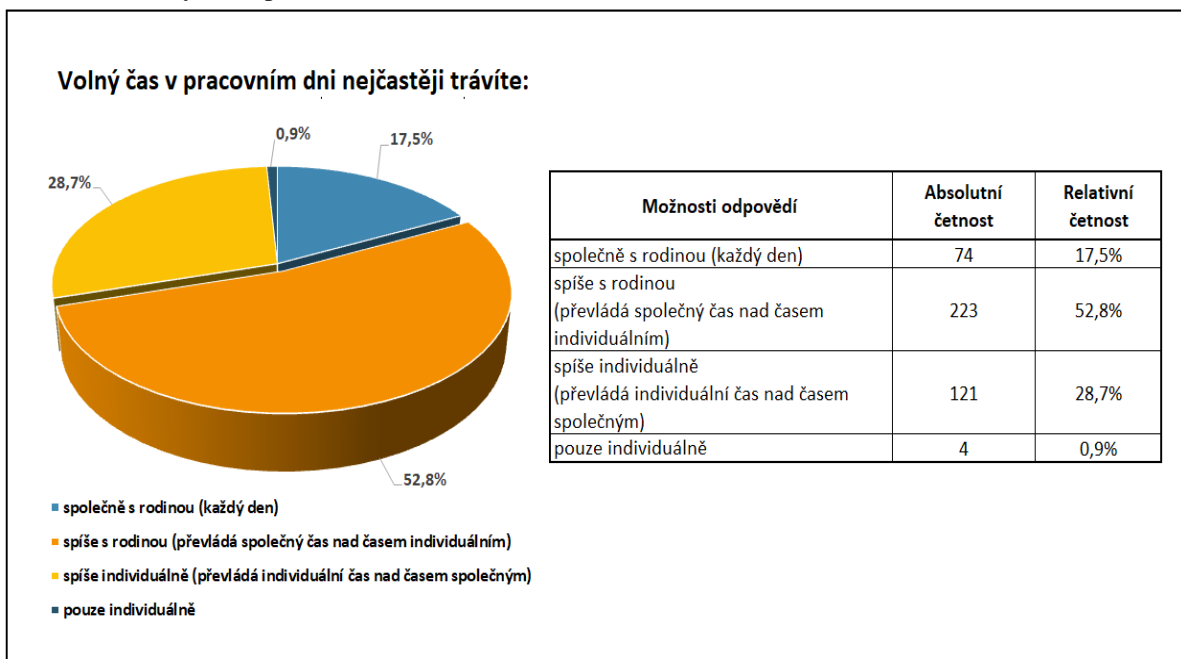

zdroj: vlastní zpracování

Položka č. 7: Volný čas v průměrném pracovním dni nejčastěji trávíte:

Sedmá položka byla směřována k získání informací, zda současná rodina tráví svůj volný čas v průměrném pracovním dni spíše společně nebo individuálně. Respondenti měli na výběr čtyři možnosti odpovědí, a to „společně s rodinou“, „spíše s rodinou“, „spíše individuálně“ a poslední možností bylo „pouze individuálně“.

Graf č. 8 – Volný čas v pracovním dni

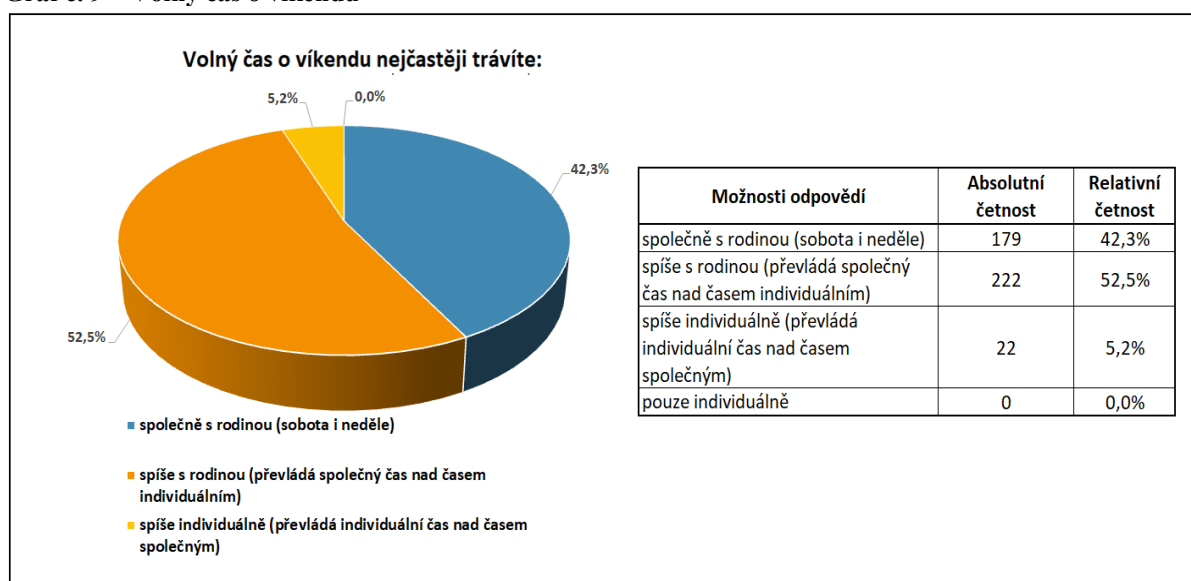
zdroj: vlastní zpracování

Překvapujícím zjištěním bylo, že více jak polovina rodin, konkrétně 297 rodin (70,3 %), tráví v průměrný pracovní den volný čas nejčastěji společně. Jednalo se o skupinu respondentů, kteří v této položce dotazníku označili odpověď „společně s rodinou“ a „spíše s rodinou“. Nejčastější odpovědí bylo trávení volného času spíše s rodinou. Tuto položku zvolilo 223 respondentů (52,8 %). Druhou nejčastěji zvolenou odpovědí bylo spíše individuální trávení volného času, zvoleného 121 respondenty (28,7 %). 74 respondentů (17,5 %) tráví v průměrný pracovní den čas společně s rodinou a 4 respondenti (0,9 %) odpověděli, že tráví volný čas nejčastěji individuálně. (graf č. 8)

Položka č. 8: Volný čas o víkendu nejčastěji trávíte:

Položka osmá byla věnována stejnému zaměření jako předchozí položka, jen byla situována pouze na víkend. Není nikterak překvapujícím zjištěním, že o víkendu tráví rodiny častěji volný čas společně než v průměrný pracovní den. „Společně s rodinou“ a „spíše s rodinou“ označilo v tomto případě položku 401 respondentů (94,8 %). Nejčastěji zvolenou odpovědí byla stejná odpověď jako u předchozí otázky, tedy případy, kdy převládá spíše volný čas společný nad časem individuálním. Tuto odpověď zvolilo 222 respondentů (52,5 %). Druhou nejpočetnější skupinu, která tráví volný čas nejčastěji v sobotu i v neděli s rodinou, představuje 179 respondentů (42,3 %). Pouhých 22 respondentů (5,2 %) tráví o víkendech volný čas spíše individuálně a žádný z respondentů neoznačil víkendové trávení volného času za pouze individuální. (graf č. 9)

Graf č. 9 – Volný čas o víkendu

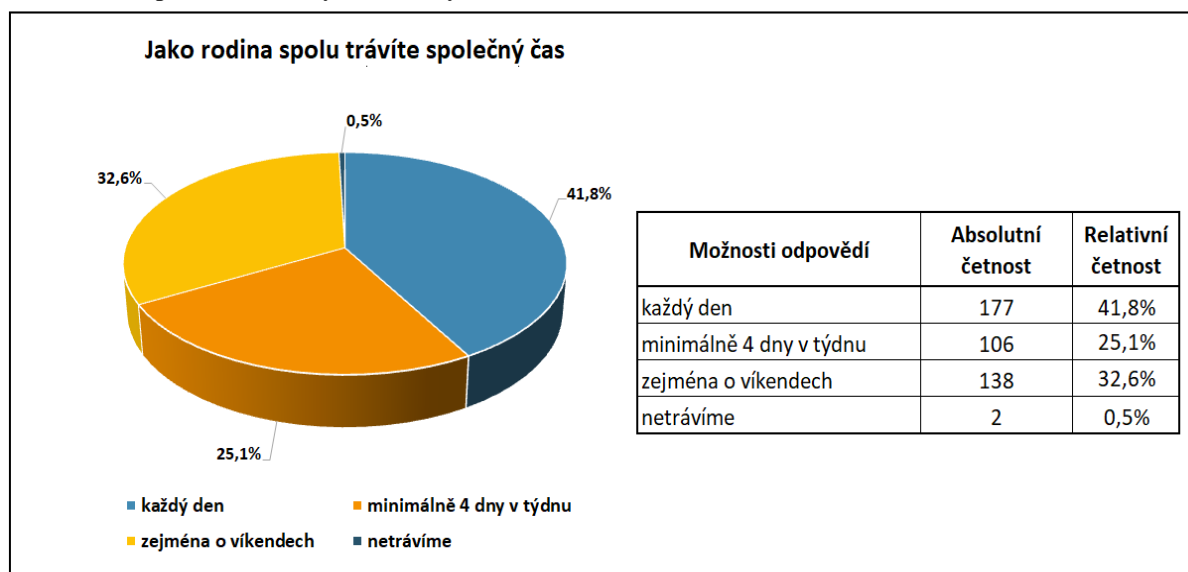

zdroj: vlastní zpracování

Položka č. 9: Jako rodina spolu trávíte společný čas

Tato položka byla zaměřena na četnost společného trávení volného času, tedy jak často spolu členové rodiny tráví společný čas. 177 respondentů (41,8 %) zvolilo odpověď, že jako rodina tráví společný volný čas každý den. 138 respondentů (32,6 %) tráví společný čas zejména o víkendech, 106 respondentů (25,1 %) uvedlo společné trávení času minimálně 4 dny v týdnu a pouze 2 respondenti (0,5 %) uvedli, že netráví čas společně. (graf č. 10)

Graf č. 10 – Společně trávený čas rodiny

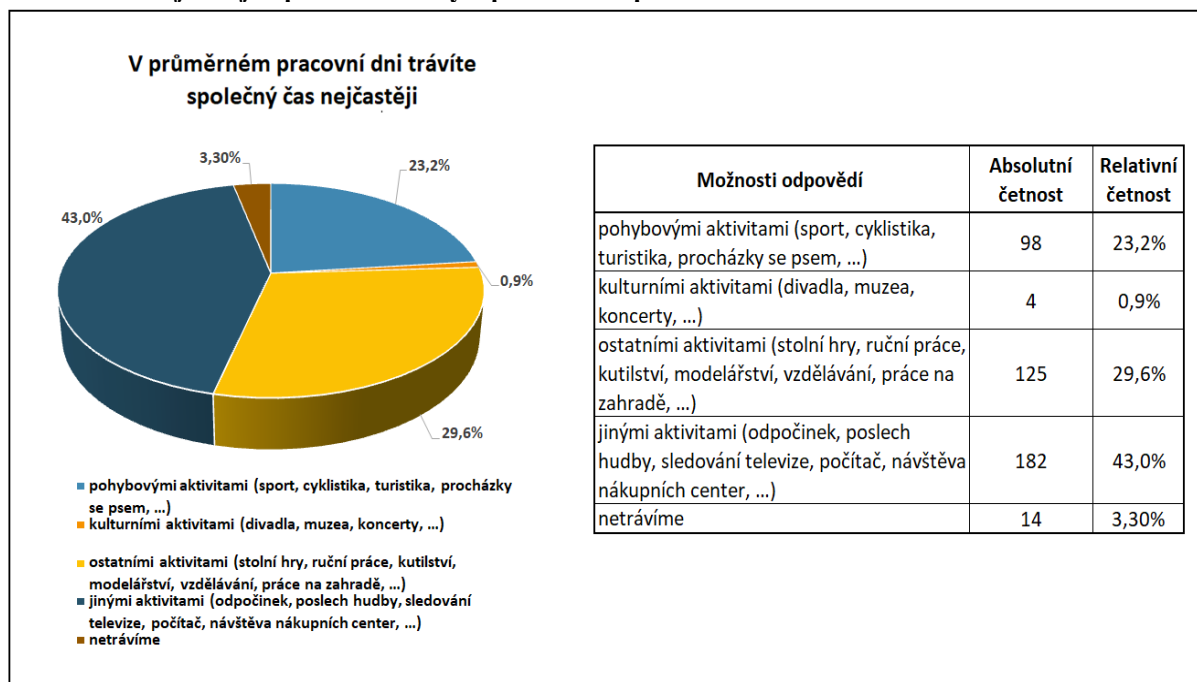
zdroj: vlastní zpracování

Položka č. 10: V průměrném pracovním dni trávíte společný čas nejčastěji:

U této položky měli respondenti zvolit nejčastější volnočasovou aktivitu, kterou tráví svůj společný volný čas v průměrném pracovním dni. U této a následující otázky bylo důležité, z důvodu nezatěžování respondenta a pro jeho snazší orientaci v předdefinovaném výčtu možností, zařadit mezi odpovědi položku tzv. „ostatní aktivity“ a položku tzv. „jiné aktivity“. Tyto položky byly důležité pro odpovídající zařazení převažujících volnočasových aktivit respondentem a jejich následné rozlišení výzkumníkem na aktivní či pasivní volnočasové aktivity. Na výběr měli respondenti celkem z pěti předdefinovaných možností – pohybové aktivity (sport, cyklistika, turistika, procházky se psem, ...), kulturní aktivity (divadla, muzea, koncerty, ...), tzv. ostatní aktivity (stolní hry, ruční práce, kutilství, modelářství, vzdělávání, práce na zahradě, ...), tzv. jiné aktivity (odpočinek, poslech hudby, sledování televize, počítač, návštěva nákupních center, ...) a možnost „netrávíme“. Za nejčastější odpověď zvolilo 182 respondentů (43 %) trávení společného volného času

tzv. jinými aktivitami. Druhou nejčastější volnočasovou aktivitou byly tzv. ostatní aktivity, které označilo 125 respondentů (29,6 %). 98 respondentů (23,2 %) zvolilo pohybové aktivity a pouze 4 respondenti (0,9 %) označili volbu kulturních aktivit. 14 respondentů (3,3 %) označilo odpověď „netrávíme“. (graf č. 11)

Graf č. 11 – Nejčastější společné aktivity v průměrném pracovním dni

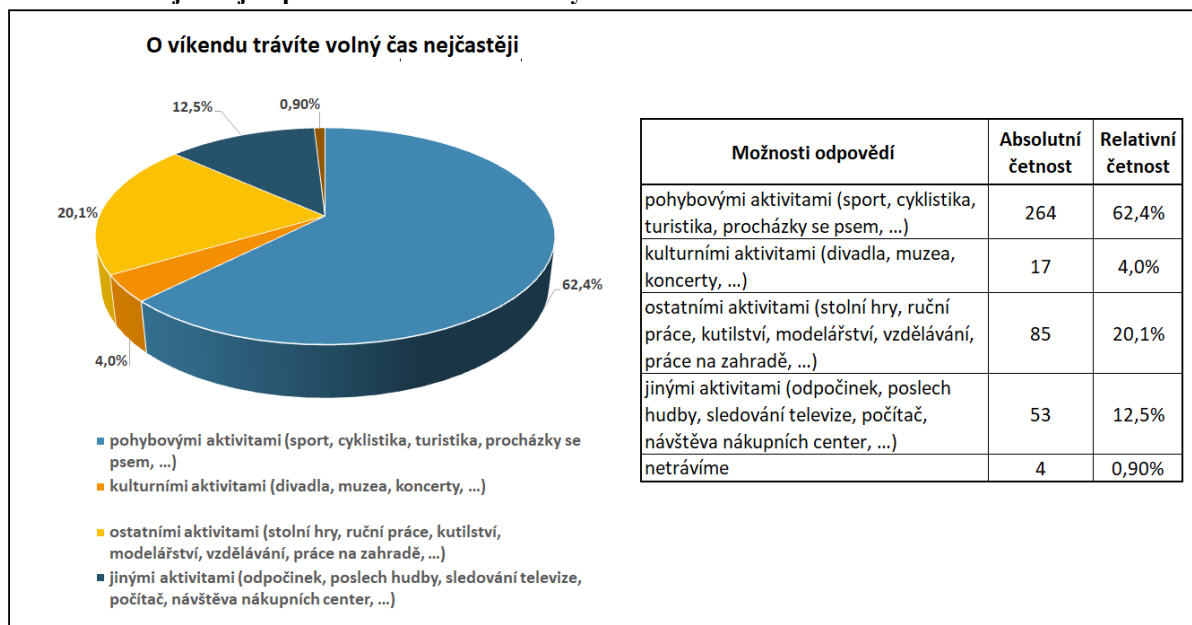

zdroj: vlastní zpracování

Položka č. 11: O víkendu trávíte společný čas nejčastěji:

U této položky, obdobně jako u předchozí položky, měli respondenti označit nejčastější společnou volnočasovou aktivitu, tentokrát týkající se víkendu. Výčet volnočasových aktivit byl shodný jako u položky č. 10. Nadpoloviční většina respondentů, konkrétně 264 respondentů (62,4 %), tráví o víkendu společný volný čas nejčastěji pohybovými aktivitami. Tzv. „ostatními aktivitami“ tráví společný víkendový volný čas 85 respondentů (20,1 %). 53 respondentů (12,5 %) dává o víkendu přednost tzv. „jiným aktivitám“ a 17 (4 %) tráví společný čas nejčastěji kulturními aktivitami. Odpověď „netrávíme“ označili 4 respondenti (0,9 %). (graf č. 12)

Graf č. 12 – Nejčastější společné víkendové aktivity

zdroj: vlastní zpracování

Položka č. 12: Kdy nejčastěji máte v pracovním dni čas si společně popovídat?

Obdobně jako položka č. 4 nemá tato položka přímou vazbu na formulované hypotézy, ale byla zařazena s ohledem na důležitost společné komunikace. Zároveň byla tato položka zařazena na základě předvýzkumu, ve kterém osm z deseti respondentů uvedlo, že by uvítalo i otázku týkající se společné komunikace, neboť dle jejich mínění se v dnešní hektické době vytrácí čas, kdy se členové rodiny setkají doma a mohou si společně popovídat.

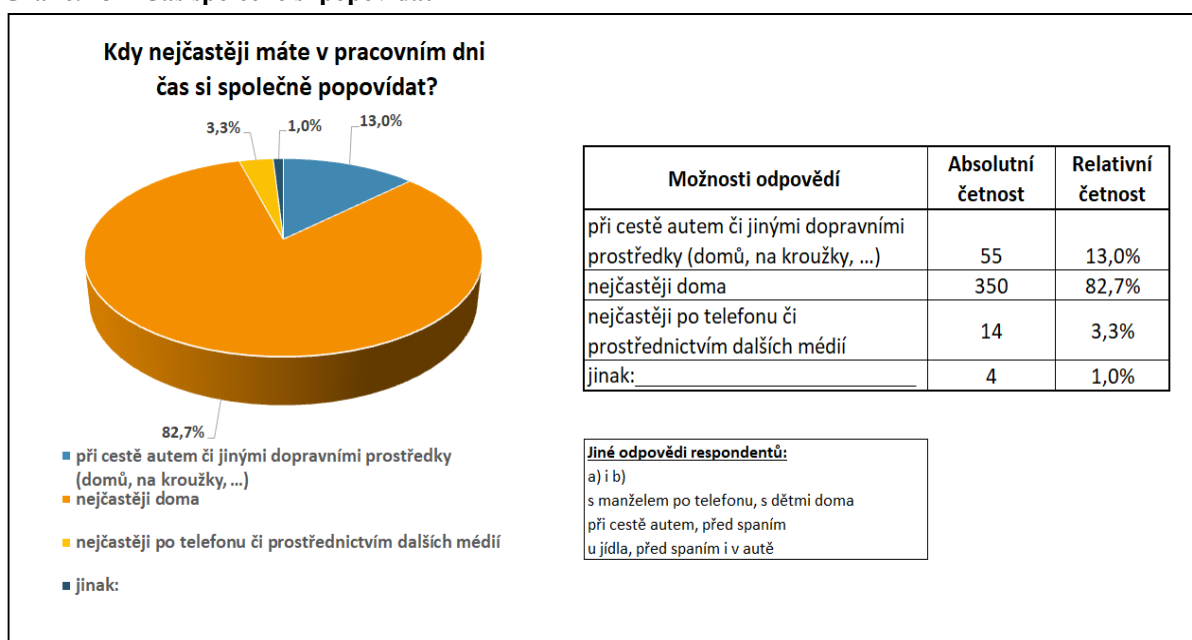
Tato položka dotazníku byla formulována jako jediná polootevřená, aby v případě potřeby mohl respondent uvést jiné odpovědi než předdefinované: při cestě autem, či jinými dopravními prostředky (domů, na kroužky, ...); nejčastěji doma; nejčastěji po telefonu či prostřednictvím dalších médií. Jako nejčastější odpověď, kdy mají v pracovním dni čas si společně popovídat, však byla téměř jednoznačně zvolena odpověď „nejčastěji doma“, kterou označilo 344 respondentů (81,3 %). 55 respondentů (13 %) má čas si nejčastěji popovídat při cestě autem, či jinými dopravními prostředky. Pouze 14 respondentů (3,3 %) uvedlo, že mají čas si popovídat nejčastěji po telefonu nebo prostřednictvím dalších médií. 10 respondentů (2,4 %) využilo možnosti uvést jiný důvod. Jako jiné důvody uvedli respondenti tyto:

- u večere,
- společné jídlo,
- večer, když se sejdeme u večere a následně,

- u večeře
- při večeři
- a) i b)
- večer před spaním či při večeři při učení
- s manželem po telefonu, s dětmi doma
- při cestě autem, před spaním
- u jídla, před spaním, i v autě

Vzhledem k výše uvedeným důvodům, které respondenti uváděli, především z potřeby uvést přesnější dobu společné komunikace, bylo šest odpovědí (konkrétně: „u večeře“; „společné jídlo“; „večer, když se sejdeme u večeře a následně“; „u večeře“; „při večeři“; „večer před spaním či při večeři při učení“) následně začleněno pod odpověď nejčastěji doma. Tím se tedy počet respondentů, kteří zvolili možnost popovídat si nejčastěji doma, zvýšil z výše uvedených 344 respondentů (81,3 %) na 350 respondentů (82,7 %). Zbývající čtyři odpovědi (konkrétně: „a) i b“; „s manželem po telefonu, s dětmi doma“; „při cestě autem, před spaním“; „u jídla, před spaním, i v autě“) byly ponechány pod možností „jinak“, neboť se netýkaly pouze jediné varianty odpovědi, ale týkaly se více nabízených možností. Tím se zároveň snížil počet respondentů, kteří označili tuto možnost, a to z výše uvedených 10 respondentů (2,4 %) na 4 respondenty (1,0 %). (graf č. 13)

Graf č. 13 – Čas společně si popovídat

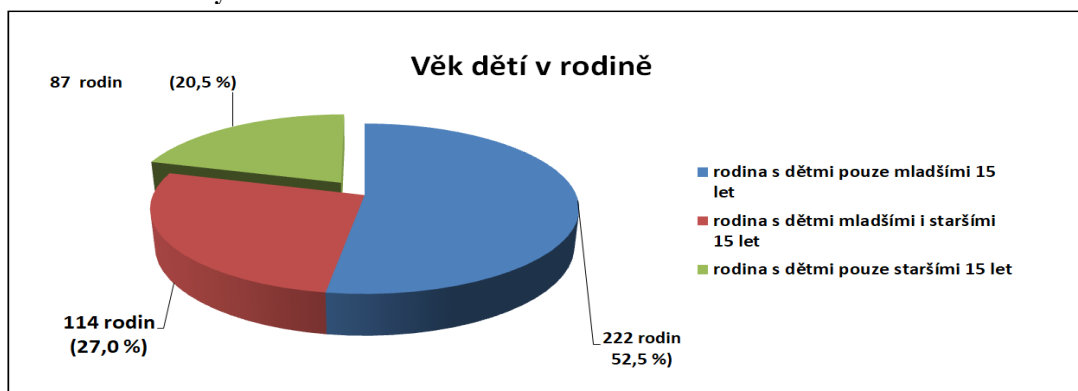
zdroj: vlastní zpracování

4.6 Vyhodnocení hypotéz a diskuze

Hypotéza č. 1 – Společné trávení volného času převažuje u rodin s dětmi mladšími 15 let.

Pro potvrzení či vyvrácení této hypotézy byly použity položky dotazníku č. 2, 7, 8, 9 a položky č. 5 a 6 byly použity jako podpůrné. Cílem této hypotézy bylo zjistit, zda převažuje společně trávený čas rodiny nad časem individuálním, a zároveň zjistit, jak často spolu její členové tráví volný čas. Především však měla tato hypotéza ověřit, zda se společné trávení volného času liší v rodinách s dětmi mladšími 15 let, které byly zastoupeny 336 respondenty (79,4 %) oproti rodinám s dětmi staršími 15 let, které byly zastoupeny 87 respondenty (20,6 %). Rodiny s dětmi mladšími 15 let byly v rámci výzkumného souboru zastoupeny 336 respondenty, přičemž se jednalo o 222 rodin (52,5 %) s dětmi pouze mladšími 15 let a 114 rodin (27 %) s dětmi mladšími i staršími 15 let. (graf č. 14)

Graf č. 14 – Rodiny dle věku dětí

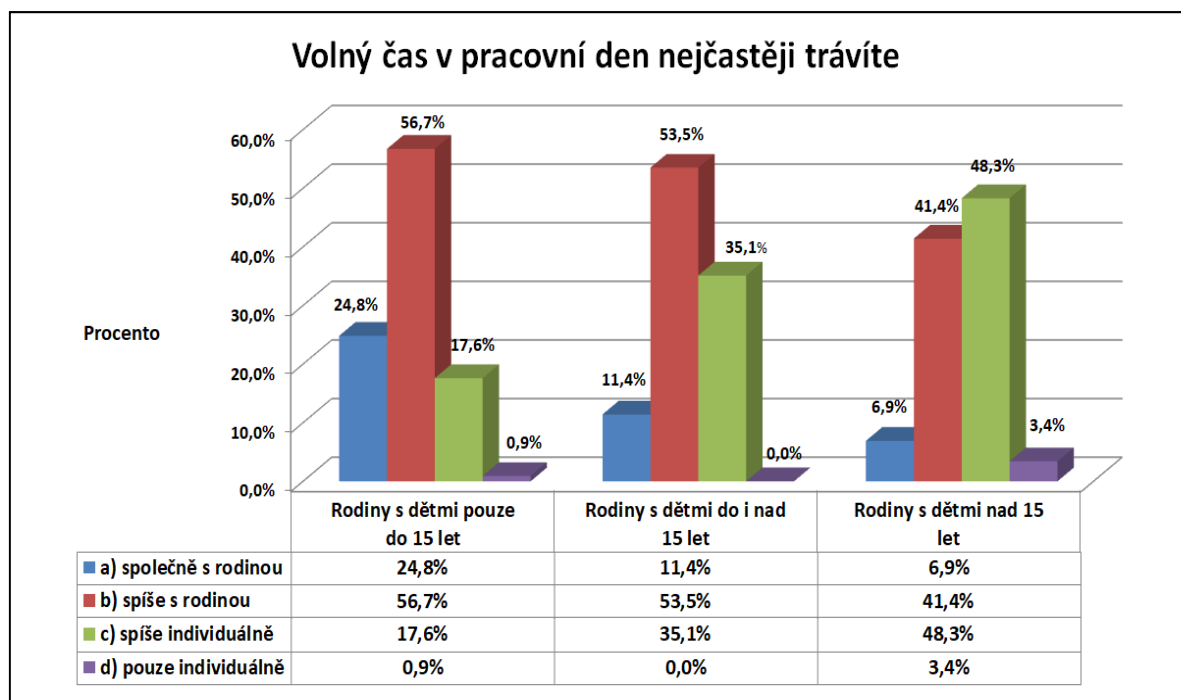

zdroj: vlastní zpracování

V průměrný pracovní den rodiny s dětmi mladšími 15 let nejčastěji tráví volný čas společně a to jak rodiny pouze s dětmi do 15 let, tak rodiny s dětmi mladšími i staršími 15 let. Z uvedených dat v grafu č. 15 vyplývá posouvání rozdílů mezi těmito skupinami s narůstajícím věkem dětí. V rodinách s dětmi pouze do 15 let označilo trávení volného času společně s rodinou 55 respondentů (24,8 %) a spíše s rodinou 126 respondentů (56,7 %), tedy celkově s rodinou tráví společně volný čas 181 respondentů (81,5 %). U rodin s dětmi mladšími a zároveň staršími 15 let bylo trávení společného volného času zaznamenáno u 74 respondentů (64,9 %), z toho společně s rodinou tráví čas 13 respondentů (11,4 %) a spíše s rodinou 61 respondentů (53,5 %). Oproti tomu rodiny s dětmi pouze staršími 15 let tráví společný volný čas spíše individuálně, byť rozdíl společného a individuálního trávení volného času je nepatrný. Společné trávení volného času bylo zaznamenáno u 42 respondentů

(48,3 %), tedy společně s rodinou tráví volný čas 6 respondentů (6,9 %) a spíše s rodinou 36 respondentů (41,4 %). (graf č. 15)

Graf č. 15 – Trávení volného času v průměrný pracovní den

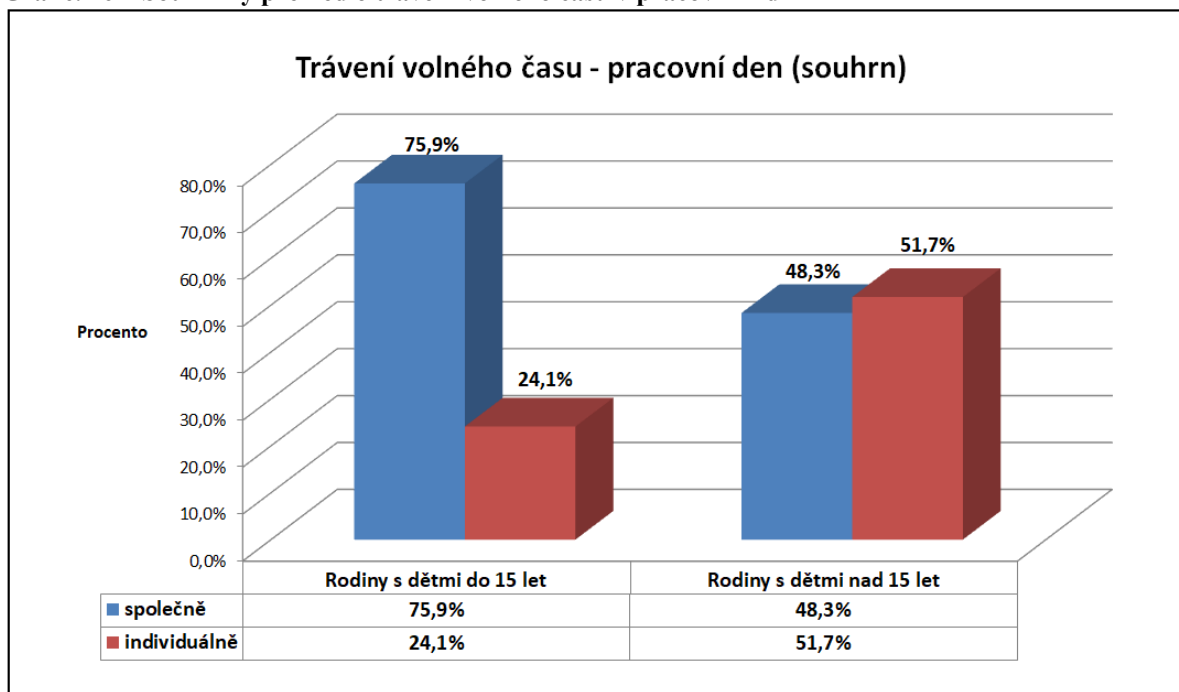
zdroj: vlastní zpracování

Z uvedeného grafu vyplývá, že s rostoucím věkem dětí se tedy snižuje množství společně tráveného volného času a zároveň se zvyšuje množství času tráveného individuálně. Individuální trávení volného času bylo v případě rodin s dětmi pouze mladšími 15 let zaznamenáno u 41 respondentů (18,5 %), kdy 39 respondentů (17,6 %) uvedlo spíše individuální trávení volného času a 2 respondenti (9 %) uvedli výhradní individuální trávení volného času. U rodin s dětmi mladšími a zároveň staršími 15 let byl zaznamenán nárůst individuálního trávení volného času u 40 respondentů (35,1 %), kteří označili spíše individuální trávení volného času. Žádný z respondentů neoznačil výhradní trávení volného času individuálně. U rodin s dětmi pouze staršími 15 let byl zaznamenán další procentní nárůst, tentokrát individuální trávení volného času uvedlo 51 respondentů (51,7 %). 42 respondentů (48,3 %) uvedlo spíše individuální trávení volného času a 3 respondenti (3,4 %) uvedli výhradní individuální trávení volného času. Oproti tomu rodiny s dětmi nad 15 let uvedly jako nejčastější spíše individuální trávení volného času. Tuto variantu zvolilo 42 respondentů (48,28 %). (graf č. 15)

Pro jednodušší přehled trávení volného času rodiny v pracovním dni byly sloučeny odpovědi dotazníku společně s rodinou a spíše s rodinou v jednu, a to „společně“ a položky

spíše individuálně a pouze individuálně v „individuálně“. Rodiny s dětmi do i nad 15 let jsou pro účely této hypotézy začleněny do skupiny s dětmi do 15 let. (graf č. 16)

Graf č. 16 – Souhrnný přehled o trávení volného času v pracovním dni

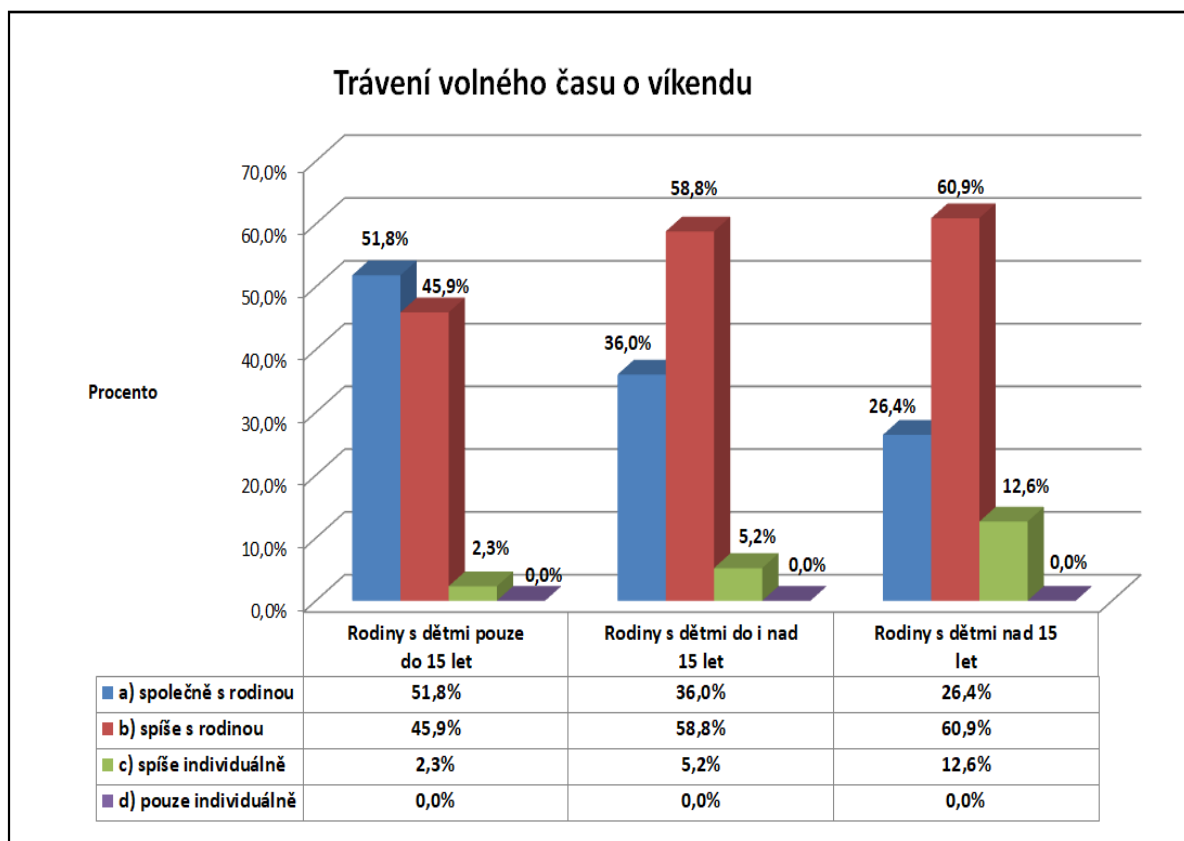
zdroj: vlastní zpracování

Z výše uvedeného grafu je patrný rozdíl v trávení volného času mezi těmito skupinami rodin. Společné trávení volného času v pracovním dni převažuje v rodinách s dětmi do 15 let, tuto variantu zvolilo 255 respondentů (75,9 %) oproti rodinám s dětmi staršími 15 let, kterých bylo 42 (48,3 %). Naopak individuální trávení volného času převažovalo u rodin s dětmi staršími 15 let, jednalo se o 45 respondentů (51,7 %), oproti rodinám s dětmi do 15 let, 81 respondentů (24,1 %). (graf č. 16)

Není nikterak překvapující, že o víkendu převažuje společné trávení volného času s rodinou, a to ve všech výše zmíněných skupinách. Shodně s výše uvedeným trávením volného času v průměrný pracovní den jsou patrné určité procentuální rozdíly. I v tomto případě se s rostoucím věkem dětí snižuje množství společně tráveného času a zároveň narůstá množství času tráveného individuálně, byť s menšími procentuálními rozdíly oproti průměrnému pracovnímu dni. Společně s rodinou tráví volný čas o víkendu 217 rodin (97,7 %) s dětmi pouze mladšími 15 let, kde možnost společně s rodinou zvolilo 115 respondentů (51,8 %) a odpověď spíše s rodinou 102 respondentů (45,9 %). U rodin s dětmi mladšími a zároveň staršími 15 let označilo společné trávení volného času o víkendu 108 respondentů (94,8 %), společné trávení označilo 41 respondentů (36 %) a spíše s rodinou

67 respondentů (58,8 %). Společné víkendové trávení volného času označilo 76 rodin (87,4 %) s dětmi pouze staršími 15 let, kdy společně tráví čas 23 respondentů (26,4 %) a spíše s rodinou 53 respondentů (60,9 %). (graf č. 17)

Graf č. 17 – Trávení volného času o víkendu

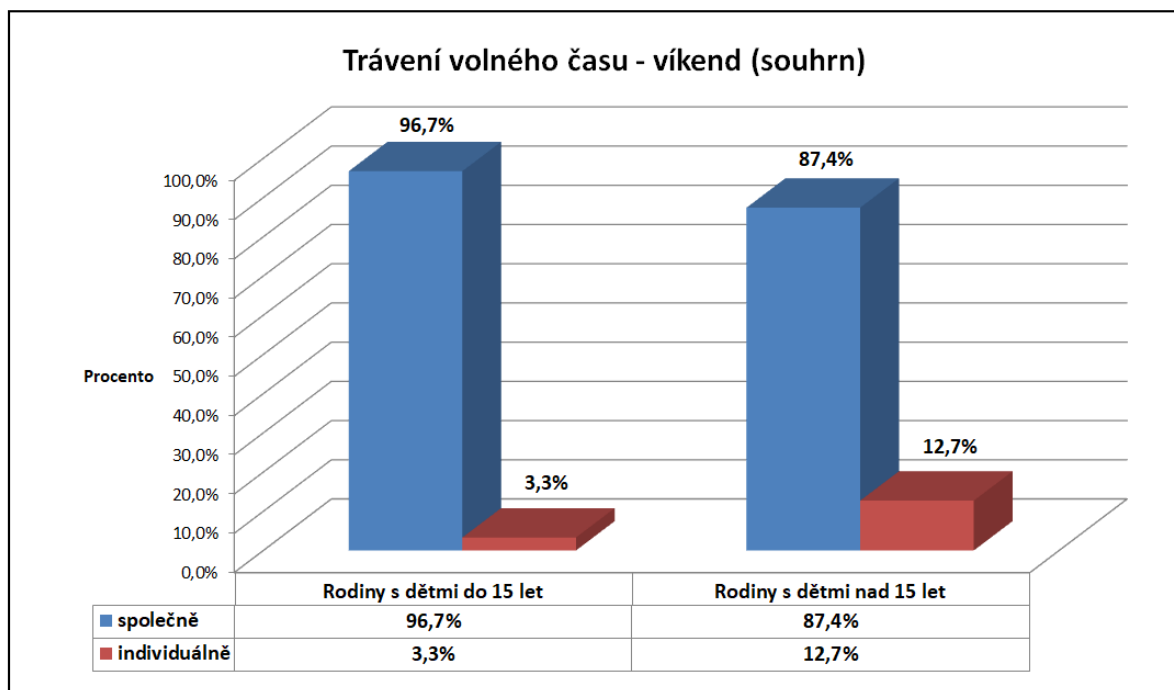
zdroj: vlastní zpracování

Individuální víkendové trávení volného času opět převažuje u rodin s dětmi pouze staršími 15 let, avšak procentuální rozdíl je menší než v případě průměrného pracovního dne. V rodinách s dětmi pouze mladšími 15 let tráví o víkendu individuálně volný čas pouze 5 respondentů (2,3 %), kteří zvolili možnost spíše individuálně. V případě rodin s dětmi mladšími a zároveň staršími 15 let zvolilo možnost individuálního víkendového trávení také malé množství respondentů, konkrétně 6 respondentů (5,2 %). V rodinách s dětmi pouze staršími 15 let označilo odpověď individuálního víkendového trávení volného času 11 respondentů (12,6 %). Žádný z respondentů všech tří zmíněných skupin nezvolil možnost výhradního víkendového individuálního trávení volného času. (graf č. 17)

Jednodušší přehled trávení volného času o víkendu po sloučení položek dotazníku a skupin respondentů je uveden v grafu č. 18. Z tohoto grafu je patrné stírání rozdílů mezi zkoumanými skupinami. Obě skupiny tráví o víkendu společně čas opravdu ve výrazném

zastoupení, v případě rodin s dětmi mladšími 15 let se jednalo o 325 respondentů (96,7 %) a rodiny s dětmi nad 15 let byly zastoupeny 76 respondenty (87,4 %). Individuální trávení volného času převažovalo opět u rodin s dětmi staršími 15 let, jednalo se o 11 respondentů (12,6 %) a 11 respondentů (3,3 %) z rodin s dětmi do 15 let. (graf č. 18)

Graf č. 18 – Souhrnný přehled o trávení volného času o víkendu

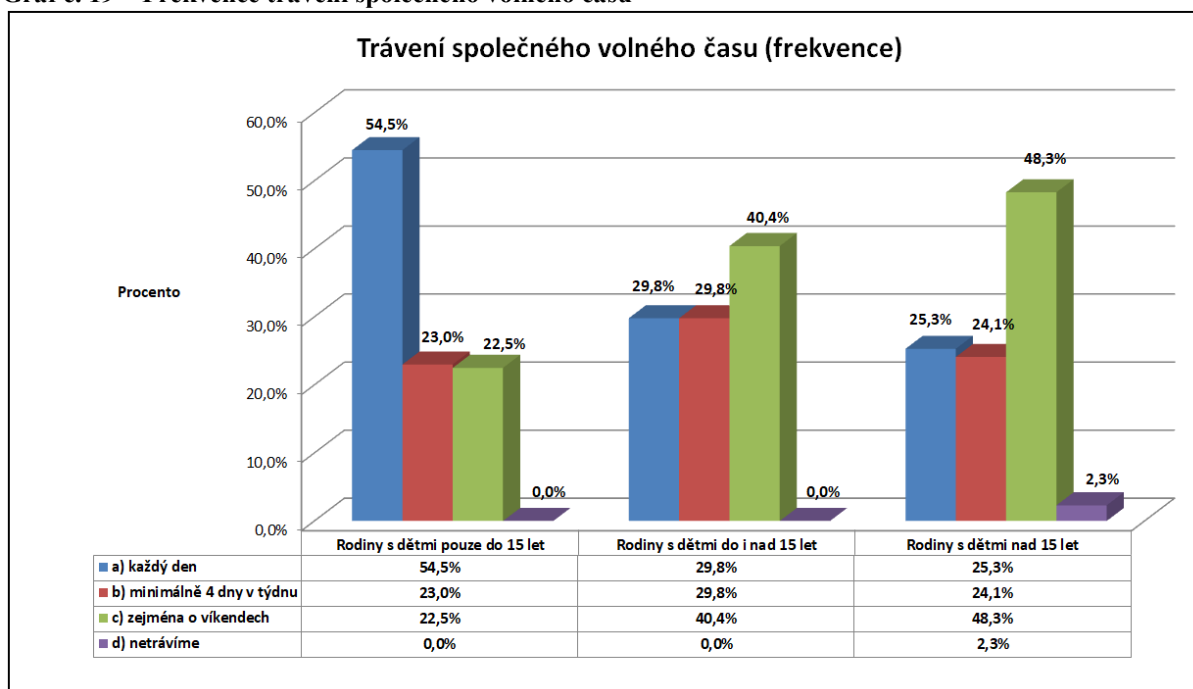

zdroj: vlastní zpracování

Frekvenci společně tráveného volného času zaznamenávala položka č. 9. Respondenti tak měli na výběr označit frekvenci společně tráveného volného času z těchto možností: „každý den“, „minimálně 4 dny v týdnu“, „zejména o víkendech“ a „netrávíme“. Celkové výsledky vyplývající z této položky byly rozebrány v předchozí části, kde byly vyhodnoceny všechny položky dotazníku. Z pohledu třech výše zmíněných skupin byly zaznamenány výsledky v grafu č. 19. Z dat uvedených v grafu vyplývá, že frekvence trávení společného volného času čtyři a více dní v týdnu je typická pro rodiny s dětmi mladšími 15 let, a to bez ohledu, zda mají v rodině další dítě či děti starší 15 let. 172 rodin (77,5 %) s dětmi pouze mladšími 15 let tráví společně volný čas čtyři či více dní v týdnu, z toho 121 respondentů (54,5 %) označilo každodenní frekvenci a 51 respondentů (23 %) frekvenci „minimálně čtyři dny v týdnu“. V případě rodin s dětmi mladšími a zároveň staršími 15 let tuto variantu zvolilo 68 respondentů (59,6 %), a to v každodenní frekvenci 34 respondentů (29,8 %) a 34 respondentů (29,8 %) ve frekvenci minimálně čtyři dny v týdnu. Naopak v rodinách s dětmi pouze nad 15 let převažovalo spíše víkendové trávení společného volného

času, byť nepatrně. „Čtyři a více dní v týdnu“ zvolilo 43 respondentů (49,4 %), z toho 22 respondentů (25,3 %) v každodenní frekvenci a 21 respondentů (24,1 %) ve frekvenci „čtyři dny v týdnu“. Víkendové trávení volného času tedy převažuje, jak již bylo uvedeno, u rodin s dětmi pouze staršími 15 let, jednalo se o 44 respondentů (50,6 %), z toho 42 respondentů (48,3 %) zaznamenalo odpověď společného trávení volného času o víkendu a 2 respondenti (2,3 %) uvedli, že o víkendu volný čas společně netráví. U rodin s dětmi mladšími a zároveň staršími 15 let uvedlo zejména víkendové trávení 46 respondentů (40,4 %) a u rodin s dětmi pouze mladšími 15 let 50 respondentů (22,5 %), přičemž v těchto rodinách žádný z respondentů z těchto podskupin nezvolil možnost, že společně volný čas netráví. (graf č. 19)

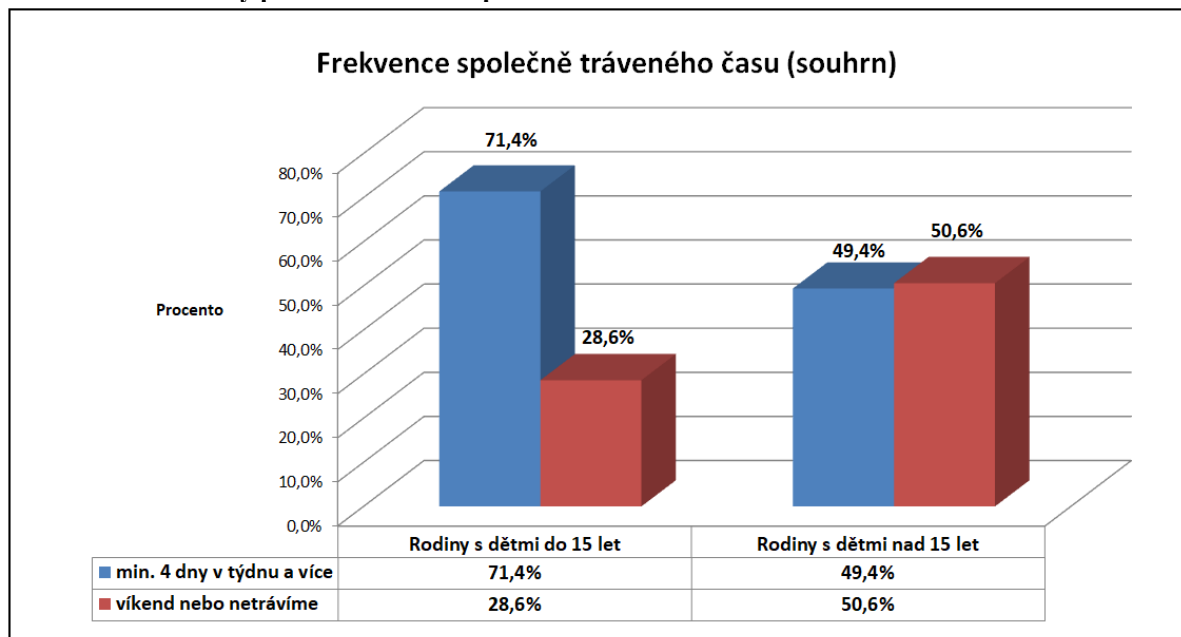
Graf č. 19 – Frekvence trávení společného volného času

zdroj: vlastní zpracování

Z pohledu zjednodušeného grafického znázornění v grafu č. 20 vyplývá, že více jak polovinu celého týdne spolu tráví pouze rodiny s dětmi mladšími 15 let. Každý den či nejméně 4 dny v týdnu tráví společný volný čas 240 rodin (71,4 %) s dětmi mladšími 15 let oproti 43 rodinám (49,4 %) s dětmi staršími 15 let. Označená odpověď „netrávíme“ a zejména víkendová frekvence trávení volného času je dle získaných dat patrná u více jak 50 % rodin s dětmi staršími 15 let. Jednalo se o 44 respondentů (50,6 %), byť rozdíl mezi víkendem a minimálně 4 dny v týdnu není příliš velký. Víkendové trávení společného volného času označilo v rodinách s dětmi mladšími 15 let 96 respondentů (28,6 %). (graf č. 20)

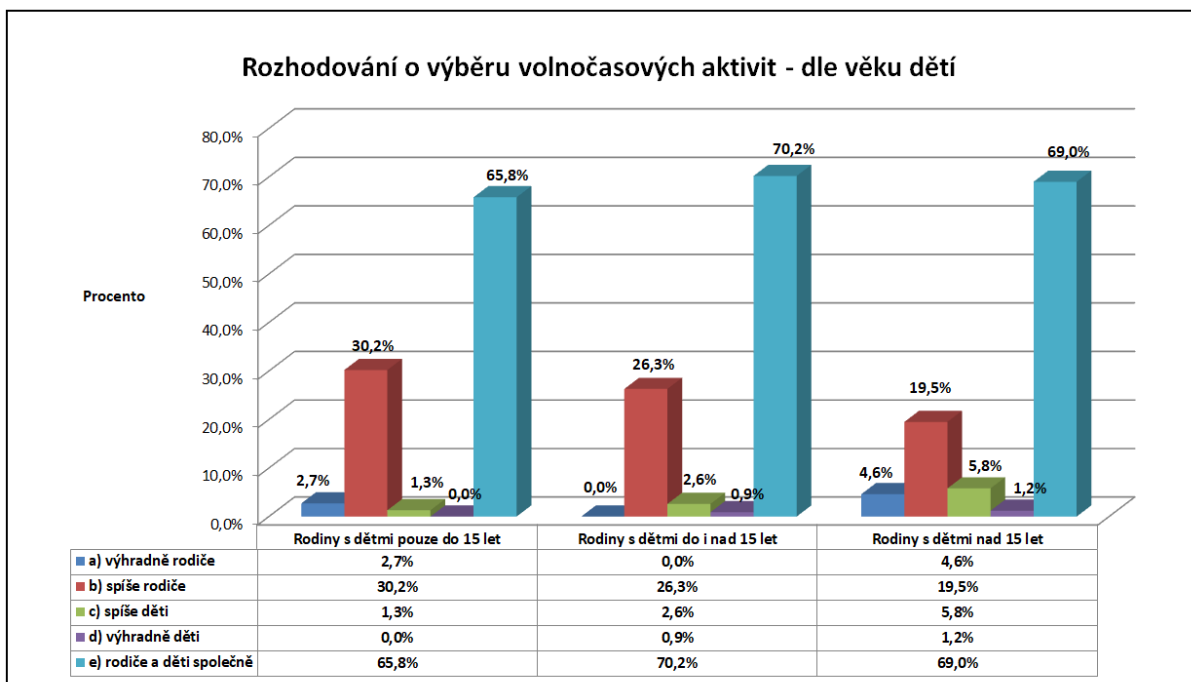
Graf č. 20 – Souhrnný přehled frekvence společně tráveného času

zdroj: vlastní zpracování

Jako doplňkové otázky byly zařazeny položky dotazníku č. 5 a 6, které se týkaly způsobu rozhodování o výběru volnočasových aktivit a přizpůsobování společného volného času dle volnočasových aktivit dětí. Položka č. 5 sbírala údaje o tom, kdo v rodinách rozhoduje při výběru společných volnočasových aktivit.

Graf č. 21 – Rozhodování o výběru společných volnočasových aktivit (dle věku dětí)

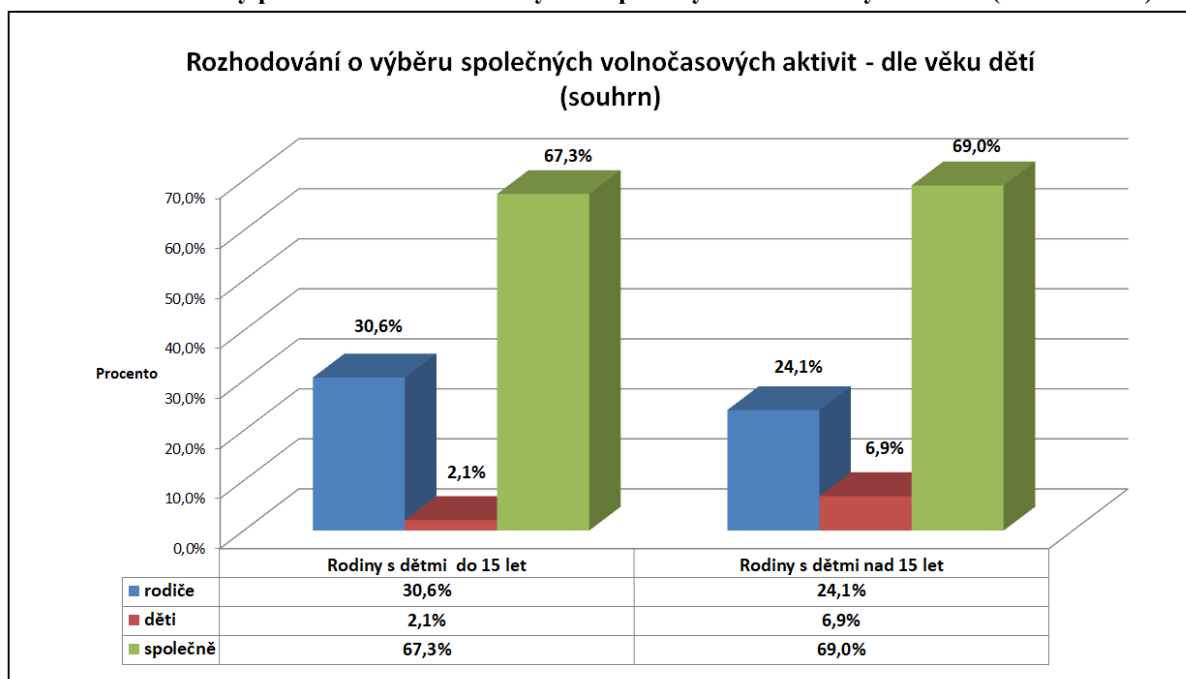

zdroj: vlastní zpracování

Z uvedeného grafu č. 21 jednoznačně vyplývá, že napříč všemi skupinami rozhodují o výběru společných volnočasových aktivit rodiče a děti společně. V rodinách s dětmi pouze mladšími 15 let označilo tuto variantu 146 respondentů (65,8 %), v rodinách s dětmi mladšími i staršími 15 let 80 respondentů (70,2 %) a v rodinách s dětmi pouze staršími 15 let zvolilo tuto možnost 60 respondentů (69 %). Rodiče rozhodují nejčastěji v rodinách s dětmi pouze mladšími 15 let, jednalo se o 73 respondentů (32,9 %), kdy 6 respondentů (2,7 %) uvedlo, že rozhodují výhradně rodiče, a 67 respondentů (30,2 %), že je výběr spíše na rodičích. V případě rodin s dětmi mladšími i staršími 15 let žádný z respondentů nezvolil výhradní rozhodování rodiči, 30 respondentů (26,3 %) označilo, že rozhodují spíše rodiče.

Zjednodušené schéma způsobu rozhodování o výběru společných volnočasových aktivit znázorňuje následující graf č. 22. Z hlediska rozhodování o tomto výběru jsou data získaná z výzkumného šetření zcela vyrovnaná. Rodiče a děti rozhodují společně ve více jak 60 % rodin bez ohledu na věk dětí. Společné rozhodování označilo 226 respondentů (67,3 %) z rodin s dětmi mladšími 15 let a 60 respondentů (69,0 %) z rodin s dětmi staršími 15 let. V rodinách s dětmi mladšími 15 let označilo výběr aktivit rodiči, ať výhradní či převažující, 104 respondentů (30,6 %) a 21 respondentů (24,1 %) z rodin se staršími dětmi. Oproti tomu nejmenší zastoupení bylo v případě rozhodování výhradně dětmi či pouze dětmi. V tomto případě se jednalo o 7 rodin s dětmi mladšími 15 let (2,1 %) a 6 rodin s dětmi staršími 15 let (6,9 %). (graf č. 22)

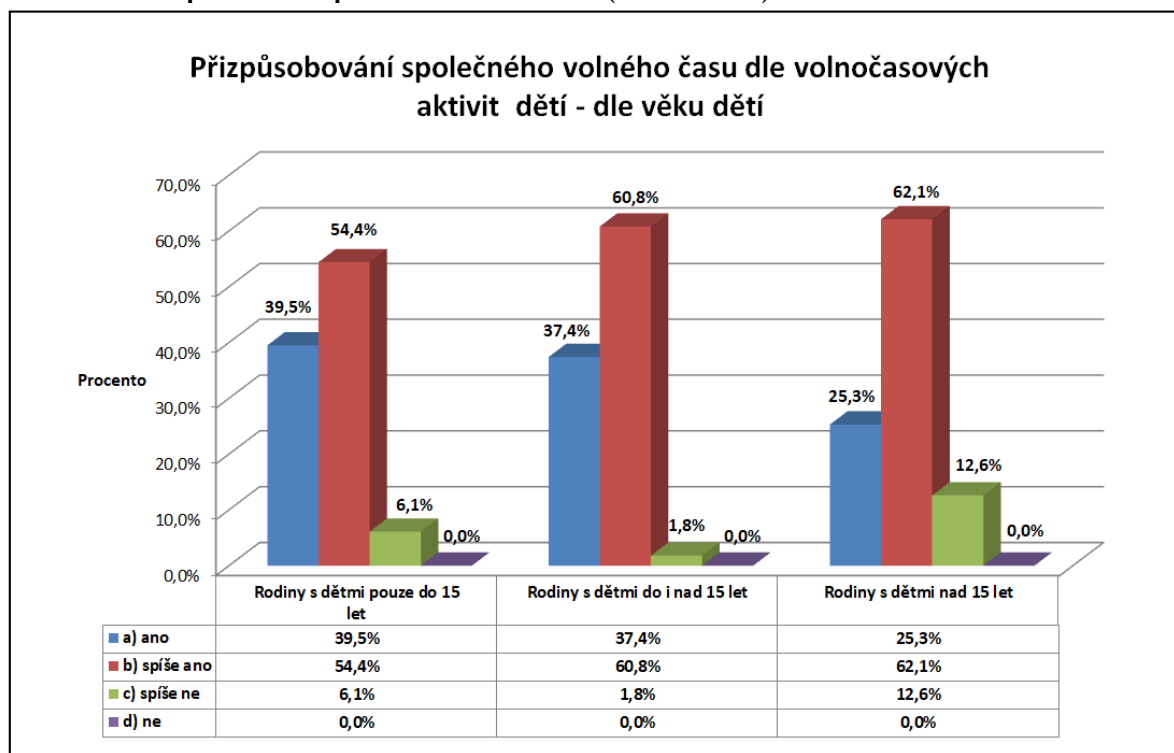
Graf č. 22 – Souhrnný přehled rozhodování o výběru společných volnočasových aktivit (dle věku dětí)

zdroj: vlastní zpracování

V položce č. 6, která ověřovala, zda se přizpůsobuje společný volný čas dle volnočasových aktivit dětí, měli respondenti možnost volit ze čtyř možných odpovědí, a to: „ano“, „spíše ano“, „spíše ne“ a „ne“. Všechny skupiny respondentů odpověděly, že společný volný čas přizpůsobují dle volnočasových aktivit dětí. V rodinách s dětmi pouze mladšími 15 let se jednalo o 218 respondentů (98,2 %), z toho 83 respondentů (37,4 %) zvolilo variantu odpovědi „ano“ a 135 respondentů (60,8 %) označilo variantu „spíše ano“. V rodinách s dětmi mladšími i staršími 15 let se přizpůsobuje dle volnočasových aktivit dětí 107 respondentů (93,9 %), z toho 45 respondentů (39,5 %) uvedlo odpověď „ano“ a 62 respondentů (54,4 %) označilo za odpověď „spíše ano“. V případě rodin s dětmi pouze nad 15 let se jednalo o 76 respondentů (87,4 %), přičemž variantu „ano“ zvolilo 22 respondentů (25,3 %) a variantu „spíše ano“ 54 respondentů (62,1 %). Rodiny, které nepřizpůsobují společný volný čas dle volnočasových aktivit dětí, byly zastoupeny převážně rodinami s dětmi pouze staršími 15 let. Jednalo se o 11 respondentů (12,6 %), kteří zvolili možnost „spíše ne“. V případě rodin s dětmi mladšími i staršími 15 let zvolilo tuto možnost 7 respondentů (6,1 %) a v případě rodin s dětmi pouze mladšími 15 let 4 respondenti (1,8 %). Žádný z respondentů nezvolil možnost výhradní odpovědi „ne“. (graf č. 23)

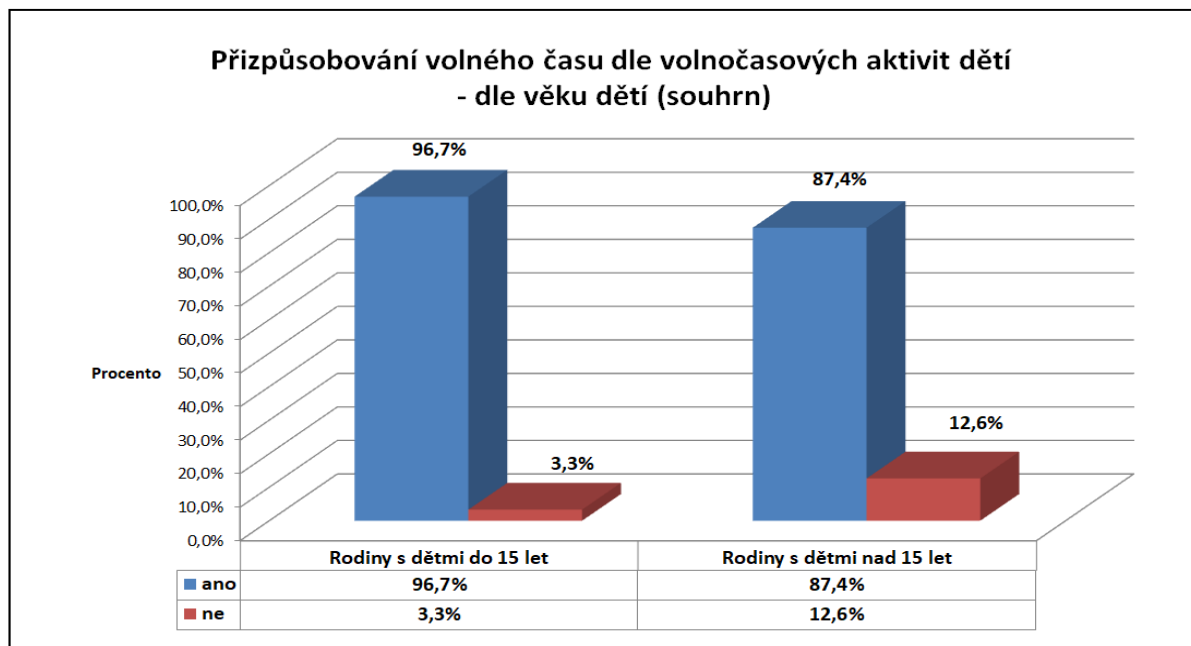
Graf č. 23 – Přizpůsobování společného volného času (dle věku dětí)

zdroj: vlastní zpracování

Přizpůsobování společného volného času, jak vyplývá z níže uvedeného zjednodušeného grafu č. 24, jednoznačně ovlivňují volnočasové aktivity dětí, a to bez ohledu na věk dětí v rodině. Těmto zálibám se přizpůsobuje 325 rodin s dětmi mladšími 15 let (96,7 %) a 76 rodin s dětmi staršími 15 let (87,4 %). Opakem je 11 rodin s dětmi mladšími 15 let (3,3 %) a 11 rodin s dětmi staršími 15 let (12,6 %), které svůj společný volný čas nepřizpůsobují dle volnočasových aktivit dětí. (graf č. 24)

Graf č. 24 – Souhrnný přehled o přizpůsobování společného volného času (dle věku dětí)

zdroj: vlastní zpracování

Diskuze k hypotéze č. 1

Hypotéza č. 1 „Společné trávení volného času převažuje u rodin s dětmi mladšími 15 let.“ **byla tímto výzkumným šetřením potvrzena.** Podmínkou pro potvrzení či vyvrácení této hypotézy bylo, že společné trávení volného času musí u výše zmíněné skupiny převažovat jak v průměrném pracovním dni, tak o víkendu. Rozdíl v odpovědích rodin s odlišnými věkovými skupinami dětí činil v případě společného volného času v průměrný pracovní den 27,6 % ve prospěch společně tráveného času rodin s dětmi mladšími 15 let. O víkendu se tento rozdíl snížil na 9,3 % a společné trávení volného času se oproti průměrnému pracovnímu dni navýšilo u rodin s dětmi do 15 let na 96,7 % a u rodin s dětmi nad 15 let na 87,4 %. Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že byla splněna podmínka pro potvrzení této hypotézy, neboť společný volný čas převažuje u rodin s dětmi mladšími 15 let nejen o víkendu, ale i v průměrném pracovním dni oproti rodinám s dětmi staršími 15 let, u kterých převažuje společné trávení volného času pouze o víkendu. Z grafického

znázornění trávení volného času v rodinách dle podrobnějšího rozčlenění na jednotlivé podskupiny, tedy na rodiny s dětmi pouze mladšími 15 let, rodiny s dětmi mladšími i staršími 15 let a rodiny s dětmi pouze staršími 15 let, je patrné, že s rostoucím věkem dětí se snižuje množství společně tráveného času a zároveň narůstá množství času tráveného individuálně.

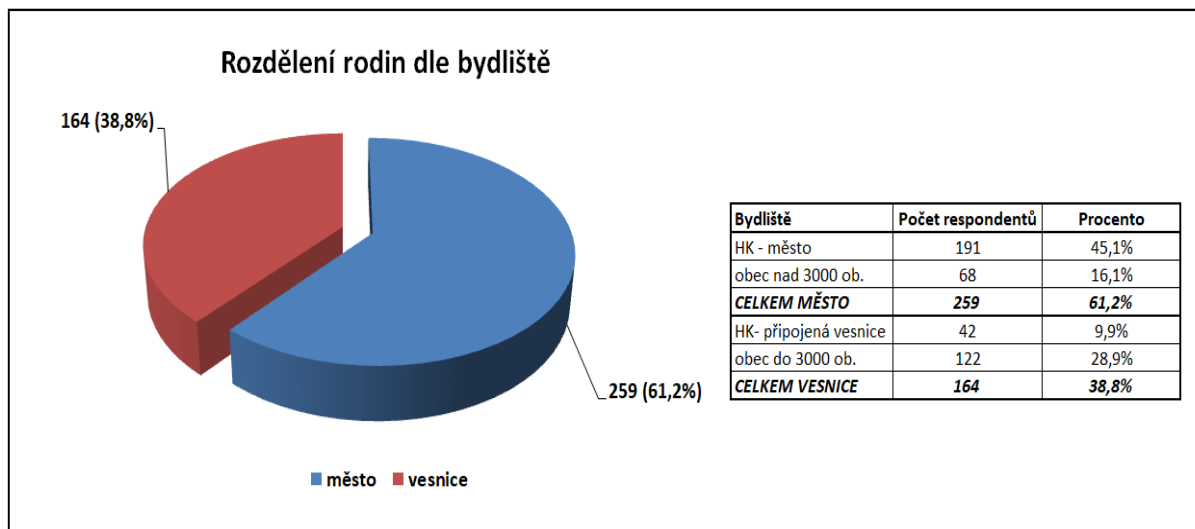
V případě četnosti trávení společného volného času u rodin s dětmi mladšími 15 let vyplynula frekvence společného trávení minimálně 4 a více dní v týdnu a u rodin s dětmi staršími 15 let, byť nepatrně, bylo označeno spíše víkendové trávení společného volného času. Každodenní trávení společného volného času bylo nejčastěji uváděno respondenty z rodin s dětmi pouze mladšími 15 let, a to konkrétně 54,5 % respondenty z těchto rodin. Oproti tomu rodiny s dětmi mladšími i staršími 15 let a rodiny s dětmi pouze staršími 15 let zvolily za nejčastější frekvenci zejména víkendové trávení společného volného času, což bylo zaznamenáno více jak 40 % respondentů z obou těchto skupin.

Věkové odlišení dětí v rodinách nebylo v případě doplňujících položek, týkajících se rozhodování o výběru společných volnočasových aktivit a přizpůsobení společného volného času dle volnočasových aktivit dětí, zásadně ovlivňujícím faktorem, neboť rozdíly mezi jednotlivými skupinami nebyly výrazné. Respondenti ze všech skupin jednoznačně označili, že o výběru volnočasových aktivit rozhodují nejčastěji rodiče a děti společně, tedy v případě rodin s dětmi mladšími 15 let se jednalo o 67,3 % respondentů a v případě rodin s dětmi staršími 15 let se jednalo o 69 % respondentů. Není nikterak překvapujícím zjištěním, že rozhodování o výběru společných volnočasových aktivit pouze či spíše s rodiči se snižuje s věkem dítěte a naopak rozhodování pouze či spíše dětmi se s věkem naopak zvyšuje. U položky týkající se přizpůsobování společného volného času dle volnočasových aktivit dětí, byly škálovací možnosti odpovědí na tuto otázku označeny všemi skupinami ve stejném pořadí.

Hypotéza č. 2 – Rodiny s dětmi žijící na vesnici tráví častěji společný čas aktivními volnočasovými aktivitami než rodiny s dětmi žijící ve městě.

Údaje pro vyvrácení či potvrzení hypotézy H2 sbírají položky dotazníku č. 3, 10, 11. Položky dotazníku č. 5 a 6 byly považovány za podpůrné. Cílem této hypotézy bylo ověřit, zda existují rozdíly v trávení volného času mezi rodinami žijícími ve městě a na vesnici a zároveň zjistit, jakými volnočasovými aktivitami tráví společný čas nejčastěji. Nejprve bylo třeba rozdělit respondenty do jednotlivých skupin dle místa jejich bydliště v rámci Královéhradeckého kraje, a to na rodiny žijící ve městě a rodiny žijící na vesnici. (graf č. 25)

Graf č. 25 – Rodiny dle bydliště

zdroj: vlastní zpracování

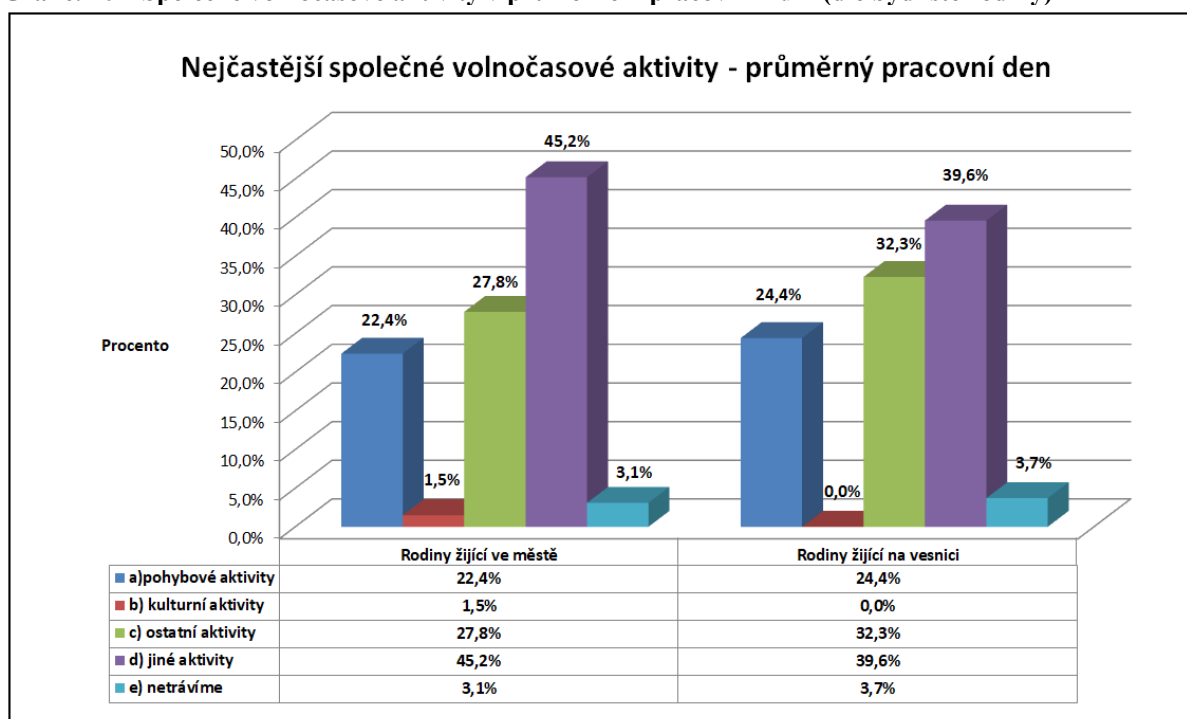
Z uvedeného grafu vyplývá, že rodin žijících ve městě bylo 259 (61,2 %), z nichž 191 respondentů (45,1 %) pocházelo přímo z města Hradce Králové a 68 respondentů (16,1 %) z města či obce nad 3 000 obyvatel. Rodin žijících na vesnici bylo 164 (38,8 %), kdy se jednalo o 42 respondentů (9,9 %) z vesnice (obce) připojené městu Hradec Králové a 122 respondentů (28,9 %) žijících v obci, která má do 3 000 obyvatel. (graf č. 25)

Rozlišení skupiny aktivních a pasivních volnočasových aktivit uvedených v teoretické části této práce se opírá o vymezení těchto aktivit dle Blahoslava Krause. Podle tohoto vymezení aktivními volnočasovými aktivitami tohoto dotazníku budou aktivity pohybové (s možným výčtem možností, např. – sport, cyklistika, turistika, procházky se psem, ...) a tzv. „ostatní“ (stolní hry, ruční práce, kutilství, modelářství, vzdělávání, práce na zahradě, ...). Zbývající možnosti, tedy kulturní aktivity (s možnostmi typu např. – divadla, muzea, výstavy, koncerty, ...), tzv. „jiné aktivity“ (odpočinek, poslech hudby, sledování televize, počítač, návštěva nákupních center, ...) a „netrávíme“, budou zařazeny mezi volnočasové aktivity pasivní.

Položka č. 10 dotazníku zjišťovala, jaké společné volnočasové aktivity převažují u současné rodiny v průměrný pracovní den. Rodiny žijící ve městě, byly v rámci tohoto výzkumného šetření zastoupeny 259 respondenty. Jejich nejčastěji konstatovanou variantou aktivit, kterými tráví společný volný čas, byla odpověď tzv. „jinými aktivitami“. Tuto položku označilo 117 respondentů (45,2 %). Druhou nejčastější volnočasovou aktivitou byla volba tzv. „ostatními aktivitami“, kterou označilo 72 respondentů (27,8 %). Pohybovými aktivitami tráví společný volný čas nejčastěji 58 respondentů (22,4 %). 8 respondentů (3,1 %) uvedlo, že společně netráví volný čas a nejméně označenou odpovědí byla položka

„kulturními aktivitami“, kterou označili 4 respondenti (1,5 %). Rodiny žijící na vesnici byly v rámci výzkumného souboru zastoupeny 164 respondenty. Tyto respondenti označili za nejčastější volnočasovou aktivitu, kterou tráví svůj společný volný čas v průměrný pracovní den tzv. „jiné aktivity“, konkrétně se jednalo o 65 respondentů (39,6 %). Druhou variantou se staly tzv. „ostatní aktivity“, ty označilo 53 respondentů (32,3 %). Jako třetí nejčastější možnost označilo 40 respondentů (24,4 %) pohybové aktivity. 6 respondentů (3,7 %) uvedlo, že spolu netráví volný čas, možnost trávení společného volného času kulturními aktivitami ne zvolil žádný z respondentů. (graf č. 26)

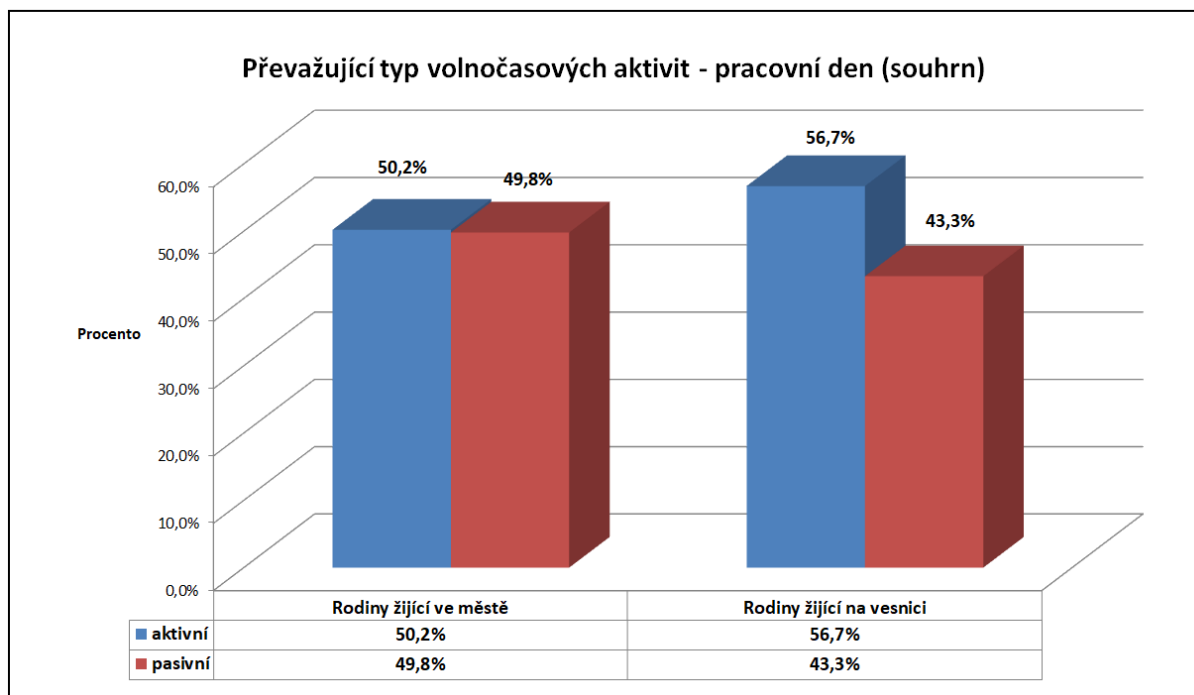
Graf č. 26 – Společné volnočasové aktivity v průměrném pracovním dni (dle bydliště rodiny)

zdroj: vlastní zpracování

Z pohledu převažujícího typu volnočasových aktivit v průměrném pracovním dni vyplývá, že aktivní volnočasové aktivity převažují jak u rodin žijících na vesnici, tak u rodin žijících ve městě, byť rozdíl mezi těmito typy není příliš výrazný. Aktivními volnočasovými aktivitami tráví společně v pracovním dni čas 130 rodin žijících ve městě (50,2 %) a 93 rodin žijících na vesnici (56,7 %). Oproti tomu pasivní volnočasové aktivity byly označeny 129 respondenty (49,8 %) z rodin žijících ve městě a 71 respondenty (43,3 %) z rodin žijících na vesnici. (graf č. 27)

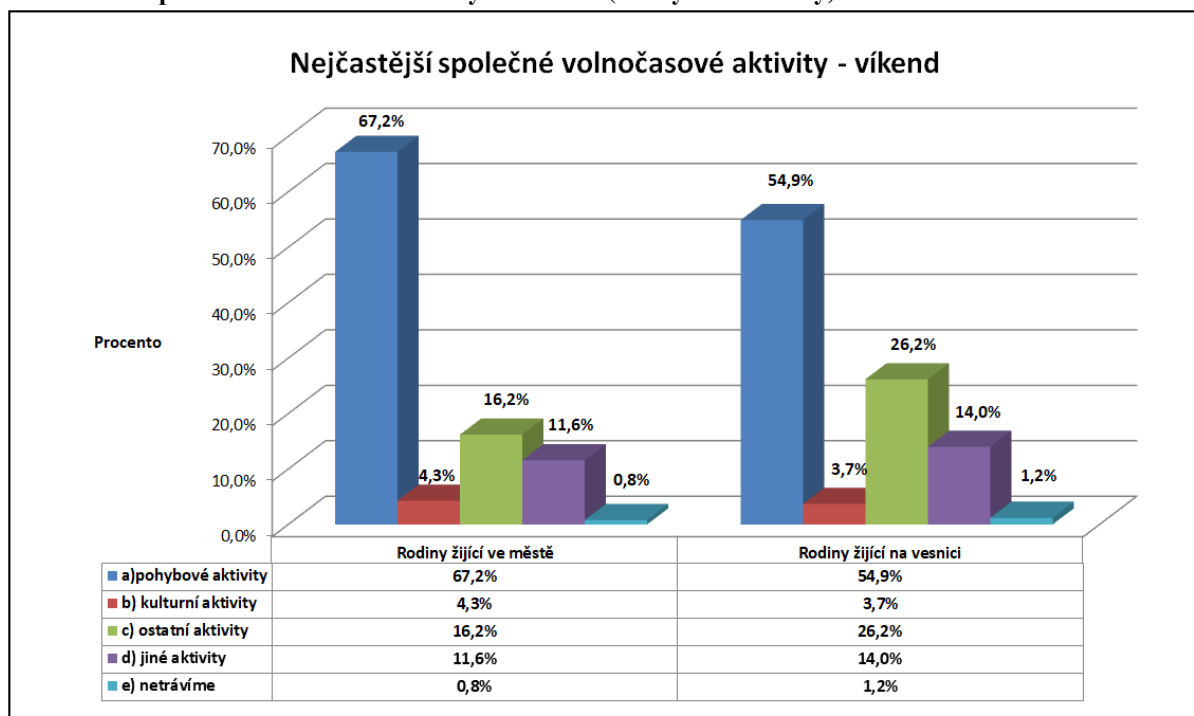
Graf č. 27 – Souhrnný přehled volnočasových aktivit v pracovním dni (dle bydliště rodiny)

zdroj: vlastní zpracování

Pořadí zvolených víkendových volnočasových aktivit poskytla data z položky č. 11 dotazníku a byla znázorněna v grafu č. 28.

Graf č. 28 – Společné volnočasové aktivity o víkendu (dle bydliště rodiny)

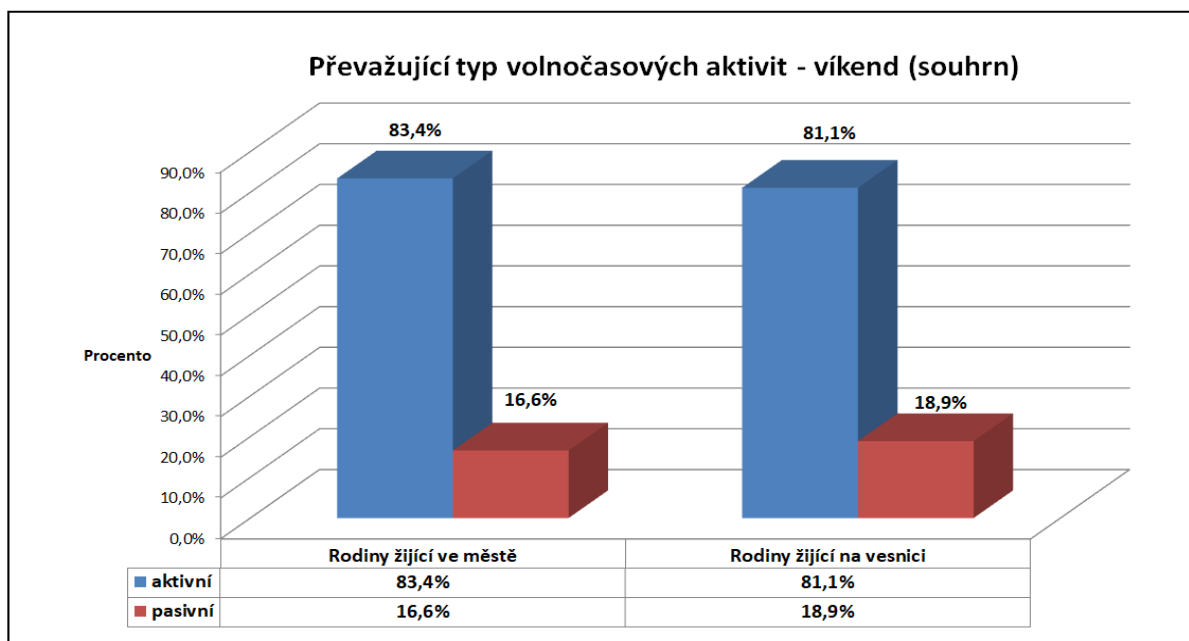
zdroj: vlastní zpracování

Z uvedeného grafu je patrné, že oproti průměrnému pracovnímu dni bylo pořadí volnočasových aktivit jiné. U rodin žijících ve městě se pořadí aktivit proměnilo a za nejčastější odpověď byly označeny pohybové aktivity, které označilo 174 respondentů (67,2 %). Tzv. „ostatními aktivitami“ tráví o víkendu společně volný čas 42 respondentů (16,2 %), tzv. „jinými aktivitami“ 30 respondentů (11,6 %), kulturními aktivitami 11 respondentů (4,2 %) a nejmenší skupinu tvořili 2 respondenti (0,8 %), kteří označili možnost, že spolu o víkendu netráví volný čas. Rodiny žijící na vesnici tráví o víkendu společný volný čas také nejčastěji pohybovými aktivitami. Tento typ aktivit označilo 90 respondentů (54,9 %). Tzv. „ostatními aktivitami“ tráví společně volný čas 43 respondentů (26,2 %) a tzv. „jinými aktivitami“ 23 respondentů (14,0 %). 6 respondentů (3,7 %) označilo za nejčastější kulturní aktivity a 2 respondenti (1,2 %) uvedli, že společně volný čas netráví. (graf č. 28)

Překvapujícím zjištěním je skutečnost, že jak u rodin žijících ve městě, tak u rodin žijících na vesnici byly shodně označeny nejčastější společné volnočasové aktivity, a to jak v průměrný pracovní den, tak o víkendu. Naopak o víkendu označila nadpoloviční většina obou skupin trávení společného volného času pohybovými aktivitami.

Přehled o typu víkendových volnočasových aktivit znázorňuje graf č. 29.

Graf č. 29 – Souhrnný přehled volnočasových aktivit o víkendu (dle bydliště rodiny)

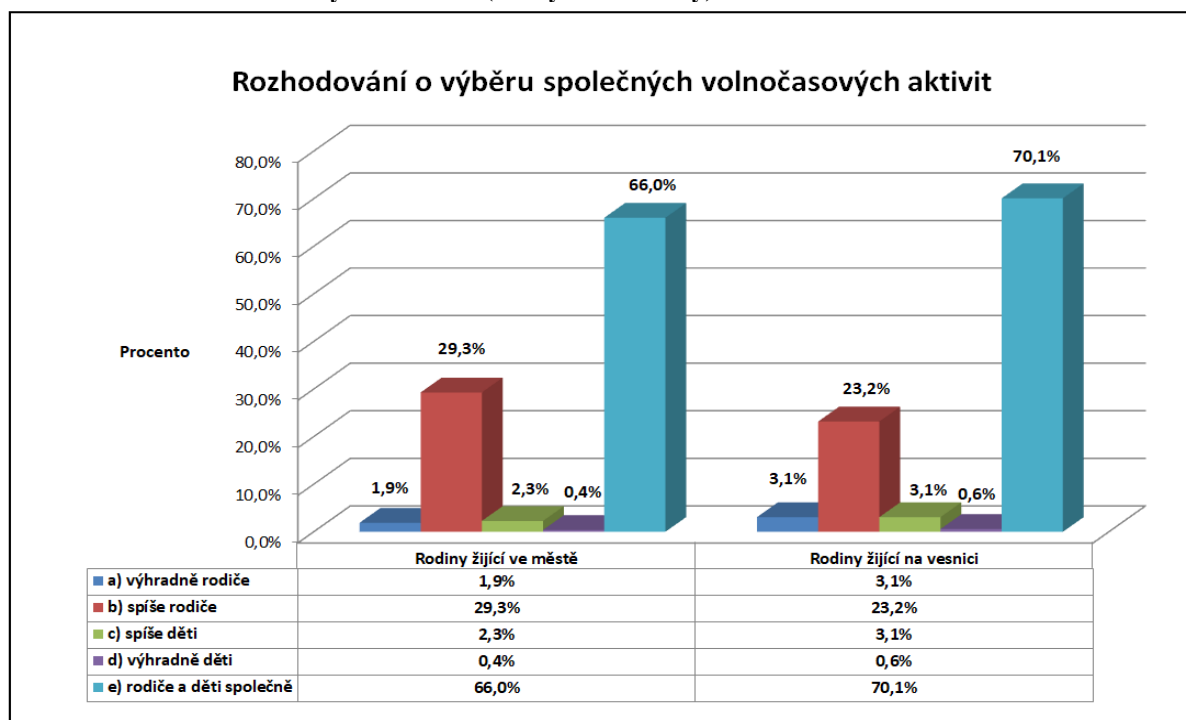
zdroj: vlastní zpracování

Z tohoto grafu je patrné, že aktivní volnočasové aktivity výrazně převažují ve víkendovém trávení společného volného času, a to bez ohledu na bydliště rodiny.

216 rodin žijících ve městě (83,4 %) a 133 rodin žijících na vesnici (81,1 %) tráví společný volný čas o víkendu právě těmito aktivními volnočasovými aktivitami. Oproti tomu pasivní volnočasové aktivity uvedlo 43 rodin žijících ve městě (16,6 %) a 31 rodin žijících na vesnici (18,9 %). (graf č. 29)

Jako doplňkové otázky, stejně jako u hypotézy první, byly zařazeny položky dotazníku č. 5 a 6. Položka č. 5 se týkala způsobu rozhodování o výběru společných volnočasových aktivit. U rodin žijících ve městě využilo možnosti odpovědi „rodiče a děti společně“ 171 respondentů (66,0 %). 81 respondentů (31,2 %) označilo, že výběr společných volnočasových aktivit je výhradně či spíše na rodičích. Konkrétně 76 respondentů (29,3 %) označilo, že rozhodují spíše rodiče a 5 respondentů (1,9 %) označilo možnost „výhradně rodiče“. Rozhodování dle dětí konstatovalo 7 respondentů (2,7 %), tedy 6 (2,3 %), kteří označili variantu, kdy rozhodují spíše děti, a 1 respondent (0,4 %), který označil výhradní rozhodování dle dětí. Obdobné výsledky byly zaznamenány i u rodin žijících na vesnici. Společné rozhodování zvolilo 115 respondentů (70,1 %). 43 respondentů (26,3 %) označilo možnost, že rozhodují rodiče, konkrétně 38 (23,2 %) s odpovědí „spíše rodiče“ a 5 (3,1 %) s odpovědí „výhradně rodiče“. Zbýlých 6 respondentů (3,7 %) označilo, že v rodině rozhodují děti, tedy 5 respondentů (3,1 %) s odpovědí „spíše děti“ a 1 (0,6 %) s odpovědí „výhradně děti“. (graf č. 30)

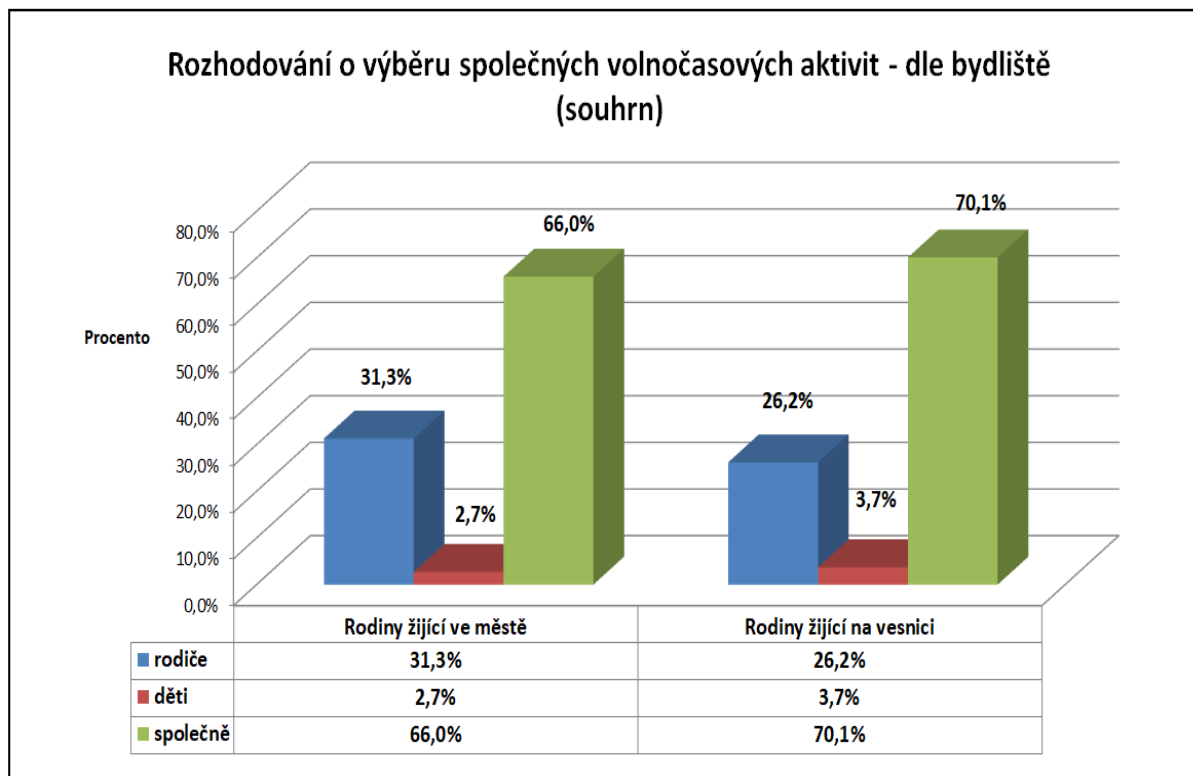
Graf č. 30 – Rozhodování o výběru aktivit (dle bydliště rodiny)

zdroj: vlastní zpracování

Zjednodušené schéma způsobu rozhodování o výběru společných volnočasových aktivit znázorňuje následující graf č. 31.

Graf č. 31 – Souhrnný přehled rozhodování o výběru aktivit (dle bydliště rodiny)

zdroj: vlastní zpracování

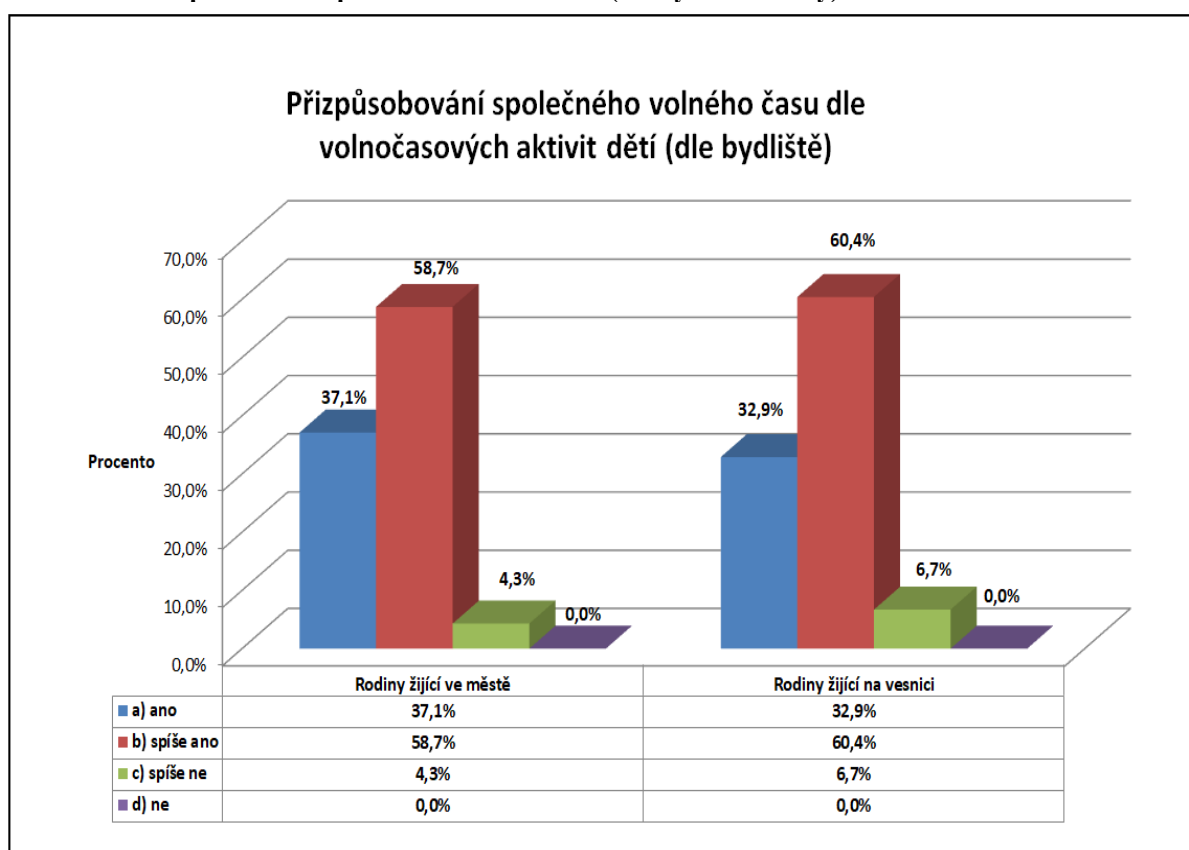
Z výše uvedeného grafu vyplývá, že z hlediska rozhodování o výběru volnočasových aktivit uvedenými skupinami jsou data získaná z výzkumného šetření zcela vyrovnaná. Rodiče a děti rozhodují společně u více jak 60 % respondentů bez ohledu na bydliště rodiny. Společné rozhodování označilo 171 respondentů (66,0 %) z rodin žijících ve městě a 115 respondentů (70,1 %) z rodin žijících na vesnici. V rodinách žijících ve městě označilo, ať výhradní či převažující, výběr aktivit rodiči 81 respondentů (31,3 %) a 43 respondentů (26,2 %) z rodin žijících na vesnici. Oproti tomu nejmenší zastoupení bylo v případě rozhodování výhradně dětmi či pouze dětmi. V tomto případě se jednalo o 7 rodin žijících ve městě (2,7 %) a 6 rodin žijících na vesnici (3,7 %). (graf č. 31)

Položka č. 6 se dotazovala na přizpůsobování společného volného času dle volnočasových aktivit dětí. Jak již bylo uvedeno v teoretické části, důležitý je jak individuální, tak společný volný čas. Na otázku, zda rodiče přizpůsobují společný volný čas dle volnočasových aktivit dětí, 248 rodin (95,8 %) žijících ve městě odpovědělo, že společný volný čas přizpůsobují, z toho 152 respondentů (58,7 %) označilo variantu odpovědi „spíše

ano“ a 96 (37,1 %) označilo variantu odpovědi „ano“. Pouze 11 respondentů (4,3 %) zvolilo odpověď „spíše ne“. Odpověď „ne“ neoznačil žádný z respondentů.

Obdobné pořadí odpovědí bylo zaznamenáno i u rodin žijících na vesnici. 153 rodin (93,3 %) přizpůsobuje společný volný čas dle zálib dětí. Jedná se o 99 respondentů (60,4 %) se zvolenou odpovědí „spíše ano“ a 54 respondentů (32,9 %) volbou „ano“. Rodiny, které společný volný čas nepřizpůsobují dle zálib dětí, představovala skupina 11 respondentů (6,7 %). Žádný z respondentů neoznačil odpověď „ne“. (graf č. 32)

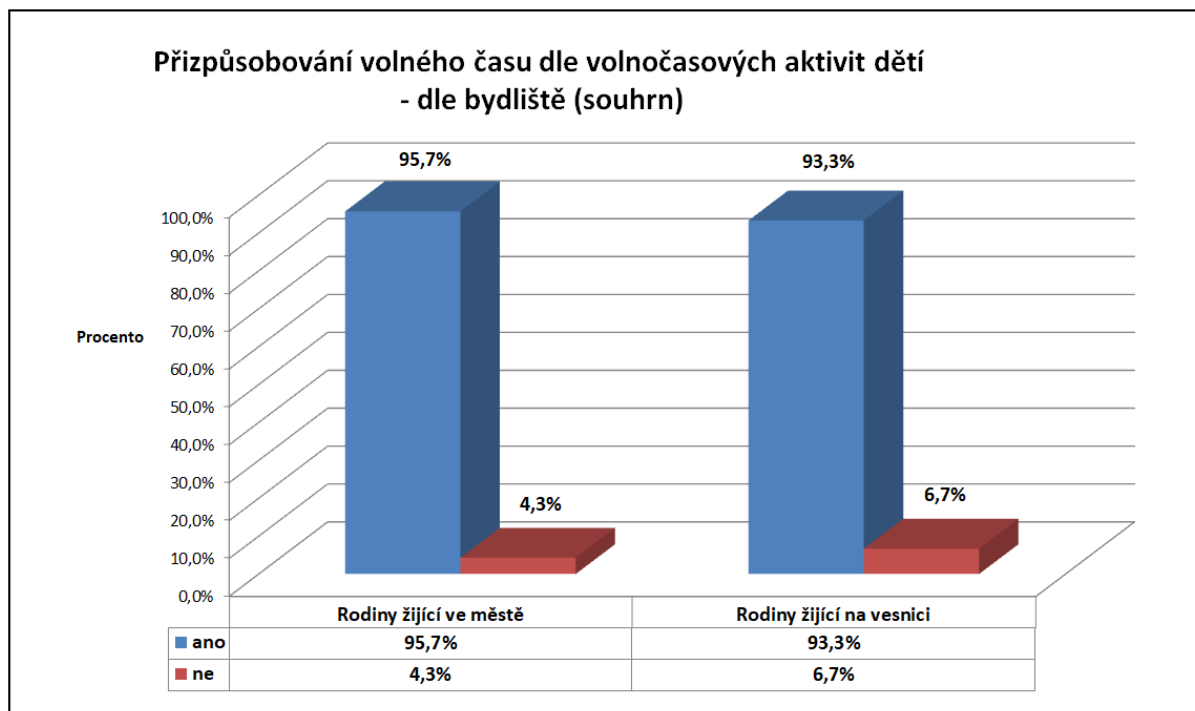
Graf č. 32 – Přizpůsobování společného volného času (dle bydliště rodiny)

zdroj: vlastní zpracování

Odpověď na otázku, zda se v rodině přihlíží k přizpůsobování společného volného času dle volnočasových aktivit dětí, je jednoznačná, a to bez ohledu na místo bydliště rodiny. Dle zálib dětí se přizpůsobuje 248 rodin žijících ve městě (95,7 %) a 153 rodin žijících na vesnici (93,3 %). Oproti tomu 11 rodin žijících ve městě (4,3 %) a 11 rodin žijících na vesnici (6,7 %) nepřihlíží k volnočasovým aktivitám dětí a svůj společný volný čas dle nich nepřizpůsobují. (graf č. 33)

Graf č. 33 – Souhrnný přehled o přizpůsobování společného volného času (dle bydliště rodiny)

zdroj: vlastní zpracování

Diskuze k hypotéze č. 2

Hypotéza č. 2 „Rodiny s dětmi žijící na vesnici tráví častěji společný čas aktivními volnočasovými aktivitami než rodiny s dětmi žijící ve městě.“ **nebyla tímto výzkumným šetřením potvrzena.** Podmínkou pro potvrzení či vyvrácení této hypotézy bylo, že aktivní volnočasové aktivity musí v případě rodin žijících na vesnici převažovat jak v průměrném pracovním dni, tak o víkendu oproti rodinám žijícím ve městě. V průměrný pracovní den tráví aktivními volnočasovými aktivitami více jak polovina dotazovaných respondentů, a to bez ohledu na místo jejich bydliště. Četnější označení aktivních volnočasových aktivit bylo zaznamenáno u rodin žijících na vesnici, kde činil podíl těchto aktivit 56,7 % oproti 50,2 % aktivit uvedených respondenty z rodin žijících ve městě. O víkendu se však poměr aktivních a pasivních volnočasových aktivit proměnil. Trávení společného volného času společnými aktivními aktivitami bylo zaznamenáno u 83,4 % rodin žijících ve městě a u 81,1 % rodin žijících na vesnici, čímž nebyla splněna podmínka převažujících aktivních volnočasových aktivit, a proto nebyla tato hypotéza potvrzena. Rozdíly v označených odpovědích respondenty těchto dvou skupin jsou opravdu nepatrné. V běžný pracovní den byl podíl aktivních volnočasových aktivit o 6,5 % vyšší v rodinách žijících na vesnici než v rodinách žijících ve městě. O víkendu byl podíl aktivních volnočasových aktivit o 2,3 % nižší

v rodinách žijících na vesnici než v rodinách žijících ve městě, čímž nebyla podmínka pro potvrzení hypotézy splněna.

V případě podpůrných otázek týkajících se přizpůsobování společného volného času dle volnočasových aktivit dětí a rozhodování o výběru aktivit, kterými budou trávit společný volný čas, byly odpovědi respondentů z rodin žijících ve městě a z rodin žijících na vesnici téměř vyrovnané. V případě otázky týkající se rozhodování o výběru společných volnočasových aktivit více jak 65 % respondentů z každé skupiny uvedlo jako nejčastější odpověď společné rozhodování rodičů i dětí o výběru společných volnočasových aktivit. Podíl společného rozhodování převažoval o 4,1 % v rodinách žijících na vesnici, podíl rozhodování dětmi převažoval o 1 % opět v rodinách žijících na vesnici a podíl rozhodování rodiči převažoval o 5,1 % v rodinách žijících ve městě. V otázce přizpůsobení společného času dle volnočasových aktivit dětí byl rozdíl v podílu přizpůsobení se o 2,4 % vyšší v rodinách žijících ve městě.

ZÁVĚR

Bakalářská práce shrnuje teoretické poznatky z odborné literatury a realizovaných výzkumů a analyzuje trávení volného času v životě současné rodiny. Cílem této bakalářské práce bylo poukázat na zásadní význam rodiny při utváření volného času, zmapovat převažující typ trávení volného času, ověřit jakými volnočasovými aktivitami tráví současné rodiny společný volný čas a jakým způsobem se na jejich výběru rozhodují. Volný čas je předmětem řady sociologických a pedagogických výzkumů s tím, že většina výzkumů v této oblasti je však orientována především na skupinu dětí a mládeže.

Teoretická část bakalářské práce byla zaměřena na vysvětlení pojmů vztahujících se k tématu. V první kapitole bylo vymezeno pojetí volného času, včetně popisu jeho funkcí a ovlivňujících faktorů. Jedním z prvních činitelů ovlivňujících volný čas svých členů byla označena především rodina. Té byla věnována samostatná kapitola, jejímž obsahem je nejen vymezení samotný pojem, ale též poukázat na změny, jež se odrážejí v charakteristice současné rodiny, a na její roli jakožto jednoho z nejdůležitějších výchovných a socializačních činitelů v životě každého jedince. Třetí kapitola teoretické části bakalářské práce byla zaměřena na propojení volného času s životem rodiny. Pozornost pak byla zaměřena zvláště na poukázání významu rodiny v životě jedince, především v oblasti utváření volného času. Trávení volného času je významným znakem životního stylu. V případě dětí je trávení volného času neodmyslitelně spjata s životním stylem rodiny, v níž vyrůstají. Nelze opomenout ani skutečnost, že v rodině je podstatná společná komunikace, jež směřuje k prohlubování a upevňování vztahů mezi jejími členy. V této kapitole byl podán také teoretický rozbor volnočasových aktivit.

Empirická část bakalářské práce byla prostřednictvím anonymního dotazníkového šetření zaměřena na zmapování převažujících volnočasových aktivit současné rodiny, četnosti jejich společně tráveného času a zjištění, jakým způsobem se na výběru volnočasových aktivit členové rodiny podílejí a rozhodují. Doplňující otázky byly zaměřeny na to, zda jsou děti zapojovány do činností spojených s chodem domácnosti a zda mají členové domácnosti čas si společně popovídat.

Výsledky výzkumu byly získány na základě údajů z dotazníkového šetření vyplněného 423 respondenty (rodinami s alespoň jedním dítětem žijícími v Královéhradeckém kraji). Z výsledků tohoto šetření vyplynulo, že u současné rodiny převládá společné trávení volného času nad časem individuálním, a to nejen v pracovní den (kdy se jednalo o více jak 70 % rodin), ale i o víkendů (téměř 95 % rodin). Z výsledků dotazníkového šetření dále vyplynulo,

že více jak dvě třetiny rodin se rozhodují o výběru společných volnočasových aktivit společně a tráví společný volný čas čtyři či více dní v týdnu, a to převážně aktivními volnočasovými aktivitami.

Na základě získaných dat bylo zjištěno, že se zvyšujícím se věkem dítěte v rodině se snižuje množství společně tráveného volného času a zároveň narůstá množství volného času tráveného individuálně. V průměrném pracovním dni a zároveň o víkendu převažuje společné trávení volného času pouze v rodinách s dětmi mladšími 15 let, čímž byla potvrzena hypotéza, že v rodinách s dětmi mladšími 15 let převažuje společné trávení volného času oproti rodinám s dětmi staršími 15 let. Hypotéza týkající se ověření existujícího rozdílu v trávení volného času aktivními volnočasovými aktivitami rodin žijících na vesnici oproti rodinám žijícím ve městě nebyla výzkumným šetřením potvrzena, neboť nebyla splněna podmínka převažujících aktivních volnočasových aktivit, jak v průměrném pracovním dni, tak o víkendu, oproti rodinám žijícím ve městě. Rozdíly v odpovědích mezi skupinami respondentů však byly velmi nepatrné, z čehož lze usuzovat, že se v případě výběru činností, kterými tráví volný čas, stírají rozdíly mezi rodinami žijícími na vesnici a rodinami žijícími ve městě.

Závěrem lze konstatovat, že volný čas je specifickou a důležitou součástí života každého jedince, v němž sehrává při jeho utváření podstatnou roli především rodina a její životní styl. Optimálním stavem v životě každého jedince je působení rodičů jakožto pozitivních vzorů, čímž rodina plní nejen funkci socializační, ale především funkci preventivní. Jde o to, aby rodiče pomohli svým dětem eliminovat nežádoucí vlivy a byli pro ně vhodným příkladem hodnotného využívání volného času, a to jak volného času individuálního, tak společného. Právě společný čas v rodině představuje významný prvek v posilování soudržnosti rodiny, který má pro každého jejího člena podstatný význam.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie: uvedení do základů sociologie pro gymnázia, vyšší odborné školy a neoborové vysokoškolské studium*. Vyd. 3., upr. Praha: Fortuna, 2008. 144 s. ISBN 978-80-7373-028-4.
2. ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.
3. DEVITO, Joseph A. *Základy mezilidské komunikace: 6. vydání*. Praha: Grada, 2008. 502 s. ISBN 978-80-247-2018-0.
4. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Regleta, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
5. DUFFKOVÁ, Jana, URBAN, Lukáš a DUBSKÝ, Josef. *Sociologie životního stylu*. Vyd. neuv. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 237 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-123-6.
6. DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999. 279 s. Psyché. ISBN 80-7169-254-9.
7. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
8. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
9. HAVIGER, Jiří, HAVIGEROVÁ, Jana Marie a LOUDOVÁ, Irena. *Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 133 s. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-429-8.
10. HAVLÍK, Radomír a KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. 174 s. ISBN 978-80-262-0042-0.
11. HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. 399 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4674-6.
12. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.
13. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.
14. KAPLÁNEK, Michal. *Nauka o volném čase: Studijní texty pro pedagogy volného času*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2011. 45 s. ISBN neuv.

15. KNOTOVÁ, Dana. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 115 s. ISBN 978-80-210-7077-6.
16. KRATOCHVÍLOVÁ, Eva. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a praxi*. Vyd. neuv. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004. 167 s. ISBN 80-223-1930-9.
17. KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-411-3.
18. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9.
19. KRAUS, Blahoslav et al. *Životní styl současné české rodiny*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 246 s. ISBN 978-80-7435-544-8.
20. KRAUS, Blahoslav a POLÁČKOVÁ, Věra. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Vyd. neuv. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
21. KRAUS, Blahoslav a JEDLIČKOVÁ, Iva. National report from the Czech Republic, University of Hradec Králové. In: Benkő, Z. (eds.). *Tradition and modernity in the life-style of the families of the Visegrad countries*. Vyd. neuv. Szeged: J. Gyula Higher Education Publisher, 2007. 401 s. ISBN 978-963-73566-66-7.
22. KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. 272 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-2456-0.
23. LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.
24. LAŠEK, Jan et al. *Čtyři pohledy na rodinu*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 112 s. ISBN 978-80-7435-531-8.
25. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Vyd. neuv. Praha: Portál, 1994. 98 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.
26. MATĚJČEK, Zdeněk a LANGMEIER, Josef. *Výpravy za člověkem*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1981. 218 s. ISBN neuv.
27. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. Studijní texty; sv. 3. ISBN 80-86429-19-9.
28. MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

29. MAZAL, Ferdinand. *Hry a hraní pohledem ŠVP*. Vyd. 1. Olomouc: Hanex, 2007. 394 s. ISBN 978-80-85783-77-3.
30. PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.
31. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. Vyd. neuv. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. 145 s. ISBN 978-80-7290-666-6.
32. PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000. 294 s. ISBN 80-7239-039-2.
33. PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 203 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3470-5.
34. PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. 400 s. ISBN 978-80-262-0403-9.
35. REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Vyd. 2. přeprac.a dopl. Praha: Grada, 2008. 239 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-2594-9.
36. SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8.
37. SAK, Petr a KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 225 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3850-5.
38. SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a volný čas: vybrané kapitoly*. 2. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2005. 115 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-1039-6.
39. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 219 s. ISBN 978-80-262-0217-2.
40. ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6.
41. VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Základy pedagogiky volného času*. Vyd. 2. Brno: Paido, 2001. 175 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-86384-00-4.

Internetové zdroje

42. Charakteristika kraje. *Český statistický úřad: Krajská správa ČSÚ v Hradci Králové* [online]. Hradec Králové, 2019 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xh/strucna_charakteristika_kraje

43. Jak Češi tráví čas? *Proměny české společnosti* [online]. Sociologický ústav AV ČR, ©2015-2019, 20.6.2016 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: http://www.promenyceskespolecnosti.cz/aktuality/aktualita22/Jak_Cesi_travi_cas_TK_20-06-2016.pdf
44. Koncepce rodinné politiky Královéhradeckého kraje 2017 – 2020. In: *Královéhradecký kraj* [online]. Hradec Králové: Královéhradecký kraj, 2018 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: http://socialnisluzby.kr-kralovehradecky.cz/assets/krajsky-urad/socialni-oblast/rovne-prilezitosti/Koncepce-rodinne-politiky-KHK_2017_2020.pdf
45. Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2019. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2019, 30.4.2019 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91917344/13007219.pdf/deb188e2-72b4-4047-97e8-ae7975719db4?version=1.0>
46. Pohyb obyvatelstva - Rychlé informace. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-11-11]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pohyb-obyvatelstva>

Zákony

47. ČESKO. Zákon č. 128/2000 Sb. ze dne 12. 4. 2000, o obcích (obecní zřízení). In: Sbíрка zákonů. 15. 5. 2000, roč. 2000, částka 38.

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 – Počet členů v rodině

Graf č. 2 – Věk dětí v rodině

Graf č. 3 – Bydliště rodiny

Graf č. 4 – Čas vyplňování dotazníku

Graf č. 5 – Zapojení dětí do chodu domácnosti

Graf č. 6 – Rozhodování o výběru společných volnočasových aktivit

Graf č. 7 – Přizpůsobování dle volnočasových aktivit dětí

Graf č. 8 – Volný čas v pracovním dni

Graf č. 9 – Volný čas o víkendu

Graf č. 10 – Společně trávený čas rodiny

Graf č. 11 – Nejčastější společné aktivity v průměrném pracovním dni

Graf č. 12 – Nejčastější společné víkendové aktivity

Graf č. 13 – Čas společně si popovídat

Graf č. 14 – Rodiny dle věku dětí

Graf č. 15 – Trávení volného času v průměrný pracovní den

Graf č. 16 – Souhrnný přehled o trávení volného času v pracovním dni

Graf č. 17 – Trávení volného času o víkendu

Graf č. 18 – Souhrnný přehled o trávení volného času o víkendu

Graf č. 19 – Frekvence trávení společného volného času

Graf č. 20 – Souhrnný přehled frekvence společně tráveného času

Graf č. 21 – Rozhodování o výběru společných volnočasových aktivit (dle věku dětí)

Graf č. 22 – Souhrnný přehled rozhodování o výběru společných volnočasových aktivit (dle věku dětí)

Graf č. 23 – Přizpůsobování společného volného času (dle věku dětí)

Graf č. 24 – Souhrnný přehled o přizpůsobování společného volného času (dle věku dětí)

Graf č. 25 – Rodiny dle bydliště

Graf č. 26 – Společné volnočasové aktivity v průměrném pracovním dni (dle bydliště rodiny)

Graf č. 27 – Souhrnný přehled volnočasových aktivit v pracovním dni (dle bydliště rodiny)

Graf č. 28 – Společné volnočasové aktivity o víkendu (dle bydliště rodiny)

Graf č. 29 – Souhrnný přehled volnočasových aktivit o víkendu (dle bydliště rodiny)

Graf č. 30 – Rozhodování o výběru aktivit (dle bydliště rodiny)

Graf č. 31 – Souhrnný přehled rozhodování o výběru aktivit (dle bydliště rodiny)

Graf č. 32 – Přizpůsobování společného volného času (dle bydliště rodiny)

Graf č. 33 – Souhrnný přehled o přizpůsobování společného volného času (dle bydliště rodiny)

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Přehled o množství dětí narozených mimo manželství v %

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník empirického šetření

Příloha A

Volnočasové aktivity současné rodiny

Vážení rodiče,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění následujícího dotazníku. Jsem studentkou pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové, oboru Sociální komunikace v neziskovém sektoru, a tento dotazník bude podkladem a součástí mé bakalářské práce zabývající se volnočasovými aktivitami současné rodiny. Veškeré údaje jsou anonymní a poslouží pouze pro účely bakalářské práce.

Vaše odpovědi, jsou pro mě velice důležité, a proto předem děkuji za Vaši vstřícnost a ochotu, věnovat několik minut svého času k vyplnění následujícího dotazníku.

Jitka Chaloupková

[SPUSTIT DOTAZNÍK](#)

1. Kolik členů je ve Vaší domácnosti?*

Vyberte jednu odpověď

a) 1 rodič a 1 dítě

b) 1 rodič a více dětí

c) 2 rodiče a 1 dítě

d) 2 rodiče a více dětí

2. Kolik dětí v rodině je do 15 let?*

Vyberte jednu odpověď

a) žádné, jsou starší

b) 1

c) více

3. Označte místo pobytu Vaší rodiny:*

Vyberte jednu odpověď

a) Hradec Králové - město

b) Hradec Králové - připojené vesnice

c) ostatní města a obce Královéhradeckého kraje nad 3 000 obyvatel

d) ostatní obce Královéhradeckého kraje do 3 000 obyvatel

4. Zapojujete své děti do činností spojených s chodem domácnosti (např. uklízení, vaření, praní, žehlení, vynášení odpadků, apod.)?*

Vyberte jednu odpověď

a) ano

b) spíše ano

c) spíše ne

d) ne

5. Kdo ve Vaší rodině ovlivňuje výběr společných volnočasových aktivit?*

Vyberte jednu odpověď

a) výhradně rodiče

b) spíše rodiče

c) spíše děti

d) výhradně děti

e) rodiče a děti společně

6. Přizpůsobujete společný volný čas dle záliby volnočasových aktivit Vašich dětí?*

Vyberte jednu odpověď

a) ano

b) spíše ano

c) spíše ne

d) ne

7. Volný čas v PRACOVNÍM DNI nejčastěji trávíte*

Vyberte jednu odpověď

a) společně s rodinou (každý den)

b) spíše s rodinou (převládá společný čas nad časem individuálním)

c) spíše individuálně (převládá individuální čas nad časem společným)

d) pouze individuálně

8. Volný čas o VÍKENDU nejčastěji trávíte*

Vyberte jednu odpověď

a) společně s rodinou (sobota i neděle)

b) spíše s rodinou (převládá společný čas nad časem individuálním)

c) spíše individuálně (převládá individuální čas nad časem společným)

d) pouze individuálně

9. Jako rodina spolu trávíte společný čas*

Vyberte jednu odpověď

a) každý den

b) minimálně 4 dny v týdnu

c) zejména o víkendech

d) netrávíme

10. V PRŮMĚRNÉM PRACOVNÍM DNI trávíte společný čas nejčastěji:*

Vyberte jednu odpověď

- a) pohybovými aktivitami (sport, turistika, procházky se psem,)
- b) kulturními aktivitami (divadla, muzea, koncerty,)
- c) ostatními aktivitami (stolní hry, ruční práce, kutilství, modelářství, vzdělávání, práce na zahradě, ...)
- d) jinými aktivitami (odpočinek, poslech hudby, sledování televize, počítač, návštěva nákupních center)
- e) netrávíme

11. O VÍKENDU trávíte společný čas nejčastěji:*

Vyberte jednu odpověď

- a) pohybovými aktivitami (sport, turistika, procházky se psem, ...)
- b) kulturními aktivitami (divadla, muzea, koncerty, ...)
- c) ostatními aktivitami (stolní hry, ruční práce, kutilství, modelářství, práce na zahradě, ...)
- d) jinými aktivitami (odpočinek, poslech hudby, sledování televize, počítač, návštěva nákupních center, ...)
- e) netrávíme

12. Kdy nejčastěji máte v pracovním dni čas si společně popovídat?*

Vyberte jednu odpověď

a) při cestě autem či jinými dopravními prostředky (domů, na kroužky, ...)

b) nejčastěji doma

c) nejčastěji po telefonu či prostřednictvím dalších médií

d) jinak:

Ještě jednou Vám děkuji za vyplnění dotazníku.

